

RP 426

DAV

JARO

**UMENIE
KRITIKA
POLITIKA
FILOZOFIA
LITERATURA**

**1
9
2
5**

DAV

štvrtročná revue, sdružujúca všetkých priekopníkov socialistických ideí mladej generácie na Slovensku, ktorí sú činní v oblasti myšlienkovvej a umeleckej.

Priateľom DAVu!

Ohlas, aký vzbudilo prvé číslo Davu, oprávňuje nás k ďalšej existencii. Vidíme, že tu bolo prázdne miesto, ktoré bolo treba zaplniť. Chceme pracovať systematicky. Vzdor tomu chápeme, že sme na mnohých poliach snád ešte až príliš experimentátorskí, nevyhranení. Toto platí viac o literatúre než ideológii.

Redakcia uverejňuje články súdruha Tilkovszkého a Klimanova, ač v jednotlivostiach zaujíma stanovisko od nich odlišné; odkazujeme na úvodný článok.

Z redakcie. P. Alex. Križka, poslucháč filozofie v Prahe, bol pre nesúdržské jednanie vylúčený z ideovej skupiny DAVu. V Robot, Novinách sa objavila kritika „Avantgardy“ pod značkou x10, ktorej užil v prvom čísle DAVu Daniel Okáli. Dokým neznáme, kto v Robt. Nov. použil tejto značky, prehlasujeme tento prípad za nečestné zneužitie vžitej šifry.

Z administrácie. Zvyšujeme náklad a spolu snižujeme cenu čísla. Žiadame svojich priateľov, aby získali odberateľov, kolportovali a všemožne rozširovali DAV. Pošlite nám adresy svojich priateľov, agitujte. Ďalšie osudy DAVu sú odvislé len na Vás.

POZRITE INZERÁT na 3 strane obálky!

DAV

vychodí štvrtročne. Rediguje redakčný kruh DAVu. Cena jednotl. čísla pre robotníkov a študentov Kč 5.—. Inakšie Kč 6.—; poštou v oboch prípadoch o 50 hal. viacej. **Platí sa za každé číslo osobitne.**

Vydávateľ a odpovedný redaktor: L'udo Obtulovič.

Redakcia a administrácia: Eduard Urx, Praha-Bubeneč, čp. 465, VII.-25.

Na túto adresu posielajte príspevky, redakčné listy, predplatné, ako aj redakčné exempláre kníh a časopisov. Tieto budú pravidelne registrované na obálke.

Účet pošt spor. čís. 68/856.

Redakcii chodia pravidelne tieto revue a časopisy: Host, Pásmo, Var, Nová Svoboda, Rozmach, Prúdy, Spartakus, Pravda Chudoby, Rovnosť L'udu.

Zaslané knihy:

Malik - Verlag

Wien I. Bauernmarkt 1.

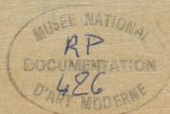
Sinclair: König Kohle, Nach der Sintflut, Der Rekrut.

Malik - Bücherei (číslo viazané za Kč 6/50): Mehring: Französische Revolutionslieder, Der Bürgerspiegel, Guidony Dizzy, Marty: In den Gefängnissen der französischen Republik, Leviné: Stimmen der Völker zum Krieg, Sinclair: Die Hölle, de la Boetie: Über freiwillige Knechtschaft, Ameringer: Unterm Sternenbanner.

ČÍTAJTE!

ROZŠIRUJTE!

D. Okáli: UMENIE. — P. Jilemnický: MUZIKA. — J. Poničan: JARO. — L. Obtulovič: SÚČASNÁ FÁZA IMPERIALIZMU. — J. Poničan: NÁROD A KULTURA. — V. Vančura: ÚRYVOK ROMÁNU. — A. Sirácky: O. T. ZV. „ROZPORE“ INDIVIDUA A SPOLOČNOSTI. — Kassák L.: BÁSEŇ. — F. C. Weiskopf: ČO ROBÍ NEMECKO? — E. Urx: K OBRAZOM. — J. Elen: HADIE TANEČNICE. — Tilkovszky Béla: SVETOVÁ KRÍZA UMENIA. — L. Novomeský: MŪDROST'. — F. C. Weiskopf: DVA ŽELEZNIČNÉ VOZNE Z NIŽNEJ VEREČKY. — A. Buček: STAV A ORGANIZÁCIA HOSPODÁRSKEHO ŽIVOTA (SSSR). — A. Blok: DVANÁŠŤ. — V. Clementis: AKULTÚRNY BOLŠEVIZMUS. — J. Tomášik: NOC MILOSTNÁ. — M. Klimanov: VYMEDZENIE PROLETÁRSKEHO UMENIA. — POSUDKY. — PROVOKÁCIE. — OBRAZY: Galanda, G. Grosz, O. Dix.

JARO D A V 1925

Daniel OKÁLI:

umenie

Poznámky a heslá.

Nie umelecký program! Umelecké činy!

Duševná podstata umenia... snažím sa postrehnúť jej najnútornejšie zákony, jednotlivé prechodné stanice, ktoré by dostatočne ozrejmily vznik a vývoj tvorčieho pochodu umeleckého. Som bezradný. Cítim, že naháňam svoj vlastný stín. Dlhochizný a ztrácajúci sa vo tmách. A darmo volám. Odpoveď je hluchonemá. Zostávajú iba drsné a hranaté obrysy, ktoré nám musia stačiť.

Zkrátka. Umenie z hľadiska psychologického nie je ničím iným než zhmotňovaním určitých duševných zážitkov. Mohli by sme tieto zážitky nazvať tvorčimi, objaviteľskými. Ony sú podkladom a životným obsahom samotnej tvorčej činnosti, ktorá v najširšom slova zmysle „je tým nevedomým dením, ktoré predchádza vytváraniu nového myšlienkového diela.“) Samotná rozumovosť pritom vytvára iba životadárnú pôdu a v dôsledkoch vraduje takto vzniklé duševné hodnoty do jestvujúceho, vonkajšieho sveta životných a umeleckých javov. Nielen do týchto. Poukážem pozdziejšie, že spomínané zhmotňovanie (objektívacia) zážitkov bude rozumovou cestou prispôsobňované panujúcim myšlienkovým názorom, závislé na hmote (hudobnom nástroji, pojmoch a slovách atď.), na jej nosnosti, že bude a je uchvacované od tých, ktorí riadia hospodársky organizm dneška a kupčia s umeleckými hodnotami a výtvormi práve tak, ako gumovým zbožím a bakančami.

A neprávom! Lebo podkladom vzniku umeleckých hodnôt, je samotný živočíšny život celého ľudstva. Každá jeho čiastočka nevedome spolupracuje na vytváraní tých najnutnejších predpokladov biologických, bez ktorých nie je mysliteľná ani tvorčia práca umelcov. Ba táto je týmto životným kypením podmienená do najhlbších hlbín, keď chápeme tvorčí pochod ako bio-chemický prejav, ktorého vlastná podstata je nám neznámou.

Nielen to. Skutočnosť samotná je najvýraznejším dokladom toho, že ľudská kultúra a umenie ako jej vrcholný útvar je hnetený milionami rúk a myslí. To veľa enie a obkida-zanie „veľkých duchov“ čpí až príliš päťolizacstvom a jeho pravá tvár je obrátená vždy vo smeroch, kde kvitne kšeft, so vsetkými odrudami. Dnes slávi svoje hody.

Dnešok, ktorý znamená dejný prelom v sriadení hospodárskeho a spoločenského žitia, musí vyčistiť i chrám umenia, ktorým je samotný rozkypený životný prúd, od hmyzu a prinavrátif kolektívu pracujúcemu a tvorčiemu i v oblasti umeleckej čož jeho jest!

Umenie v prostých obdobiach vznikajúcej ľudskej kultúry nemá svojho samostatného a presne vymedzeného charakteru. Tvorí organickú jednotu spolu s prvotnými poznatkami životných zákonov. (Biblia, Upanišad). Umenie znamená už vo svojich prvopočiatkoch bezprostredné, pudové priamo nazeranie na podstatu denia, na veci, zákony podmieňujúce bytie človeka, na sily prírodné a duševné atď.

Táto jeho zručná, filozofujúca, hypotetická povaha ho predurčuje priamo k tomu aby bolo priekopníkom vedy, ktorá v podstate iba organizuje výdobytky zručnosti v určité celky, systémy a umelecký tvorčí pochod jej upravuje cesty. Je ohnivým stĺpom, v stopách ktorého kráča činnosť rozumová v tom najširšom smysle. Jednotlivé časti umeleckého vytvárania odlučujú sa tedy od tohoto materského kmeňa, aby sa staly predmetom bádania vedeckého. Tento vylučujúci proces nie je ukončený ani dnes. A je časove neobmedzený, pretože záhady samotného bytia sa vyriešiť nedajú.

Stačí príklad. Psychoanalýza, ozrejmovanie tajov duševného denia, ktoré riešilo umenie a hlavne Dostojevský, dnes je už otázkou vedeckého bádania a poznávania a má vo Freudovi svojho priekopníka. — Oficiálna poezia, alebo lepšie rečeno klasicistická je tiež ničím iným, než predmetom vedeckej práce, bárs vo svojich prvotných formách (vytváranie a objavovanie t. zv. gramatického rytmu) bola výtvorom umeleckým.

Tvorba umelecká je tedy preformovaná činnosťou rozumovou, aby sa mohla stať prístupnou každému. Táto rozumovosť a ňou vytvorená myšlienková nadstavba spoločnosti podriaďuje a prispôsobuje svojim ustrnutým a platným poznatkom každý rušivejší výkrik umeleckého činu, ktorý ohrozuje jeho výlučnú právoplatnosť. Túto jeho privilegovanú postać ohrožujú najpovážlivejšie tie obory umenia, ktoré súvisia práve najtesnejšie s panujúcou ideológiou pre svoju podstatu, vyjadrovanú pojmi a myšlienkami. A dľa tejto stránky môžeme si odstupňovať i samotné umenie, počínajúc literatúrou v smysle najširšom, maliarstvom, sochárstvom a končiac hudbou.

Literatúra podlieha rozumovosti a jeho základným zákonom v miere najvyšej. Je zo všetkého umenia najkonkrétnejším, ačkoľvek má i ona svoje oblasti abstraktné (pomyslué) v utopii a náboženskom, metafyzickom hľbaní. Maliarstvo kolíše uprostred medzi dvoma brehmi umeleckého tvorenia. V určitých obdobiach je ovládané takmer úplne ideológiou, vyjadruje určité pojmy, ruje sa o pojmotvornú povahu a inokedy zas odpúta sa od skutočnosti, rozkladá jednotlivé optické vjemy na základe určitej biochemickej analýzy farby (Mach a impresionizmus), alebo zo zážitkovej suroviny buduje vlastné svety, končiac cez deformovanie javov v bezpredmetnosti (suprematizme) a vizionárstve.

Ba i samotná hudba, tvorba odpútaná úplne od rozumovosti, načierajúca najhlbšie v studniciach duševných vzruchov, nezostáva ušetrenou od vlivu myšlienkových svetonázorov. Večné pravdy a snahy, ktoré vždy majú rys sociálny, stávajú sa hybnou silou a základňou, ktorá podmieňuje uskutočňovanie a vznik hudobných diel. Ideje revolučnosti, usilujúce o nastolenie spravodlivejšieho a tedy etického spoločenského rádu, sociálny zápas kolektíva o uplatnenie týchto v živote každodennom; vytvárajú predpoklady pre tvorčiu činnosť skladateľa, poskytujú nové a nové možnosti, ktoré majú byť zachytené a zhmotnené vo forme hudobného výrazu. Tak ovplyvňovali ideje veľkej francúzskej revolúcie Beethovena; podobným spôsobom usiloval Richard Wagner o zmaterializovanie filozofických myšlienok v rámci prastarých ľudových povestí, o vyjadrenie epického a dramatického obsahu, ktorého postavami sú reprezentanti predhistorického germánskeho kmeňa. Bedřich Smetana ako duch tvorčí nezostal tiež nedotknutým mravným a sociálnym úsilím českého dejinného prostredia. Jeho Libuša, Braniboři v Čechách, Dalibor a skladby orchestrálne poskytujú nám dostatočný doklad toho, že myšlienky a zápas davov našiel svojho tlumočiteľa v hudbe práve v ňom.

A dnes. To mužstvo optetných a varetných skladieb, ktoré svojou fonetickou výrazovosťou útočia v prvom rade a hlavne na sexuálne pudy, na smyslnosť pohlavnú, nie sú príkladom par excellence, že i tvorba tak abstraktná ako je hudba, koniec koncov vyslovuje svojou rečou tú myšlienkovú plytkosť malomeštiackej ideológie. Ktorá nielen, že úplne bezmyšlienkovite prejala nábožensko-etické svety, nielen, že nevliala do nich nového a hodnotnejšieho životného a filozofického obsahu, ale ho naprosto zdeformovala a prispôsobovala svojim materialistickým názorom. (Náboženské združenia ako akciové spoločnosti, prevzaté hierarchických a autoritárskych názorových svetov stredoveku). Úsilie o presadenie individualizmu, prejavujúceho sa vo formách slobodno-murárskych loží, voľných myšlienok, Ku Klux Klanov etc. znamená iba hru na slepú babu, lebo na miesto tajomného a neznámeho Boha, nastúpil v skutočnosti Bankár. A Pána Boha učinil svojim poslúchom a vnaďidlom. (Coolidge-ov prezidentský preslov).

Umelecká tvorba musela preto v tomto období vziať na seba ráz anarchistický (Nietzsche). Musela a musí neustále popierať tú ideovú plochosť panujúcej triedy, ktorej umenie

ustrnulo v bezradnom dekorativizme. Alebo obracalo sa k milionovým masám, k ich živelným prejavom a tvorčím túham. Snažilo sa postihnúť tlkot srdca jednotlivých tried, národov alebo rasy. Tolstoj, Tagore. A v bezradnosti tvorilo pre svoje účele, len z nutnosti fyziologických a vytváralo l'art pour l'artizm. Umenie, tryskajúce z duše kolektíva nestalo sa novým poznávaním sociálnych právd, novým a priezračným výkrikom mravných hodnôt, ale výlučne luxusným tovarom. Môžeme preto celkom oprávnene prijať mienku Lú Märtena, že „poesia a umenie kapitalizmu v žiadnej inej forme, ako vo vede a len vo vede obdržalo jeho historicko-monumentálne a dramatické ztvárnenie.“

Ideológia meštiacka, ačkoľvek na jednej strane úplne trpne prijala a adaptovala nábožensko-mravný svetonázor stredoveku, na druhej strane „reformáciou“ uvoľnila do určitej miery jednotlivca z týchto pút; ničí následkom svojej hospodárskej a politickej expanzivity i ideové svety národov primitívnych. Nielen tieto. Ničí celé kultúry. Od svojho prvopočiatku. A tieto svetonázory, ktoré riadily život určitých národov, rás a kmeňov nenahradzuje žiadnym kolektívnym ponímaním svetového denia. Poskytuje miesto toho „voľnú konkurenciu“ všetkým náboženstvám kresťanským, ktoré za určitú obeť finančnú, poistia úbohého a barbarského duše černochovo atď. na večné spasenie. Práve tak, ako by ich poistili proti krupobitiu a rozbitiu nosa. Celá táto primitívna kultúra, ktorá má ráz takmer výlučne umelecký (viď kap. predošlú) tým zaniká. Na jej miesto nastupuje nová, rázu civilizačného, ktorej hlavným účelom je čím väčšie využitkovanie výrobných prostriedkov a sil človeka (barevné vojská vo svetovej válke). Je to pochod obdobný ako vždy. Rozpadá sa na časti: ničiacu, nivelizujúcu a tvorčiu, konštruktívnu. Jednoty etapy (úseky) daly by sa označiť takto: kňaz-misionár, krčma, syfyllis a zavedenie dnešnej technicko-hospodárskej organizácie.

My však nebedákame nad zánikom týchto kultúr a tohoto umenia. Kapitalizmus ako triedny svetonázor buržoázie (vedu a umenie tvoria intelektuáli, vlastne medzitrieda) touto internacionálnou ničiacou činnosťou pripravuje iba cesty, odstraňuje iba snáď zbytočné prekážky socializmu. Lebo čím jednotnejšia bude ideológia v dôsledkoch univerzálnej jednotnosti výroby, tým triedny zápas bude nabývať svetovejšieho charakteru. Revolučnej dôraznosti a vyhranosti.

Neplačme nad zapadajúcimi svetmi tvorčieho ľudského ducha.

Umelecká tvorba je naprosto závislá na svojom vyjadrovacom prostriedku, na materiále, pomocou ktorého sú formované duševné zážitky. Čím ľahšie môže byť vyjadrovací prostriedok tvárnený a hnetený, tým väčší počet jednotlivcov sa zúčastňuje alebo môže zúčastniť umeleckej tvorby. Opäť nám vyhovuje takmer presne odstupňovanie umenia dľa pojmotvornosti, od konkrétosti tvorenia reči, literatúry až po abstraktnú časť: hudbu. Táto závislosť na hmote, prístroji je tým väčšia, čím abstraktnejšie a pudovejšie vzruchy majú byť zhmotňované. Vývoj hudby je toho klasickým dokladom. V dobách antického umenia „keď toto v poezii, sochárstve, architektúre, maliarstve dostupovalo vrcholných bodov a uzavieralo tak určité obdobia umeleckých snáh (Homer, filozofia indická a čínska, sochárstvo Grékov, Praxiteles, staviteľstvo v Egypte, Indii, Babylonii, atď.) hudba pohybuje sa na úrovni jej prvotných elementov, obsahuje možnosť rozvinúť sa iba na jednu oktávu a vyjadrovaná je niekoľkými prostými strunovými nástrojmi a pišťalou. Chránová hudba kresťanská prejíma tieto staré grécke harmonie a tento stav trvá až do XVI. st., keď technická zručnosť počína tvoriť dnešné hudobné nástroje.

Podobným spôsobom našli by sme vývojovú líniu i v ostatných umeleckých odvetviach. Stačí len upozorniť na dnešné pokusy, ktoré snažia sa previesť umeleckú revolúciu práve rozšírením nosnosti materiálu. Na kino, ktoré nie je iným, než reťazou pohyblivých realistických obrazov so zabarvením pojmotvorným. (Metafyzický film nejestvuje a každé pokusy oň musia ztroskotat'). Na fotografiu, ktorá maliarstvo naturalistické naprosto učinila bezúčelným. V hudbe na technické dovršenie a domyslenie výboja Wagnerovho: Strauszom, Schönbergom, a Stravinským, na pokusy o konštrukciu klavira, ktorý by bol schopný vydávať $\frac{1}{4}$ tóny. A konečne na najdôležitejši počin: na mašinizmus a staviteľstvo, narábajúce železobetonom atď. Princípy vyvedené zo závislosti na materiále spôsobujú revolúciu a prevraty iba v oblastiach umeleckej tvorby t. zv. abstraktnej, v umení **vyjadrujúcom myšlienky alebo city môže revolúciu spôsobovať iba ideológia, svetonázor.** (Bohužiaľ, musím sa obmedziť iba na heslá. Preto bude najdôslednejším rozdeliť umenie už v naznačenom smysle na literatúru vôbec a na časti ostatné).

Ponevác zvládnutie a umelecké zformovanie materiálu v umení, ktoré svoj kolektívny charakter zachováva si vo všetkých obdobiach (architektúra — klasických kultúr; gotika, ktorá bola existenčne priamo podmienená cechami kameňopracovníkov; dnes pripojuje sa k nej i spomínaný mašinizmus) podlieha hospodársko-sociálnym premenám v miere najväčšej, budú zanechávať tieto zmeny hospodárskej organizácie v nich stopu najdôraznejšiu. Vývoj to potvrdzuje. Takýmto spôsobom sa vytvára dobový štýl, ktorý je vnútornou nutnosťou a možnosťou rozvinutia nosnosti materiálu v súhlase s pozmeňujúcou ideológiou.

Tento dobový štýl je **konstruktivizmus**.

V architektúre a mašinizme ovláda moderné výtvary takmer úplne a jeho formujúce dlane, jeho umelecké zásady zanechávajú citeľné brázy i v literatúre.

Vznikol v Spojených Štátoch Amerických. Avšak tu bol použitý len pri výstavbe hospodársko-priemyselnej organizácie, pri najúčelnejšom využití ľudskej práce a výrobných prostriedkov, materiálu. Znamenal čo najdôslednejšie zúčelnenie výroby a tedy i menovaných odvetví umenia. Postavil sa tým na myšlienku **racionálneho funkcionalizmu** (rozumová účelnosť.) Znamená v podstate: 1. zavedenie menovaných zásad v architektúre, mašinizme 2. oprostie umenia od zbytočných dekorácií 3. splnutie techniky s umením a tedy odstránenie tých prehrád naprosto umelých a ako pozdejšie poukážeme triednych, ktoré ho odoľovaly od života. 4. a konečne zosocializovanie (aspoň do určitej miery) menovanej umeleckej tvorby.

Umelecké formulovanie týchto pôvodom hospodársko-výrobných zásad bolo vykonané v Rusku. (U nás hlavne kritik Karel Teige.) Tu boli učené i prvé pokusy o ich aplikovanie v umení pojmotvornom. (V poezii Majakovskij, v románe: Ija Erenburg, na divadle: Meierchold). Tvrdíme pokusy. Lebo boli, vlastne chcely byť realizované otrocky. Zabúdalo sa na to, že prenášanie umeleckých princípov formy z jedného oboru do druhého musí sa stať v smysle nosnosti posledného a v súzvuku jeho umeleckej a životnej účelovosti, ktorá je u každého rôzna. Neprihliadalo sa dostatočne k rôznorodosti materiálu. Znamenalo to, že slovo, reč, výrazové prostriedky s tendenciou akustickou a pojmotvornou mali byť usposobené dľa zásad umenia, ktoré je vnímané čiste opticky abstraktne. (Budova). Pokusy ztroskotaly.

Ale zostaly niektoré podstatné znaky, ktoré sa dajú vyjadriť heslom: primitivizmus. Vlastne snahy o prevedenie konstruktivismu daly tomuto iba životnejšiu a vyhranenejšiu myšlienkovú náplň. Lebo takmer začiatok tohto stoločia znamená bojovný nástup primitivistckej literárnej a maliarskej tvorby. I prez extrémne hnutia, ktoré snažily sa vlastne iba rozšíriť a prehĺbiť jeho možnosti. Je to úsilie o odpútanie sa a vykorenenie toho chorobného rozumovania, na ktorú epileptickú nemoc stonala literatúra rozplývavého impresionizmu. Slovo má sa oprostíť od zbytočných prifažkov, má byť uplatňované vo svojej prostote, drsnosti alebo mäkkosti, aby jeho emotivita bola čím intenzívnejšia. Má vziať opäť na seba svoju dynamickú, dychčiacu a rozkypenú podobu. Má zmiznúť púto gramatickej väzby. Reč má sa rozospievať voľne, oprostena od profesorských španielskych číziem. A nielen reč, i výstavba, konstrukcia novely, románu, dramatu, fotogenického obrazu, malby má vziať na seba tieto rysy, ktoré sú univerzálne, medzinárodné, ktoré nezafažujú vnímajúci intelekt filozofiou leksikonov vo volskej koži, ale vyvolávajú vzruchy a city čo najmocnejšie.

Tu vzniká zápas o **novú výrazovosť** prostú a účinnú, ktorá pod vlivom konstruktivismu prijala a snaží sa uskutočniť i novú obrazovosť pojmov. Požiadavok, ktorý korení až v hĺbkinách umeleckej tvorby primitívneho človeka. Je to zároveň akýsi nový „polyteizmus“. Rve sa o vystihnutie vnútornej spriaznenosti medzi človekom a vecou, medzi vecmi navzájom, o prenikanie všetkých životných javov jeden do druhý, o prenášanie životných funkcií z objektu na subjekt a naopak, o vzájomné ovlivňovanie, o popretie školskej logiky alebo lepšie rečeno o jej dimenzionálne rozšírenie a rozhodenie v smysle kauzality atď., riekol by som, akýsi **panmutualizmus** všetkých životných prejavov. Je to popretie nadutej personifikácie. Je to rozšírenie obzorov. Zosocializovanie literatúry, lebo korene tohoto širokého a internacionálneho snaženia sahnajú do duše primitívneho kolektíva. Tu náhodné ukázky tejto „novej“ obrazovosti: „Veľké belavé oblaky vystupovali za pahorky. Boly čiernejšie než uhlie, splietaly sa do seba, tiesnily sa, strkaly a tlačily a bežaly ani divoké svine, prchajúce pred horiacim krovím“ (černošský pôvod). „Kasáreňská chyža piesňami vykladaná“ (slovenská pieseň). „Miloval Ellis hadí tanečníci, ona ho uškla“ (Nezval).

Slovom, sme svedkami, formovej a výrazovej premeny slova, ktoré je iste oprávnené, musí byť použité i od umelcov tvoriacich v smysle proletárskej ideológie, lebo znamená i ona racionálny funkcionalizmus, ale musí tryskať takmer z fyziologickej, pudovej nutnosti tvorčieho ducha, zo živúceho tela myšlienok. Nesmie byť znásilňovaním vnútornej štruktúry obsahu, nesmie byť konštrukciou rozumovou, lebo dostane sa do zátišia bláznov poetizmu, ale musí prekniť umeleckú tvorbu zo živelných popudov rútiacich sa z tej najpalčivejšej potreby psychologickej a sociálnej rodiaceho sa kolektíva.

„Súhrn výrobných pomerov tvorí hospodársku stavbu spoločnosti, skutočnú základňu, na ktorej sa zdvíha právna a politická nadstavba, ktorej potom odpovedajú určité spoločenské formy vedomia. Výrobný spôsob hmotného života podmieňuje sociálny, politicko a duševný pochod životný vôbec.

Marx.

Umenie ako vrcholný útvar ideologickej nadstavby. Umenie ako **sociologický prejav**, ktorého závislosť na psychológii, myšlienkovvej náplni doby, na vyjadrovanom prostriedku som už zhruba načrtal. Pre nás je tento posledný znak najživotnejším.

So zmenou nábožensko-mravných svetonázorov, ktoré boli iba reflexom biofyzického svetového denia, kultúra a s ním i umenie prekonalo tri ostre rysované úseky. Nie časove. Doba tajomného jedno-mnohobožstva: umenie zachvieva sa plameným duchom „všemohúcej“ atď. authority — boha; etapa individualizmu, boh = jednotlivec, opäť „s tajomnou dušou, vášňami“ atď. vyvrcholenie v Shakespearovi a Goethovi; a vrcholné obdobie napiate duchom súdružnosti, kolektívneho, sociálneho citu, ktorého nesmelé paprsky počínajú revoltovať v rozmeroch neohraničených.

Spoločenský charakter umenia dával však vedľa týchto všeobecných a najširších znakov vznikaf a uplatňovať sa i t. zv. svojrázu, odlišnosti rasovej, národnej atď. V dobe, keď počínajú vznikaf prvé zárodoky pozdejších tried: s mocou a výrobnými prostriedkami je vyvlastnené i umenie. Umenie nabýva čím diaľ, tým viac zahrotenejší triedny ráz, stáva sa výrobným odvetvím, odeľuje sa od životného prúdu v jeho celku, uniká v kláštory, muzea, kostoly, cintoríny, domy a paláce buržujov. Stáva sa exkluzívnym a luxusným článkom. Musí vyhovovať a vstrebať do seba tú plochosť meštiackeho myšlienkového sveta, prostituje sa. Umeľci závislí existencne a hospodársky na panujúcej triede, musia vyhovovať tomuto vkusu. Sú chovaní ako plnokrevné kone alebo eksotické opice, vzniká z nich samostatná kasta s dlhými vlasmi a... A keď niektorý z nich rozblčí sa revoltou proti dosavadným zakrnelým výtvorom a vrieska svoju vlastnú expresionistickú a tedy osobnú nótu, musí trpieť biedu, aby po jeho smrti z jeho výtvorov a krve tučil sa červ keřasa. Nielen to. V literatúre, kde revolúcia je prevádzaná myšlienkami a to triedneho rozpiatia, boli daní na Index librorum prohibitorum, umlčaní policajtským spôsobom atď. (a nedostali štátne štipendium).

Vedľa rozumovej účelovosti musí v prvom rade umenie stávať sa **triedne a sociálne účelným**. Musí byť svetonázorom, uplatňovaným nielen intelektom, musí byť **prežívaný a precitovaný každým nervom**. Lebo inak bude iba rudou maskou na shnitom tele. Pod jeho zorným úhľadom má byť umelecky formovaný vzťah človeka k pracujúcemu, proletárskemu kolektívu. Nielen k nemu. I k veciam. K životu v celej jeho bezhraničnej totalite. Umenie má ukončovať i tie mravne-náboženské potreby, ktoré sú tu a žiadajú o svoje železné právo. Umelecká tvorba má vyvieraf z triedneho zápasu, má s ním srastať, má sa stávať jeho jednou ženúcou silou, má vstupovať v životný rozmach s rozpriahnutou náručou.

Ponevaf je vplyvom (nie úplne) hospodárskeho a sociálneho zápasu, zmeny a intenzita týchto bude vyplývať i na jeho revolučné rozžitie. **Sociálny funkcionalizmus umenia tedy bude zvyšovať revolučnú aktivitu proletariátu!**

Znamená, že bude presiaknuté zároveň šíalenou nenávisťou a divou láskou. Bezhraničným pesimizmom k doterajším plačlivým, individualistickým umeleckým dielam, k celému spoločenskému sriadeniu, a nekonečným **optimizmom**, vierou v deje budúca, vo vlastné tvorčie sily.

Bude umením životným a tedy **realistickým a veristickým**, lebo niet času na fňukanie; rozpory sú drsné a tvrdé. Neznamená to však, žeby bolo zamračeným a preplneným tragikou. Naopak. Vyznievať bude **mnohozvučne, polyfone**, bude sa snažiť zachytiť životný dynamizmus a rozbúrenie, ale vždy preteplené novou myšlienkovou náplňou.

→ Je to tedy snaha o umeleckú syntézu, ktorá bude tvorená z prvkov konštruktivistických a spiata v živý a sociálne účinný celok revolučnou ideológiou.

Vytvorí ju dnešok? Nie.

Lebo umenie určitej sociologickej jednotky: kmňa, národa, triedy vyvrchoľuje a dosahuje svojho poludnia, v dobe, keď táto jednotka odumiera a je tehotná novou, vyspelejšou a hodnotnejšou. (Umenie antické, triedy zemanskej a meštiackej teraz.) A zvlášť v prostredí, kde úsilie o obsiahnutie politickej moci je na mŕtvom bode, alebo vyžaduje všetky sily, bude toto umenie viac menej nevalnej kvality a bude klásť cenu na funkciu sociálnu, bude nabývať tvary literatúry politickej, stane sa aktivistickým. Rozhodujúcou je potreba dneška a Trockij vystihuje správne situáciu, keď žiada umelecké činy pre dnešnú prítomnosť: **prezentizm**, a odmieta paseizm a futurizm. Dnešok je materou budúca. Je jeho nositeľom. Vyjdite do ulíc a námestí, do fabrik a baní, zahryznite sa v životný elán a dajte sa obťažkať sociálnym zápasom dneška. Jeho revolučná výbojnosť nech sa rozrastie vo vašej krvi!

Jedná sa tu o umeleckú potrebu, o duševné ukojenie určitej prechodnej fáze, ktorá usiluje o zmenu hospodárskeho sriadenia, ktorá sa snaží uchvátiť predovšetkým politickú moc. Má sa časove omedzovať najviac na dobu proletárskej diktatúry. Je tedy možné, aby sa v tomto medzidobí vytvorila neaká samostatná, rázovitá „proletárska kultúra a umenie“? Umelecké eksperimentovanie tohoto prechodného obdobia nevyrastá snáď ideove i formove z dnešnej celej spoločenskej totality? A túto umeleckú žižň davov ukojujú väčšinou umelci, ktorí sú dezertermi starých ideových svetov. Ktorí tú novú a mravnejšiu rezonančnú základňu svojej tvorby, ktorou má byť socialistická ideológia, takmer neprecitujú. Nestáva sa časťou ich tela a krve, nepreniká zážitkovú surovinu ich výtvorov skrz naskrz, ale takmer je len firmou natreťou na rudo. Nesrastajú živelne a pudove s pracujúcim kolektívom, starý človek vládne ešte vždy ich myšlienkach, v ich usudzovacích a formujúcich vzťahoch k rozbesnenému životnému prúdu. A preto tej **sociálnej, revolučnej, triedne tendenčnej atď umeleckej tvorby** je na širom svete po čertoch s rašne málo. Individualizm, vlastná dušička, s chaotickými duševnými senzáciami a so všetkým tým subjektivistickým špinavým prádlom pretľka sa všade a „motív sociálny, kolektívny“ odchádza s prázdnyimi rukami, a vykradeným zrakom. Áno, súvisí to s hospodárskym stavom, s revolučnou psychózou doby a triedneho zápasu, ktorá udiera železnou pästou v dušu umelca, ktorej intenzita u slabých umeleckých individualít, potrebuje rany popudov z vonkajšieho sveta, je vo funkcionálnom vzťahu s ich umeleckými činmi. Týmto spôsobom dá sa objasniť tá tvorčia neplodnosť, omedzujúca sa na zápornú stránku zhmotňovacieho procesu, na vyvracanie tradície vyvetralých právd, ktoré sa staly drzymí lžami, na **destruktivizm** v najširšom smysle.

Preto „je naprosto nesmyslným, proti meštiackej kultúre a meštiackemu umeniu stavať kultúru a umenie proletárske. Toto posledné nebude vôbec jestvovať, pretože režim proletárskej diktatúry je niečím prechodným. Dejinné víťazstvo a mravná veľkosť proletárskej revolúcie záleží v tom, že ona kladie základný kameň k **beztriednej, po prvý raz vskutku ľudskej kultúre**“. (Trockij: Revolúcia a literatúra, str. 13. Ovšem, musí sa pritom klásť dôraz na **smysel** a nie na slová!)

Používať a zneužívať tejto terminologie znamená mátenie myslí!

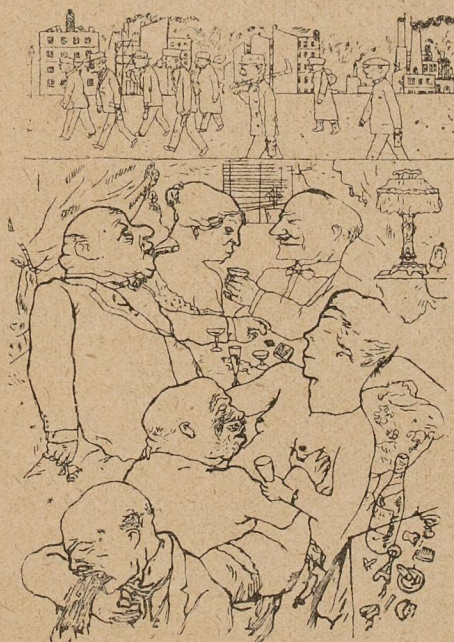
Slovenské sociologické pomery, triedny zápas kulhajúci asi polstoročím za internacionálnym hnutím, prevaha roľníckeho kolektiva s bigotným, doskovým svetonázorom, zúfalý nedostatok vodcov, vypožičaní ľudia, úzke a dusivé pomery, žiadna umelecká tradícia spôsobujú, že sociálne-revolučné umenie je u nás na tom niveau, ktoré reprezentuje „Dav“. Primknutie k sociálnej poezii a tvorbe druhej vetve čl. národa bolo tedy životnou nutnosťou. Dav rastie v Prahe, je organicky spiaty nie natoľko s domácimi pomerami, ako so žitím veľmesta; lebo skupina domáca nenašla si ešte pevnej umeleckej orientácie. A predsa toto vysávané územie, zproletarizované a zbedáčené do najvyššej miery (výkrik správnych radov páleníc a bánk: „Odalkoholizujte Slovensko!“ Fúj!) čaká na svojho apoštola — umelca, ktorý by vypočúval fažky

tepota a dych nielen robotníckeho ale i roľníckeho kolektíva, lebo tieto u nás súvisia veľmi úzko navzájom. (Teda žiadne „koloniálne romány“ ako chce p. Götz!) Tvorčia umelecká motivácia, ztvárnenie tej suroviny, ktorá sa u nás ponúka, kričí po tvórcovi, ktorá by znamenala jedine prínos kladných hodnôt. A tu musia sa slovenskí umelci (začiatočníci) primknúť k ruskému kolektívu, ktoré má už v umeleckom ohľade širočizne a jasné obzory!

V poslednej dobe boli u nás usporiadané ankety a debaty, ktoré mali dať pevnú postać („svojrážnu“ hehe), tvrdé smernice ďalšiemu umeleckému vývoju nášho národného umenia. Bolo to nazvané: „O možnostiach rozvoja slov. literatury.“ Samozrejme, dopadlo to tragi-komicky a paralyza oficiálnej a štipendiovanej tvorby bude rozrastať sa ďalej. Bol to zápas medzi tvorbou a autoritatívnym myšlienkovým podkladom a medzi individualizmom, ktorý má aspoň pri ztvárňovaní pohlavných nemoci odchylné stanovisko od prvého. Zkrátka, Status quo zostal nezmenený a neporušený. „Strážni psi domácej tradície spolu s múčnymi vreciami literárnej histórie“ (Nietzsche) obhájili svoje mravné stanovisko v umeleckej tvorbe. („Veď počuj, drahý bratre, sexuálne problémy a zážitky majú zostať v rodine, alebo v pánskych kluboch, hehe.“) Stará odrhovačka o pánu bohu, Večnosti (velké V), Ja (tučné J), Nekonečnu, o svojráže, o originalite atď. bude škrečať ďalej. Nezáleží, že pán boh, Večnosť atď. bude vyznievať a vyvolávať dojem „makovej štrúdle“, alebo zamasteného širáka a „svojráž = umelecké poznávanie a zobrazenie slov. života“ dostane príchuf bryndze, krpčov, panenských panien atď. Daj im boh šťastia!

Naše stanovisko je vyhranené a jasné. Budú i dostatočné sily a tvorčia potencia k jeho realizovaniu?

Zúfalosť dneška musí byť zaškrtená činom!

George Grosz: 0 5 hod. ráno.

Peter JILEMNICKÝ:

MUZIKA

Anuške Pušovej

I.

Všetky veci na svete stály na svojom mieste, alebo pohybovaly sa v predpísaných dimenziách priestoru a času, nebolo žiadnej mýlky v tomto jednotvárnom pochode. Matematická presnosť celého životného dejstvomania bola zaručená. Boháči a hmyz v rozkoši zomierali, chudobní žili a museli žiť k obrazu boha — syna človeka.

Na svete bol len jediný vzdor. Mesiac august spravil si svoje zákony a programy. Nemal nad sebou žiadnu silu a moc, ktorá by určovala jeho smer. To bol ztelesnený boh, ktorého oslavovali brunátni roľníci v modlitbách bohatej žatvy. A nesmel byť bohom, aby ho neprekĺnali robotníci dusných veľkomiest a baníci a kancelárske výpomocné sily. Ale mesiac august bol silný v svojom božstve, lebo tak ako naplnil kúpeľné mestá chorobou znudených tvári, dal roľníkom sladkosť a plodnosť zeme a chudobným tohoto sveta dal zabudnúť na exotizm decembrových okien a beznádejnosť mŕtvych kachiel v dobe, kedy niet chleba ani lásky.

A preto mesiac august prestúpil všetky veci okolo nás.

Ten oblok, popísaný milujúcim zrakom Zoé, viedol do zelenej zahrady. Už to tak býva, že zahrady bývajú vždycky zelené, ačpráve georginie bývajú krvavé, žlté a biele a udávajú zahradám svoj farbistý tón. Zahrady sú hrozne milé priestory na tejto zemeguli, sú potechou srdca a balzamom na rany robotného dňa. Zráňané srdce Zoé bolo ale zavreté v modernej klietke advokátskej kancelárie, zahrada plávala za zlatým oblokom izolovaná a Zoé bola len obeťou ostrých hrán, akými boly obdarované všetky kusy triezveho zariadenia. Žlté folianty vystupovali z regálov ako pohádkové chiméry, Zoé ty si kráska z 1001 noci, ale ten paragraf — ale ten paragraf to je obluda XX. storočia, to je prišerný astrál z tajov magie, na ktorého pozrieš a zomrieš. Máš doma ustaranú mamičku a za oblokom voňavý muškát, študuješ Marxov „Komunistický manifest“ a opravuješ si potrhanú punčochu: také je to strašné, že musíš sa od tých milých predmetov odlúčiť a predať krivým obludám

§ § § § § § § § § RASTÚ

zabijú tatu, zabijú mamu, zabijú deti, zabijú teba, Zoé. Vieš, jedenkrát až putovať bude čierny zástup ľudí z fabriky, čo vyživí nechce tvojho otca; až tvoja mamka potratí plod svojej lásky s zašľapne hluchý kvet, aby nebolo viac biedy na svete; až ty a iné modrooké deti pôjdete s úsmevnou istotou inžiniera riešiť predpoklad krajšieho sveta, vtedy

PARAGRAFY ZABIJÚ TATU }
„ MAMU } a v nich teba ZOÉ,
„ DETI }

alebo vy všetci zabijete s radostným jasotom paragrafy.

Ten oblok je ako plán zahrady, tvoje oči sa prechádzajú po žltých cestičkách a objímajú sa s jarabými kvetmi. Ruky založ vzad, alebo ich daj na srdce, aby tak zúrive nebúchalo a nevyrušilo tvojho šéfa vo vedľajšej kancelárii. Lebo to je zlý pán, on má zelenú zahradu, zelený úsmev, zelené oči a zelené zuby, a ty z celej zelene sveta len muškát, a ešte na ňom je niekoľko krvavých slzičiek, čo kvitnú do bolestne omamnej noci. Vieš ty čo, Zoé, na knísajúcu sa vetvičku alexandrovej jablone posadila sa radostná farcha vtáčieho spevu, to

je tá pieseň, ktorá hneď v zárodku je zavraždená, tvoj Underwood rapoce a chichoce sa ako strojová puška, keď na námestí vykvitne vzbura sfa mexický kaktus. A či myslíš, že tvoj písací stroj je dôležitejší pre krásu tohoto sveta, ako tá pieseň čierneho drozda, do ktorej on ukladá sladkosť slnečných strání, slávnú veľkosť regenerujúceho života a horkosť milovania?

Nemáš odpovedi, ponač máš hlad, tvoj mesiac je v znamení

KĚ 600.—

a čierni drozdi spievajú druhým, ktorí hladu nikdy nemali. Pre teba je len starosťami tehotný deň, pre teba je tak úžasne blbá žltá kancelária a záplava papiera, ktorý máš popísať kovovými literami svojho stroja. Ten stroj ťa zabije, milá moja a keď nie stroj, zabije ťa láska nemohúca, túžiaca, ponač zavretá za plánom izolovanej zahrady. Smrť chudobného človeka býva hrozne ťažká, lebo je tak mnoho vecí na svete, ktorých on nedosiahol a nechutnal, tak široké má a priestrané srdce a hluché ozvenou, ktorú v ňom vyvoláva prázdnota a nedostatok krásy tohoto sveta. Túžiš mať sklený zámok a v ňom ružové púpä, chcela by si mať každý deň príležitosť počuť slovo dobré sfa nový chlieb, chcela by si ísť na vidiek na muziku. Muzika hrá, muzika plače, Underwood sa chichoce a rapoce a sen zomiera v strieborných slzách.

Ale daj pozor, Zoé, pán šéf prichádza

SLEČNA NAJDITE MI Č. J. 2573/1924

Č. j. 2573/1924

o prosím, nie je to len tak obyčajné číslo, redaktor krajinského listu Y. Z. sniesol svoj spravidlivý hnev na ktoréhosi udenára, že do bravčovej udenej hlavy zapichol papierovú zástavku v národných farbách na dôkaz domáceho výrobku a tým zneuctil patriotické smýšľanie tých, ktorí bravčovej hlavy nepotrebujú, lebo každý z nich . . . atď. Preto §§ prehovorila svojou rečou a tlačový zákon bude už 26.375.841 krát použitý proti redaktorovi, ktorý nevie slušne upozorniť na neslučiteľnosť bravčovej hlavy s národnostným cítením a obhajuje toto nadávkami nehodnými inteligentného štátotvorcu.

Vidiecka muzika prestala hrať, ale tu je číslo 147/1922, auto zabilo robotníka Kubinu a manželka so 6 deťmi marne sa domáha, aby dostala náhradu.

Č. j. 2573/1924 — prosím

pán šéf sa obracia ku dverám svojej kancelárie ako slnečník oproti slnku, muzika zaznieva z ďaleka, sľubuje ráj.

— Pán šéf — prosím —

— Prajete si niečo, slečna?

— Ano — v nedeľu — neviem ako to povedať: v nedeľu by som rada ku starej mame, má biele vlasy a dobrotivý úsmev, ale je tak ďaleko ten úsmev, že treba by bolo vziať si i na pondelok dovolenú . . .

— Ale slečna, už zas dovolenú, veď ste už mala tento rok dva dni. Teda na úkor patričnej dovolenej a v utorok ráno prídete zavčasu do kancelárie. —

Ďakujem vrele, pán šéf.

Babuška moja zlatá, vy máte biele vlasy a dobrotivý úsmev, príde za vami dievča s modrými očami, aby Vás vyobjímalo, ale má srdce ťažké prachom sivých regálov a zhustila sa v ňom nenávisť oproti bravčovým hlavám. Stará mama — to je zahradka s krvavým hrebíčkom a voniacimi rezedami, snáď ma okrášlite, snáď ma okrášlite, až pôjdem tancovať s hranatými chlapi. Bude ich volať hrebíček, bude im voňať rezeda, ja nebudem nič, lebo sa ztratím svetu, trombon mňa na kúsky roztreskne, kryčlovka do neba vynesie klarinet

tuli — tuli — tulili

ja som tvoja moj milý,

ktorého neznám.

II.

To bola veselá vojna. Flaše s granátovou sodovkou strieľaly z okien na škeriaci sa mesiac, a tekuté skupenstvo jantáru v pohároch menovalo sa pivom. Lesy zelené prišli zomrieť nad otvorené dvere blyštiacej sa sály, to aby tanečníci vedeli, že smrť otvára brány rajského veselia. Lampy visely odovzdané od povaly dole ako ruky unavenej soboty, keď nastáva nedeľnejšia bezmyšlienkovitosť a pokoj na zemi.

Celá miestnosť bola v znamení párneho čísla.

HL' A

82 ľudí
164 hladových očí
164 milujúcich rúk
410 radostných prstov bubnujúcich na
82 presladkých prsoch dievčat divý
pochod ku kankánu života

nie ľudia, svet sa točil, svet víril, hviezdy padaly dievčatom do studníc očí, keď sa zvrátili v záhrade naznak, hviezdy darovali chlapcom svoju sférickú farchu, aby hlbšie vnikli v závrtné tajomstvo života. Neboho žobrákov lásky, láska tiekla každým telom sťa miazga bolestnej brezy na kraji lesa, bola ohromným plakátom zaveseným od očí ku srdciam a potom ešte nižšie.

Lávky okolo stien boli ako otec, na ktorého shrbenom chrbte leží ťažká starosť veľkého počtu detí, sedeli sme, sedeli, žiadon sme nevedeli, že bránou smrťou do rája vošiel do brotív úsmev pod bielym vlasom a volajúci hrebíček

BABUŠKA + ZOÉ.

Pod bielym vlasom ustarané telo, ťažký kameň prežitého ľudského veku v ňom ležal, nohy, noste si ho, nohy, noste si ho, keď je tak hrozný ten kameň! A vy ste slabé

— Ten pán je útlý sťa breza, snáď sa pomestíme na tej lávke, mladí so starými, mladí so starými a ešte Zoé.

— Och, netreba sa stískať, muzika hrá, 164 nôh našlo si spoločnú osu a okolo nej sa krútia

DOVOLÍTE SLEČNO ZOÉ
LEBO

H U D B A H R Á P O L K U H O P S A

Horský potok, čo uteká cez nebezpečné kamene a hlavy vlnkám sráža, klarinet sa chichotal ako malé nezbedné dieťa, keď starík trombon mrmlal mu o jeho huncútstve. Polka je polka, niet času rozprávať a Zoé so svojim hnedým tanečníkom len tónu svojich kypiacich hláv rozráža si dobrovoľne v dekorovaných kútoch tanečnej sály. Muzikanti ako kováčske mechy rozduchávajú žeravosť horúcich tiel, oh, vy kúzelníci, oh vy diabli!

Mesiac díval sa jediným karhavým okom na bláznovstvo 40-38°C pozemšťanov, od zlosti už hovoril nemohol a držal sa konárov plodných jabloní, až sa tak triasly, bolo treba prestať a na hlavu položiť strieborný obklad hviezdinatej noci. Kroky zvonily a budily ustarané srdce spiacej zeme, je to tak krásne, keď sa hovorí o krvavom Marsi a zpoza stodoly zabrechá pozemský Lapaj.

— Zoé, tancovala ste, neviete s kým, možno že mám zabijácke srdce a možno, že každý deň nosím v dierke kabáta kvetinu. Prišiel som z ďaleka a nikdy som tu ešte nebol, ale je to rozkošné, je to ako by veselý meteor podniknul dobrodružnú kozmickú turistiku a spadnul načudovaný do žeravého lona ploletej ženy. Svet je tak široký a človek jednu cestu

zunuje, dnes chce byť v Kuvikove na muzike a zajtra plávať na 83 1/2, rovnobežke v esky-máckom kajaku, potom zahnať smäd sobím mliekom na Klondyke a druhý raz čučoriedkovým vínom domacej výroby. Podá ti ho mamička laskavou rukou, vzpomeneš si na snečnú stráň a dokrvavených ďatľov, chlapecké nohavice a prvej 8-ročnej lásky. Tancovala ste neviete s kým, tulák je la tovar tohoto sveta. —

— Tancovala ste tancovala som tancovali sme nevieme s kým, ja som Zoé, dievča so sivými očami a na tom nezáleží. Každý máme v srdci niečo pekného, vy máte belasé diaľky a ja mám izbietku so slepým oblokom, ale je za ním voňavý muškát zelený ako slovo nádeje. Môj život je chudobný kaleidoskop najjednoduchších vecí, pri raňajšej káve opravujem potrhajú punčochu a balím mamičku do teplého pohľadu svojich očí, aby sa neudrela o strohosť hranatého dňa. Ten krvavý hrebíček na mojej hrudi, to je darčok od starej mamky, je biela a tichá a pokorná, lebo che ešte žiť. — Pravda, ľudia chcú žiť!

— Žijeme.

— Chceme lepšie žiť.

— Budeme teda ničiť!

— Musíme teda ničiť.

— A kto bude tvoriť?

— My. Zase my. Kto má tak veľkú vieru, ten môže ničiť, má aj silu stavať. Hudba nám vyprchala, bohvie, kde, na Orione postavila šťastný chrám pozemskej radosti, my si dnes stvoríme farbistý obrázok v mäkých dlaniach, môže to byť láska alebo pohádka alebo kus chleba z budúcej práce.

ZOÉ STE AKO LAMPA DOBRÁ

Som meteor a padnul som vám do teplých dlaní a keby ste chcela svcziem sa vám až k nohám, k tej spravovanej punčoške, čo je ružovým čriepkom vášho kaleidoskopu. Padnem vám k nohám a zavolám do širokého sveta, môj výkrik do nebeskej lúky ako decko vpadne a všetky hviezdy potrhá a rozdrúzza, pre vás, Zoé, budem kričať:

PRE SPRAVOVANÚ PUNČOŠKU

PRE VÄDNÚCI MUŠKÁT ZA OKNOM

PRE NEZJEDENÝ CHLIEB MINULEJ PRÁCE

NE — MEŠTIAKOV
NÁ — FABRIKANTOV
VI — ADVOKÁTOV
DÍ — MORALISTOV
ME — OF. BÁSNIKOV

A nech ma nikto nečuje a nech môj krik prepadne sa do prázdnoty mastných nemohúcich hláv, predsa len my si najdeme cestičku na zelenom svetle, ktorá nás povedie za šťastím.

— Až v utorok sadnem zas za smútočný Underwood, budem si myslieť, že po zlatých linkách telegrafu posielam vám do sveta pozdrav. Bohvie, či budete doma motýľa honiť či zavoláte slávu Eifelke, ale on vás dostihne, ten môj pozdrav.

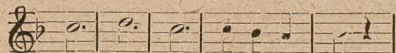
— Až odidem z tejto pohádkovej dediny, budem vaše úsmevy, Zoé, hnieť ako cesto živného chleba. Do všetkých vecí si vás premením, každý kameň vami žobrákovi pod nohami zmäkne a každá nevädza usmeje sa vašimi oč mi na robotníka, čo ide prez pole z fabriky domov. —

— Stvoríme nový svet?

— Stvoríme niečo viac ako svet, stvoríme zázrak. Padám vám do lona, žeravý meteor lásky, hviezdy vás zvrátili na znak a tá najťažšia v srdci mi sedí, to aby som čím hlbšie vniknul v závratné tajomstvo života. Muzikanti už zas sa naduli a to tempo je krásne, kľže nad nami, kľže v nás, sme nehmotní, sme bez duše, celí sme v nebi

Ó NÁDHERNÁ

Ó SLADKÁ

Ty dce - ra ry - bá - ro - va

podme tancovať.

III.

Teda už zas prišiel utorok, ešte nebol po nedeli dobre vyspatý, kravatu mal kdesi u ľavého ucha a sivú tvár. Doviadol Zoé do kancelárie pred ôsmou hodinou, sadnul s ňou ku písacemu stroju a teraz sa díval — hu, aké mal ošklivé oči! Jednacie čísla začaly tančiť a nebola to už muzika, ten tanec zaváňal potrebným chlebom, každé z nich se škerilo hladovými zubami a chceli Zoé zožrať. Preto ona pre svoju osobu zaviedla si nový ekshibit a začala:

Číslo jednacie	Kedy došlo	Od koho (číslo a datum)	O b s a h	Ako bolo vybavené	D e ň	
					vybavenia	odoslania
1/1924	—	Vlastné	Milostný list tuľá- kovi na Popokate- petl (?)	Odoslané — Radio Dvorček Južná Amerika	19./VIII. 1924	19./VIII. 1924

Milý môj tuľák

*stvorili sme ešte viac ako zázrak, stvorili sme krásny večer. To každý nevie. Bohvie ktorý vie-
tor ťa svetom ženie a ktorá voda ťa nesie Bohvie
kde infikuješ hnilobu meštiackeho života bacilom
zdravej vzbury, jedno ja ti za ten večer ďakujem
a moja vďaka ťa najde v najširšom svete. Ži, ty
hnedý chlapče a jedz krásu života sťa každodený
chlieb. Pošli mi pero z rajky!*

Zoé.

Radio Dvorček — Južná Amerika, čertvie v ktorom štáte je Popokatepetl. Zato pán šéf vie v ktorej ulici je jeho kancelária

Moja úcta

Dobrý deň, slečna, ako ste sa vytančila

Ó tie jeho zelené ruky prečo sa smejú, prečo sa vysmieávajú, ty chmuľo, keby si vedel čo je to za krása tanec pod magickým lampášom závistivého mesiaca, keby si vedel, že na svete sú hnedí chlapci čo majú tvrdé dlane, premeňujú v nich skalú v chlieb a úsmev v skalú, na ktorej možno spať a ktorou možno zabíť! Čo sú mi tvoje coctaily a unavené, falošné noci poctivých manželských ložníc, čo sú mi nádhery salonov a matematické úsmevy sádelných tváří? Sú ešte na svete zdraví ľudia a vidiecke muziky, mámvivé vône.

KRÁSNE TO BOLO DÍVALA SOM SA

?

NA SVETE SÚ EŠTE ZÁZRAKY

Pán šéf mal podagra a preto len zo závisti pýtal sa Zoé, ako sa vytančila. Tú podagra získal z tých čísiel jednacej zápisnice, sú ako vreco sušených slivák a niet v nich šťavy a niet v nich poezie. Týmto utorkom vplávala Zoé do starej, smutnej fáze života:

Slečna najdite mi č. j.

Slečna najdite mi č. j.

* * *

Hnedý chlapec sa svetom túlal a voňal vzdialené pozdravy Zoé vo vetre, čo nerešpektoval žiadnych poľudníkov ani rovnobežiek, sedel snáď na jednom mieste a kfmil chlad železných strojov teplom svojho srdca. Transmisie vřzgaly, remene ku tomu ako deti tlapkaly,

keď konusy v šialenom tanci žraly sa nepovoľnými zubami vo večernom hlade. Repa, čo vyriastla z útrov nekonečne tehotnej zeme, ztrácala sladkosť vo fabrike mastenej smradľavým olejom, vy modrooká, čo sedíte v Kaviarni za mramorovým stolikom — hehe — ten kúšтик cukru, čo sa teraz vo vašej káve roztopil, bol z repy a tá potrebuje sakramentsky vyhnojenu zem! Veci splývajú, rozrastajú sa a prenikajú, hnedý chlapec stroje kŕmi svojou výbojnou silou a do ich revu šopká si sen:

Zoé ďaleká

Ďnes píšem báseň z cukru, aby sa l'udia dali životom oklamať. Je tvrdá tá báseň, železný rytmus ju konstruuje železo je naše, l'udi na tomto brehu, cukor je ich, l'udi na onom brehu, dali sa oklamať cukrom a neznajú hrđosti železa — ó aké št'astie byť básnikom smrtiaceho železa!

Keď prišiel tento list do advokátovskej kancelárie, mal spoločnú cestu ku smútočnému Underwoodu, kde sedela Zoé, s p. šéfom.

Dopis kričal: **Ja som báseň stvorená v nočnej šichte cukrovárnickej sezony.**

P. šéf nekričal

*v ravel: Slečna Zoé, veľ'actená a veľ'avážená budúci mesiac prejímam zavedenú advokátsku kanceláriu po p. Dr. X. Y. s mŕtvym i živým inventárom — tam sedí 22 rokov p. A B. ako úradník a vy mi laskave prepáčite, že vám dávam 14-dennú výpoveď. S Bohom
Boďka.*

Na onom brehu cukrový úsmev, na tomto brehu víťazné železo, zelená azalka a muškát, spravovaná punčocha a mamičkin úsmev rozpačitý aby, nebolel.

ZOÉ NEPLAČ

fabriky dymia, fabriky hučia, fabriky škripajú a s nimi zuby. Miliony ľudí — to je ľudí, Bože mŕď, to je ľudí, v železnom reve šialených strojov škandujú slová ostré sťa bajonety a pozhnané dlaňou revolúcie.

Zoé to bude nádherná muzika

Zoé to bude nádherná muzika

PÔJDEME TANCOVAŤ!

Čím stabilnejším bude režim proletariátu, tým väčšie budú možnosti tvorčej kultúrnej práce a tým skor proletariát splynie v socialistickú spoločnosť odstráni svoj triedny ráz, to jest prestane jestvovať ako proletariát . . .

Trocký

JARO

Ián Rob Poničan

Vlny rieky spevave tečú:
vo svojom lone drevo, trávu, smeti,
zdochlé mačky a snád' i pohodené deti
spevavým vlnením vlečú.

Myslím:

rieka je ako život ľudi.
I v lone života sa všetko umiesti,
radosti, smútky, lásky, neresti.

Pritom:

oči sa mi topia na milenkinej hrudi.

Vlny rieky vzkypelým vlnením sily
volajú, že smrti nebolo a smrti není
Milá!

na svete všetko si len obleky mení
a zdá sa:

chvil'a nás pudí,
aby sme sa vášňou premeny spili.
Lavička pod nami
jak otrocky dobrá bola,
keď sa vynorila pred nami,
tíško vravela nám:
človekom stvorená, slúžiť človeku mám.

Dnes večer milion mužov dotklo sa žien
podajne bojovných ramien:
väčšia než v rukách a láske je sila.
I tvoje ruky opadnú, milá,
i tvoje nie je marné —
pral'udské city zažalo v srdciach slnce jarné.
V rieke búria sa jarné vody,
zachcelo sa im slobody,
brehy sú príliš tesné:
jaro urobí čo sa dá

a potom klesne.

Však príde jaro zas',
v živote ľudstva povodeň
musí prísť ešte raz.

Z chystanej zbierky „Útok“

L'udo OBTULOVÍČ:

Súčasná fáza imperializmu

Imperializmus je predvečer sociálnej revolúcie — Lenin.

Keby som mal stručne charakterizovať imperializmus, nazval by som ho negáciou liberalizmu v „liberalizme“ samom. Negáciou preto, pokiaľ stavia na princípoch liberalizmu naprosto kontrárnych — monopol miesto voľnej súťaže — a v „liberalizme“ preto, pokiaľ v zovňajších svojich prejavoch: v práve, žurnalistike, v prednáškach profesorov na univerzitách, je stále ešte pod touto nálepkou kolportovaný.

Socialistickí teoretikovia niekoľko rokov pred vypuknutím svetovej vojny upozorňovali na dôležitú zmenu formy kapitalizmu, ktorá sa javí v postupnom zrušovaní voľnej súťaže, v monopolnom ovládaní výroby utvorením kartelov a trustov vo vnútri toho ktorého štátne-hospodárskeho územia a inváziou finančného kapitálu do zemí nižšieho stupňa hospodárskeho vývoja. (Hilferding: Das Finanzkapital.)

Lenin (Imperializmus ako najmladšia epocha kapitalizmu) rozdeľuje tento transformačný proces na tri vývojové etapy:

I. kapitalizmus voľnej súťaže 1860—70.

II. kapitalizmus nepravidelných kartelov 1870—1900.

III. kapitalizmus, v ktorom kartely sú základom celého hospodárskeho života. Od 1900 až podnes.

Najcharakteristickejším znakom obdobia imperializmu je export kapitálu. Zadržané zeme prechádzajú z odvislosti hospodárskej v odvislosť politickú, zemeguľa je rozdeľovaná na sféry záujmov a medzi hrabivými imperialistickými štátmi dochádza k medzinárodným konfliktom.

Celkový vývoj je ovšem složitý a musí prekonávať rôzne prekážky. Industriálna buržoázia prichádza do konfliktu s feudalistickými veľkostatkármi (Nemecko,

Francia a Rakúsko), pre ktorých ochrana priemyslu a jeho kartelizovanie znamenalo poškodenie ich záujmov. Dialo sa to jednak zdražením výrobkov priemyselných, jednak vylúdením vonkova a tým odňatím lacných pracovných síl. „Harmonizácia“ záujmov nastáva až vznikom zemedelského priemyslu. Na nízkych cenách práce a vysokých cenách výrobkov majú už obidve skupiny interes. Proletariát je teda dvojnásobne vykorisťovaný, ako producent i ako konzument.

Takto konsolidovaná jednotná fronta kapitalistov mohla nastúpiť svoju cestu výboja. „Zázemie“ ovládli úplne, k ich dispozícii stojí štátny aparát byrokratický, žurnalistika, ba i umenie, o militarizme a marinizme ani nehovoriac.

Expanzivita kapitálu logicky vyplýva z jeho podstaty. Kriteériom podnikania v kapitalistickej spoločnosti je zisk. Lenže s pokračujúcim vývojom hospodárskym cena kapitálu klesá a tým i úroková miera. Vo vyspelých zemiach stále rastie prebytočný kapitál. Odtiaľ snaha umiestniť ho v zemiach hospodársky zaostalejších a tým je daný i základ zahraničnej politiky jednotlivých štátov.

Stav pred vojnou. Na svetové fórum vystupuje viac závodiacich skupín. Do vypuknutia svetovej vojny vedie západná Európa a to predovšetkým Anglia, potom Francia a konečne i Nemecko. Kapitálové zastúpenie Anglie v cudzine na začiatku XX. storočia obnáša na 70—100 miliárd zlatých frankov, Francie 40—50, Nemecka 20—25 (Viallate: L'impérialisme économique). Spojené štáty a Japonsko až do vypuknutia svetovej vojny sú závislé na európskom finančnom trhu. Ich expanzivita siaha len do najbližšieho susedstva.

Tesne pred svetovou vojnou vystúpil do popredia antagonizmus záujmov Anglie a Nemecka, ktorý v nej vyvrcholil.

Nemecko sa opozdilo so svojou industrializáciou a prišlo v dobe, kedy anglický priemysel dokonale ovládol svetový trh. Čeliť Anglii bolo možné jedine dokonalejšou organizáciou priemyslu a to: centralizáciou, typizáciou a standartizáciou. Nemecku sa podarilo výrobu zväčšiť, ba i anglickú prevýšiť, ale nepodarilo sa mu naviazať na tak pevný kontakt medzi výrobou a spotrebou ako anglickému priemyslu. Zámorie bolo rozdelené v neprospech Nemecka a to v dobe, keď Nemecko ako veľmocenský činiteľ ešte nevystupovalo na svetovom fóru. V tom tkvela nevýhoda Nemecka voči Anglii. Vyhľadávanie trhov pre obrovskú nemeckú produkciu bolo veľmi ťažké, odtiaľ tá nevôľnosť nemeckej zahraničnej politiky, ktorá obrovským zbrojením a vojnou tomu chcela učiniť koniec.

Ale podrobenie sveta pod diktát európskeho kapitalizmu predsa nebolo úplné. Spojené štáty, ktoré i po dosiahnutí politickej samostatnosti octly sa v podruží európskeho kapitálu, vyvíjaly sa príliš rýchle, takže už v osemdesiatych rokoch minulého stolia bolo vidno, že americký kapitalizmus skôr-neskôr prerastie svojho európskeho súpera. K tomu prichádza až za svetovej vojny.

Podobne, lenže v menšom merítku, bolo to i s Japonskom, ktoré po víťazstve nad Ruskom (1905), začalo ohrožovať záujmy európskeho kapitálu na ďalekom Východe. Nedávna katastrofa japonský imperializmus zpomalila, ale nezastavila.

Presun síl po svetovej vojne: Amerika. Svetová vojna spôsobila ohromné obohatenie Spojených štátov; skoro 52% zásoby zlata dostáva sa do rúk amerických kapitalistov. Finančná pomoc dohodovým štátom bola tak veľká, že sa stala rozhodujúcim momentom pre vstup Spojených štátov do války. Suma dlžob spojencov dosiahla 9.435,225.329 dolárov na konci vojny (J. M. Keynes: „Revision des Friedens Vertrages“), nehovoriac o dlhoch poválečných. Jestliže uvážime, že pred váikou bola to Amerika, ktorá bola Europe zadlžená do výšky 6 miliardov, pochopíme čo znamenala válka pre hospodárstvo S. Š. Vidno to i na vzraste exportu (1914 v hodnote vyše 2 miliard — 1920 vyše 8). Národný majetok, ktorý v roku 1912 obnášal 186 miliard, stúpol v r. 1922 o 72% a dosiahol sumy 321 miliard dolárov (Clarté IV. 70 č.)

Poválečný hospodársky a politický chaos len prospel Amerike. Europa bola odkázaná na jej kapitál, potraviny aj priemyslové výrobky. Kapitál európskych štátov sa opotreboval, o prevodzovací bola núdza, pôda bola vymrskaná, čo produkciu Európy hodne stlačilo a tým i celkové bohatstvo. Americké banky a rôzne konzorciá v tej dobe skupujú čo sa len dá: od továrne počnúc až po divadlá a zábavné miesta. Ani na válečnom materiále nič neztratila; vedela ho výhodne predať Francii a nástupníckym štátom celkom za 565,048.413 dolárov (J. M. Keynes).

Súhrn týchto skutočností podmieňuje moc a silu amerického kapitalizmu, ktorému Monroeova doktrína: „Amerika Amerikánom“, je už príliš úzka v dobe, keď Amerika rozhoduje o politike svetovej.

Ale Amerika svojho európskeho súpera nepodlamuje len finančne, ale aj produkčne. Technický pokrok a organizácia priemyslu, čo sa javí v koncentracii, standartizácii a typizácii, nikde je nie tak dokonalá ako tu, následkom čoho výrobné náklady klesajú a výrobky lacnejú. Americké autá, písacie stroje a kontrolné pokladne sú dnes rozšírené po celom svete a svojou lacnotou vytiskajú európske výrobky. Úverová možnosť, čo pri dnešných poválečných pomeroch má neobyčajný význam, sú u amerického priemyslu ďaleko lepšie ako u európskeho.

Druhým významným momentom pri ovládaní sveta je problém surovín, o ktoré dnes vedú zápas imperialistické veľmoci sveta (Čína, Sudán atd.). Spojené štáty majú skoro všetky druhy surovín, v niektorých skoro monopolné postavenie. Tak na pr. (H. Levy Die Grundlagen der Weltwirtschaft) produkcia minerálnych olejov Spojených štátov činí r. 1921 61,7% svetovej produkcie, nehovoriac o kapitálovom zastúpení v tomto obore v iných zemiach (Standard Oil). Skoro podobné je to pri bavlně, kde produkcia S. Š. činí 52%.

Tento zjav má ďalekosiahly význam pre európsky priemysel, ktorý hneď pri surovine musí sa deliť o zisk s americkým kapitálom.

Anglia. V Europe po porážke Nemecka najvýznamnejším mocenským činiteľom i naďalej zostala Anglia. Je pravda, že jej dlžoba v Amerike je značná, ale ne-

robí jej to také starosti ako jej republikánskej susedke Francii. Anglia má obrovské kapitálie v kolóniách a skoro vo všetkých štátoch Európy. Anglické loďstvo nemá páru na svete, Anglia má z neho miliardy ročitého príjmu. Pokus Spojených Štátov ztroskotat Angliu premôcť v tomto ohľade.

Jednostrané favorizovanie finančného kapitálu, čo súvisí s veriteľským postavením Anglie, spôsobilo ohromnú hospodársku krízu, ktorú najlepšie ilustruje štatistika o nezamestnaných (v posledných mesiacoch 1,400.000). Poslednú dobu Angliu znepokojuje i vyjednávanie o obchodnú smluvu medzi Nemeckom a Franciou a s tým súvisiace kartelizovanie nemecko-francúzskeho železiarskeho priemyslu, ktorý na kontinente ovládal by trh. Vec je vo štádiu vyjednávaní a preto sa nedá nič určitého povedať, ale uskutočnenie tohoto plánu by iste nebolo vítaným zjavom pre Angliu. Že to anglická diplomácia a finančný kapitál znemožní, je pravdepodobné.

Ovšem, v tomto prípade veľmi jasno vystupuje paradoksné postavenie Anglie. Anglia má vskutku záujem na tom, aby nedošlo k dohode medzi Comité des Forges a Roh-Stahl-Verband. Znamenalo by to silu obdobnú americkej United States Steel Corporation, ktorá by prirodzene odstavila akúkoľvek konkurenciu Anglie na kontinente. Ale má na tomto záujem i niekto iný, je to Amerika. Amerika potrebuje pre svoju ohromnú produkciu nové trhy a možnosť spomínanej úmluvy, ovládnutie európskych správila by prinajmenšom problematickou. A tak Anglia stojí pred dilematom: vzopriet sa spomínanej úmluve vo vlastnom záujme, tým ale podporiť zároveň imperializmus americký, alebo neprekázať jej — tým oslabiť amerického súpera, ale zároveň dať možnosť vzniku nebezpečnému sokovi. Že aký vplyv má táto spleť záujmov na politickú líniu, uvidíme nižšie.

Videli sme, že mocenské postavenie Anglie je podryvané silnejšou Amerikou. Tak na pr. skutočným vládcom v Kanade sú dnes už S. Š. a nie Anglia.

Nespeje potom celkový vývoj ku konfliktu S. Š. s Angliou?

Ďalšou slabinou Anglie sú kolónie. Príjatie colnej unie s nimi je veľmi pochybné. Bolševická agitácia v Indii stáva

sa nebezpečnou a odtiaľ snahy o protisovjetský blok.

Francia. Versailleskou smluvou vystupuje na kontinente do popredia Francia. Pripojením Elsaska-Lotrinska dostáva sa jej obrovského železiarskeho priemyslu, ktorý udržať v prevode patrí medzi ťažké problémy vlády. Tento priemysel je naprosto odkázaný na porúrske uhlie, ktoré však zostalo v Nemecku. Preto Francia Poincaréova obsaduje Porúrsko, pod zámenkou reparácií. Hlavným cieľom bolo ovládnutie výroby železa na európskej pevnine a tým získanie kontroly hospodárskej a vojenskej nad celou Európou. Ale tu boly dotknuté už spomínané anglické záujmy. Vec je síce nie ešte úplne skončená, diplomatických bojov bude dosť, ale úmysel Francie ztroskotat nadohodu. Nemecko sa oslobodilo z klauzuly versailskej smluvy, dl'a ktorej päť rokov po uzavretí mieru muselo poskytnúť každej dohodovej moci najvyšších výhod pri obchodných smluvách. Tým aktivnosť porúrskeho magnátov stúpila a nedajú si nadiktovať to, čo pred dvoma rokmi.

Zaujímavé je postavenie Francie v strednej Európe, ktorá do prevratu patrila do sféry nemeckého imperializmu. Francúzsky kapitál pred vojnou bol ukladaný výhodne v Rusku, v kolóniách a do určitej miery i v Itálii. Dnes je situácia celkom iná. Štáty Malej Dohody a Poľsko patria dnes do sféry imperializmu Francie. Najdôležitejšie továrne a banky týchto zemí sú v rukách francúzskych koncernov (v Československu Škodove Závody, Pražská úverní banka atď.). Veľké zbrojenie novovzniklých štátov, nijak nezodpovedajúce hospodárskym základom, spotrebuje všetok voľný kapitál, takže na investície sú nútené vypožičať si zo zahraničia, ale nie z Francie, pretože táto má sama úverové kalamity, lež z Anglie, po prípade z Ameriky.

Nesmyselná politika podpory Wrangelovcov a podobných hrdinov, obsadenie Porúrska, ktoré samo stálo niekoľko miliárd a prílišné spoliehanie na Nemcov, že to všetko zaplatia — priviedlo Franciu do ťažkej finančnej situácie. Francia má (dl'a prof. Gida) na 500 miliárd frankov štátneho dlhu, z čoho 93 miliárd frankov zahraničného. Väčšia polovica štátneho rozpočtu ide na úroky zo štátnych dlhov. Vláda Poincarého reprezentovala záujmy

ťažkého priemyslu, osud franku mu nebo rozhodujúcim, poneváž jeho poklesom fran. priemysel by len získal. Herriotova situácia je iná. Ľavý blok, špeciálne Herriotova strana, reprezentuje záujmy malo meštiactva, drobných rentierov, závislý na kurzu franka. Odtiaľ volanie Herrioto vo po štabilizácii jeho a preklínanie inflácie. To je však nie možné bez pomoci Morganovej, s ktorým má Franciá zlé zkušenosti pri jarnej derute franku. Tento nekorunovaný vládár môže kedykoľvek zakolísat s frankom a tým Herriotovo postavenie otriasť. Že prečo tak aspoň v poslednej dobe nerobí, má iste svoje dôvody. Pán Morgan teda drží v rukách Herriota! Tedy nielen malé štáty, a národy dostávajú sa do vasalského postavenia voči anglo-saským kapitalistom, ale pomaly i „veľká“ a „hrdinská“ Franciá. Londýnske City žiarlivo strežia, aké kompenzácie si vyžiada Wal Street za tú „prílišnú“ podporu. Preto Anglia prichádza dnes otvoreným návrhom Dawesovho plánu i pre Franciú.

Nemecko. Katastrofálna porážka Nemecka r. 1918 vyradila Nemecko na dlhšiu dobu z veľmocensko-politického postavenia. Versailleská smluva bola ustanovením príliš krutým pre nemeckých kapitalistov, ktorí z toho stavu chceli na každý pád vybrnúť. Jednalo sa len o to, že na čí účet. Mierová smluva Nemecko oklieštila o hospodársky veľmi významné územie (Elsasko Lotrinsko, Horné Sliezsko, neutralizovanie Sárska) čím Nemecko výrobu obmedzilo. Vojná spotrebovala skoro celý obežný kapitál, Nemecko si ho nesnažilo požitkami opatriť, ale infláciu prevádzalo dotiaľ, pokiaľ nebolo výrobné zachránené. Inflácia zproletarizovala stredný stav, znížila životnú úroveň robotníctva, ale veľkému priemyslu a bankám „šla k duhu“. Koncentrácia v priemysle dostúpila vrcholu; Stinnesov koncern zamestnáva každého deviateho človeka v Nemecku, nehovoriac o zahraničí. Takýchto koncernov, síce v menšom rozsahu, je v Nemecku niekoľko. Nemecký imperializmus je dnes nebezpečný so svojim prevádzaním „dumpingu“, dôsledkom ktorého výrobky určené do zahraničia sú o 70% až 80% ľavnejšie, než výrobky určené pre tuzemskú spotrebu. Okrem toho sociálne-politické zákonodarstvo (desať hodinová pracovná doba), vyšia pracovná výkonnosť, než v susedných štá-

toch robia ho nebezpečným súperom. Vláda podporuje všemožne ťažký priemysel. Odškodnenie porúrkym magnátom 600 milionami zlatých mariek je toho dokladom. O Dawesovom pláne nižšie.

Itália. Rozpadnutie rakúsko-uhorskej monarchie umožnilo terajšiu pozíciu Itálie predovšetkým v strednej Európe a na Balkáne. Keď inflačná kríza Rakúska r. 1922 dostúpila vrcholu, Seipel ponáhlal sa ponúknuť Itálii col'nú uniu s Rakúskom (Bauer: Die Oesterreichische Revolution). Mohol to byť len šikovný politický manéver, ale fakt je, že sa ho Československo zľaklo a prostredníctvom Dr. Beneša vymohlo Rakúsku požičku u Spoločnosti Národov, ktorá ovšem bola konzumentná a nie produkčná. Vliv italského kapitálu i vzdor ztroskotaniu tohoto plánu je v Rakúsku veľmi veľký, najmä milánskej „Banca di Commerciale“, ktorá dnes svojím významom patrí medzi svetové banky. Italsko-juhoslovanskou smluvou Juhoašlávia dostáva sa pod protektorát italského kapitálu, čo sotva bude vstave paralizovať niektorú iná kapitalistická veľmoc. V tom istom položení je aj Bulharsko. Albánie ani nie je treba spomenúť.

Nástupnícke štáty. Spomenuli sme už, že nástupnícke štáty staly sa operným bodom fran. imperializmu v strednej Európe. Ovšem, jednotlivé štátne hospodárske celky vedeli si zase vytvoriť orgány finančného kapitálu, ktoré ovládli domácu produkciu. Najvyšpelejším v tomto ohľade je práve kapitál český. Je zaujímavé sledovať celkovú reťaz vzájomnej odvislosti činiteľov silnejších a silnejších. Tak na Slovensku o centralizáciu a o ovládnutie snaží sa medzi inými hlavne Slovenská banka, tá je kontrolovaná a ovlivňovaná Živnobankou. Živnobanka kooperuje v pomere rôznom s kapitálom francúzskym a parížske banky počúvajú na radia pána Morgana z Wal Streetu.

A tak o osudoch národov nerozhodujú kadeaké mierové konferencie, ani ženevské protokoly — skutočná vláda je v rukách obyvateľov bankových palácov.

A práve dokladom toho je Morganovým agentom vypracovaný Dawesov plán. Poválečná Európa dostala do vena i tak zvanú reparačnú otázku, ktorá bola hlavným zdrojom treníc, jednak medzi dohodovými mocnosťami a Nemeckom, jednak medzi Angliou a Franciú, po prí-

pade inou zúčastnenou mocou. Mierová smluva nestanovila tu nič určitého. Až obsadenie Porúrska dalo podnet k „čiasťo-čnému“ vyriešeniu vecí. Ovšem, musela prísť Amerika, ktorej tie dlhé ťahanice sa zunovali a príliš poškodzovaly jej záujmy. Bola to stála neistota a neklud a s tým spojené zmenšenie výroby, ktoré obmedzovaly kúpnu schopnosť Európy pre americké výrobky a suroviny. Dawesov plán znamená ďalej kontrolu európskej výroby. Ústredný Sväz nemeckých priemyselníkov prvý sa angažoval za jeho prijatie, pretože všetky ťažkosti má odniesť robotník snížením miezd a zvýšením pracovnej doby. Že aký to bude mať vliv na sociálne-politické postavenie pracujúcich vrstiev ostatných štátov, je každému jasné.

Dôsledky. Tento transformačný proces nedial sa vo vzduchopráznom priestore. Naopak. Jedná sa tu o usporiadanie, pregrupovanie a ovládanie hospodárstva, teda základne sociálneho života vôbec. Finan-

ný kapitál nepracoval a nepracuje prostriedkami vyberavými. Korumpuje. Kupuje umelcov, žurnalistov, parlamenty. — Najtypickejším dokladom toho sú „veľké demokracie“ a zvlášte S. Š. Ako imperializmus je nutným prejavom finančného kapitálu, tak všetky tieto metódy sú jeho nezbytnými spriedovcami. Chápeme ten vztek kapitalistického sveta oproti Sovietskej Rusi, ktorá jediná reprezentuje dnes vôľu tých nás, s životom ktorých hazardujú peňažní dravci.

Oproti internacionálnej sile fin. kapitálu treba postaviť práve takú internacionálnu silu proletariátu. Je jasné, že porážka proletárskeho hnutia i v tom ktorom štátnom území podlamuje sily proletárskeho hnutia vôbec, lebo prospeje tiež nielen kapitalistom toho štátu, ale celého sveta.

A jestliže robotníctvo chce zúčtovať s imperializmom definitívne, tak musí odstrániť kapitalizmus vôbec.

Finančný kapitál v svojej dokonalosti znamená najvyšší stupeň hospodárskej a politickej svrchovanosti v rukách kapitalistickej oligarchie. Vyvrcholuje diktatúru kapitalistických magnášov. Spolu činí diktatúru národných kapitalistov jednej krajiny stále nesnesiteľnejšou s kapitalistickými záujmami krajiny susednej a robí panstvo kapitálu v zemi stále neslučiteľnejším so záujmami finančným kapitálom vykorisťovaných, ale aj k boju vyvolaných ľudových nás. V mocnom narážaní nepriateľských záujmov konečne diktatúra kapitalistických magnášov obracia sa v diktatúru proletariátu.

R. Hilferding: Das Finanzkapital.

Je len jediný prostriedok zaviesť spravodlivejší sociálny rád; to jest vnútiť ho. Násilie v tomto smysle bude len uskutočňovaním spravodlnosti.

H Barbusse.

Ján PONIČAN:

Národ a kultúra

Náčrt.

Väčšina definícií pojmu „národa“ operuje kultúrnou jednotou, zakladajúcou sa hlavne na jednote jazykovej, ako so znakmi najcharakteristickejšími.

Sledujme vznik týchto jednôt.

Vznik jazykových celkov spadá do doby predhistorickej. Vytváraly sa skupiny kočovníkov, ktoré sa dostaly do rôznych prírodohospodárskych pomerov, vyvíňovali sa smerom rozdielnym, vytvorily si zvláštne slová na označenie vecí a vzťahov, medzi ktorými sa octly. Tieto pôvodné útvary prešli dlhým vývojom. Sjednocovaním základných prvkov (kmeny) vytváraly sa životaschopnejšie celky, ktoré sa potom „uzavierali“ v jednotky jazykové a kultúrne na jednej strane — na druhej strane ale vytváraly sa hranice týchto jednotiek, presahujúce triedy spoločenské, ktoré znamenali porušenie uzavretého celku.

Dôvody vzniku kultúry samej väzia v hospodárskych pomeroch vynucujúcich si organizovanie ľudskej práce. Tieto hospodárske pomery dali pozdejšie základ vzniku spoločenských tried — skupín ľudí, zaujímavých pri spoločenskej výrobe určité miesto, majúcich vyhranené, viac-menej protichodné špeciálne záujmy. Záujmové rozpory viedli k triednemu boju, vyžadovaly organizovanie jednotlivých tried a práve tieto triedne rozpory boli hnacou silou ďalšieho vývoja kultúry, nakoľko táto bola spiata s ukojovaním aktuálnych životných potrieb spoločenstva a taktó slúžila organizovaniu národných hraníc presahujúcich spoločenských tried. Vývoj takzv. kultúrnych vied nesie v sebe nesmazateľný charakter triedny, kdežto vedy ekzaktné boli určované aktuálnym stavom spoločnosti ľudskej len v ich aplikácii. Boly to vždy triedy vládnuce hospodársky a politicky, ktorým k službám stála kultúra. Takzvaná demokratizácia kultúry v novšej dobe je požiadavkom industrializácie sveta a nie nejakých „národných a kultúrnych“ snáh. Bola to táto epocha, ktorá si vytvorila

určitú medzitriedu s funkciou organizátorskou: triedu inteligencie, ako tvoriťel'ov kultúry, ovšem kultúry slúžiacej záujmom triedy vládnucej.

Videli sme teda, že kultúra čo do vzniku je etnickou (kultúra kmenová), behom ďalšieho vývcja a svojim určením (organizovanie tried) stáva sa ale triednou, tedy presahujúcou rámec jednotlivých kolektívov národných a určenou hospodárskymi pomermi tej ktorej epochy. Protichodné záujmy spoločenských tried vtlačajú prirodzene tiež svoj antagonistický ráz kultúram, ktoré si tá ktorá trieda adaptovala. Tak dnešná kultúra triedy proletárskej, súhlasne s historickým určením tejto triedy má za účel zničenie tried a tým polozenie báze pre prvú, skutočne ľudskú kultúru.

To stále prizvukovanie „národnej kultúry“ priniesla so sebou až moderná idea nacionalizmu, hlásajúca spolupatričnosť ľudí, hovoriacich tou istou rečou a obývajúcich určité územie. Idea, ktorá zodpovedala určitému stupni hospodárskeho vývoja a bola daná záujmami meštiackej triedy. Snaží sa o vytvorenie uzavretých celkov, ako operačných báz určitých kapitalistických skupín.

Hospodárska náplň ideje nacionalizmu je určená záujmami kapitalistov „národných“ alebo medzinárodných. — A tak sa javí i sama idea nacionalizmu ako jedna z ideí meštiackej kultúry a tým ako nástroj meštiackej triedy vo vyplňovaní jej historickej úlohy. Povolný nástroj. Idea nacionalizmu rozprestrela svoj, skutočné, sociálne príčiny zahalujúci závoj na minulosť a na prítomnosť. Tvorenie národných dejín — viac-menej mytív, prizvukovanie národných — viac-menej reálnych — rozdielov — a zatemňujúci krok tohoto závoja padol i na kultúru. Na vznik, na vývoj, na účel — hlavne triedny! — kultúry. Na kultúru natiahol sa ideou nacionalizmu stvorený epiteton ornans: „národná“, ktorá kultúra mala byť od iných tiež „národných“ kultúr špecificky

odlišnými znakmi odelená — ako bezprostredne podradená a vyhranená časť kultúry ľudskej. Meštiacka trieda prisvojila si ideály národné, ktoré sa mali vliat' v ľudské a tak i moc a právo na vykorisťovanie väčšiny príslušníkov národa: robotníctva a sedliactva. Musel prísť marxizmus, aby zakliatu princeznu triednej skutočnosti hospodárskej a kultúrnej vyslobodil z tohoto väzenia „národného“.

Musel ale jestvovať určitý pozitívny základ, ktorý tejto „národnej kultúre“ dodal aspoň zdánlivosť pravdivosti. Našiel sa jednak v skutočnosti rozdielov rečových, jednak v určitých, v rozdielnom prostredí vzniklých fyzických a psychických vlastnostiach príslušníkov národa, tvoriacich ľudskú a či triednu kultúru v národnej reči. Je jasné, že rozdiely tieto nie sú vôbec rozdiely zásadné, také, žeby dovoľovali triedenie ľudskej kultúry na národné. Nedovoľuje to fakt triednosti a z toho vyplývajúci internacionalizmus kultúry. — Ďalej fakt, že ten istý spoločenský poriadok, v ktorom sa vývoj národných kultúrnych jednot dovšil, — súčasne ich prekonáva tým, že stále intenzívnejším zinternacionalizovaním spoločenskej výroby, internacionalizuje i kultúru.

A i ten základ rozdielnosti fyzických a psychických vlastností je príliš široký — siaha až k individu, ktoré individuum veľmi ľahko môže vystúpiť z rámca národa ako „kultúrnej“ jednoty a to jednoduchou premenou „základne“ tej „kultúrnej jednoty“, to jest: reči. „V reči žije národ“, — hlásajú nacionalisti a reč je len oponou, odelujúcou skupinu ľudí od inej skupiny. Oponou, ktorá prekáža — ktorá trebárs sťažuje styk človeka s človekom, predsa ho neznemožňuje. Naučenie sa reči na jednej, prekladovou literatúrou na druhej strane umožňuje sa pozdvihnutie nad „kultúrnu jednotu“ národnú a tak vstup v kultúrnu jednotu všetkých „národov“, pozastávajúcu z kultúr triednych. Veď možno hovoriť o hodnotných kultúrnych hnutiach odohrávajúcich

sa výlučne v medziach „národa“? Možno hovoriť len o tom, že počiatočný popud zrodil sa v lone tohoistého „národa“, — je to akoby radiová stanica, rozposielajúca kultúrne vlny určitého druhu, aby sa staly majetkom všetkých, ovšem „všetkých“ v dnešnom triednostou spoločensťva omedzenom smysle. Môže byť ale predsa i „národná kultúra“, ale je to kultúra, ktorá nepresahuje horizont národa, je to kultúra folklóru, kultúra, ktorá bárs osožná, nemôže byť — účelom. Kultúra tradíc, konzervativizmu, kultúra odstredivého provincializmu = nekultúra, keďže kultúra, opravdová kultúra musí byť prilihavým, elastickým, podľa potrieb sa meniacim oblekom dynamicky sa rozvíjajúcich hmotných spoločenských síl. Tým je daná odpoveď i na otázku: — do akej miery je kultúra „národná“.

Mohla by vzniknúť otázka: keďže rôzne reči sú delítkom, ba hatítkom kultúrneho vývoja ľudstva, a či jednotlivých jeho tried — prečo ich užívať? Prečo tak umele udržiavať, ba snáď i rozširovať medzi spoločenskými triedami, odkázanými na medzinárodnú spoluprácu? Speciálne ešte i v prípade našom, v otázke slovenčiny a češtiny? — Odpoveďou by mohlo byť jediné slovo: účelnosť. To znamená: dnešný stupeň spoločenského vývoja nedovoľuje zlikvidovať otázku jazykovej rozdielnosti. Odkazuje na riešenie sociálnej otázky, vyčerpávajúcej sa dnes hlavne rozporom triedy meštiackej a proletárskej, odrážajúcom sa ináč i v dvojitej, protivnej kultúre — meštiackej na jednej strane, ktorá sa ešte opiera do istej miery na malomeštiacky nacionalizmus a proletárskej na druhej strane, ktorá — trebárs internacionálna, používa ideu nacionalizmu, ako nástroj triedneho boja. Ide tu potom i o praktickú stránku kultúrno-politickú. Rečové rozdiely vyžadujú upovedomovanie proletariátu v reči národnej.

A tým sú dané úkoly generácie našej.

TEORIA sú zkúsenosti robotníckeho hnutia všetkých zemi. Ovšem teoria stáva sa bezpredmetnou, ak nie je sviazaná s revolučnou praksou, práve tak, ako i praks stáva sa slepou, keď nezodpovedá a neide po ceste revolučnej teorie.

Stalin.

VI. Vančura

úryvek románu

Baladická vrata katedrály tereziánské, této bradavice vroucnosti, nyní právě se otevírají. Jejich závora padla ranou a hrozná veřej jde nad schodištěm, až stín, dotknuv se země, označí svým rohem jakousi ženu, jež spěchá mimo Vácovský boulevard, to jest ulice křupanó, již přinesli svůj napechovaný ranec na tato místa před třemi sty lety, hemžl se děvkami. Nastává noc, opilci zasedli ve svých hospodách a kurvám jest spěchati, aby jednokaždá nalezla nocležníka.

Ta, již se dotknulo křídlo stínu, není ani nejžalostnější ani nejsorotší. Mínuvši chrám, tato nevěstka poněkud se zděsila, neboť její myšlenky se opozdovaly. „Svatá Terezie“, kostel mého jména, pravila hlupačka obrátivši se. Terč hodin umístěných na průčelní zdi s této dálky byl prázdný, avšak spatřivši jej, Terezie dala se do spěchání. Nerozvážlivost bývá naprostým právem holky, jež je chycena, avšak dokud se „popásá“, dokud chodívá sama, dokud je „v zeli“, bývá opatrná. Terezie minula stráž jako dáma, jež spěchá. „Somossy“ byla již blízko. Vrátný, s nímž spávala v obdobích nouze nikoliv řídkých, ji pozdravil, avšak zůstavila jeho důvěrnost bez povšimnutí a vešla pozvedajíc hlavu, jakoby byla drzá a krásná. Jas pěti kandelábrů, označujících patero čišnických okrsků, ji oslepil a vešla o něco hůře, než se sluší kurvě proslulé. Nikdo k ní nespěchal a nemohla říci jediné věty, jež se říkává, když vejdemo. Klobouk trčících nesmyslů, klobouk, který měl znamenání odvahy, vrhl žalostný a temný stín na její tvář. Podobala se babě, jež na sklonku svých let a na vzdory řemeslu ještě otěhotní.

Budapest, město otevřených bran a čtyř věží, město, o němž vojáci, vrátivši se do pralesa a na roviná pole, budou vypravovati jakoby leželo v hloubi světa! Noc je tu protknuta tisícovým ohněm, plna nachu, brokátu, houslí a vzteklivosti. Na tisíc kořalen je v Budapestu, na tisíc plamenných jezer a přece ráno metař tohoto smetiště nenapočte více než 7 katolických hříchů. Madona zůstává na svých obrazech, parlament žvástá v zasedání tentokrát trochu plačtivěm a Dunaj uplývá, zatím co bezpočet bordelů se bouká tak pravověrně. Ve věcech flámů není tu nedokonalostí a zajisté Somossy je dobře uzpůsobena k tomu, abys pil. Zrcadlo směšuje prostor s obrazem a ty se zmýlíš, patře v tuto výheň. Přetékající plástev pultu zvedne se do výše hor, potoky vína se otevrou z láhví žlutých a temných jako Čína a Ethiopie. Hodina prostopášnosti, jedů a smilstva již nadchází. Udeřte v kovovou desku a po čtyřech rozkmitějte struny! Horoucí buben, píšťala a nejbouřlivější vřeštění hlomozů!

Nevěstka Terezie usedla k muži, jenž ji nezval. Byl opilý a jeho vnímání právě dohořovalo.

„Nejmenší ze všech“, řekl druhému pijáku, který se opřel o jeho lenošku, „nejmenší ze všech zázraků je tento věchet, znal jsem ji, dokud se jmenovala paterým jménem.“

Terezie, smočivši rty ve víně tohoto pamětníka, dala se do smíchu a byla velice kurvou. „Moje barva je bílá, zlatá a zelená, odtud pak mám tři jména,“ pravila, zvracejíc jeho hlavu, „avšak čtvrtého ani posledního nemohu říci.“ Její ústa se podobala opětně srpku měsíce a krajkovi na prsou Tereziiných stalo se údobou tkání.

O, směsice historií těchto lásek tak snadných a příliš bolestných, vždy jiná, vždy se opakující! Smět obrazů dvakrát trojnásobných a žádostí, jež se vracejí bez přestání. Komu

se zlíbilo hrát si s lukem? Levá paže lučičníková se pozvedá ku míření a je viděti poklesající kolena zvěře.

Přílišné světlo otevřelo se trhlinami, v nichž prokmitala tma. Noc jiskřila v plameni, vzrůstajíc v tetelivý kruh a všechny jekoty a hluk hovorů po způsobu sirén, v něž vlétá síla kotle, ozvaly se prudkým výkřikem. Éljen! Hluboká šachta vášní se otevřela dokořán a v nitru zuřivosti dvakrát či třikrát se zjevila tvář Tereziina. Zsinalý milenec usnul, ale tato děvečka lásky neodcházela, neboť spáč se jí opíral o rameno.

Noc kvapila, den se přibližoval a zrcadlo sleplo. Nevěstka odsunula nohou jakýsi špinavý závěs. Ve snopcích světla padl chlad na jejich lože a cigaretové pouzdro se třpytilo zimou. Byl čas umývaček a mlékařů. „Vstávej“, pravila Terezie, dotknuvši se mužovy tváře, „vstávej, nemůžeš spát v „Somossy“ až do druhé noci.“

Kláš DAV

Otto Dix: Apači.

Andrej SIRÁCKY:

O takzvanom „rozpore“ individua a spoločnosti

Za nutné považujem objasniť niektoré základné pojmy, ktoré s individuum vôbec súvisia. Dôvody antikolektivistov, shodujúce sa svorne v tom, že kolektívizmus sa zakladá na nesprávnom biologicko-psychologickom poznatku, sú dostatočne známe. Dôvodila: socializmus prehliada vliv individuálnej snaživosti, vrodenej celému tvorstvu, tedy i človeku, potlačenie tendencie k individualizácii ležalo by proti vývojovému smeru ľudstva a pod.

Vyvrátiť tieto základy liberalistického individualizmu je nie ťažko. Zrejme je na prvý pohľad, že ide o nepochopenie základného biologicko-psychologického poznatku. Predne: to potlačovanie tendencie k individualizácii sa fakticky deje, a síce práve pôsobením spoločnosti, v ktorej individuum žije. Nejedná sa o individuum absolútne izolované, o individualizáciu „an sich“, ale o individualizáciu podnecovanú a určenú spoločnosťou a v nej, čo ovšem nijako nemôže smerovať proti vývojovému smeru ľudstva. A ďalej: v čom vlastne spočíva ten „vývojový smer ľudstva“? Logicky plynie z uvedeného názoru toto: v nepotlačovaní tendencie k individualizácii — tedy, koniec koncov v nedohľadnej dobe vo vytvorení nejakého absolútne dokonalého a izolovaného individua. Z historie ale vidíme pravý opak. Ona nám ukazuje, že práve od historických dôb prevláda tendencia po kolektívizácii. Vývoj prináša sebou, že význam individua (i tendencia k individualizácii) sa stlačuje tou mierou, akou vzrastá moc kolektíva, ale čo je hlavné, celkový význam a kvalita osobnosti v tomto kolektívnom rámci sa tiež dvíha. A táto vývojová fáza — určite! — není ešte u konca.

Individualisti tomuto sociologickému poznatku prikladajú veľkú dôležitosť v jeho praktickej aplikácii. Dokazujú, že potlačenie svobody individua, znamená i potlačenie jeho ambície a tým aj pracovnej výkonnosti. Zabúdajú pritom na jedno:

že tá „individuálna svoboda“, ambícia je i dnes — a to v hodne zvýšenej miere — potlačená. Voľnosť niekoľkých jedincov sa vykupuje nevoľnosťou miliónov. V kolektivistickom sväzku sa postavenie jedinca podstatne zmení. Zdánlivé obmedzovanie osobnosti ide k dobru spoločnosti a tým nepriamo síce, ale predsa k prospechu individua. A konečne ich dôvodenie má veľmi pochybnú morálnu príchuť. Zakladá sa na tejto „etickej“ zásade (populárne rečeno): človek len preto pracuje poctive, lebo má z toho osobný prospech. Vzpruhou pri tomto mu je ambícia — inak rečeno, snaha uplatniť sa na úkor iného (konkurencia). A preto tvrdenie socialistov — kto poctive pracuje, dostane síce zaslúženú odmenu, ale nie na úkor ostatných — je „nemorálne“.

Individualisti ale vyrukujú s hlavným argumentom: ľudia nie sú rovní od prírody, nie sú rovnako nadaní, obdarení schopnosťami a vlohami. Jeden je genij, druhý duševne inferiórny. Každý človek už svojím narodením prináša si niečo, čo bez jeho viny alebo zásluhy — znemožňuje alebo umožňuje jeho kariéru. Príčiny nerovnosti ľudí ležia hlbšie, nespádajú v zásah ľudskej spoločnosti, ale v moc prírody a sú rázu biologicko-psychologického. Žiadnou zmenou, žiadnym zasiahnutím spoločnosti, alebo jej prestavbou sa neodstránia tieto primérne príčiny ľudskej nerovnosti. Odstráňte túto nerovnosť, diktujte prírode a nikto nebude z nás proti tejto harmonii kolektíva! Všetcí budeme socialistami, inak nie! Tak asi volajú títo apoštolovia individualizmu.

Prv, než by sme odbili tieto výtky a dokázali, že nerovnosť ľudí sa síce narať odstrániť nedá, ale že sa postupne odstraňuje — za nezbytné držíme trochu obšírnejšie pohovoriť o biologicko-psychologickom podklade tohoto problému.

Už teraz môžeme tvrdiť, že výsledky nášho zúčinnania nie sú v rozpore s Marx-Engelsovou tézou, dl'a ktorej človek svo-

jím narodením vchádza do určitého prostredia, do určitých spoločenských a výrobných pomerov, ktoré dávajú tiež určitý ráz jeho individuálnemu rozvoju. Toto tvrdenie práve najmodernejšie vedecké bádanie jednak potvrdzuje (po stránke psychologicko-sociologickej), jednak dopĺňa (biologicky). Z týchto výzkumov plynie, že už pred narodením sú v človeku nejaké predpoklady, možnosti mentálneho (a samosebou fyzického) vývoja, s ktorými prichádza do istého spoločenského prostredia. S týmto súvisí otázka: sú tie dispozície náhodné a či sa dajú nejakým spôsobom vysvetliť? Mentálne dispozície sú deterministického charakteru. Vyskytujú sa pri oboch polhlaviach a sú dvojeho druhu: dominantné a latentné. Kombináciou týchto vznikne určitý ráz mentálnych predispozícií individua, ktorého rozvoj sa deje už pod vplyvom objektívnych pomerov (prostredie: výrobné pomery, daný právny a sociálny ráz; výchova: rodinové pomery od mladí, škola atď.). Otázka, že ktoré z týchto možností nadobudnú prevahu (či individuum zdedí znaky rodičov alebo niektorého z predkov), je pre nás podružného významu. Nám ide o zistenie faktu, že vývoj človeka je determinovaný, jednak biologicky, jednak sociálne. Ide nám predovšetkým o dôkaz, že i jeden (biologický) i druhý (sociálny) faktor a teda i výslednica týchto: mentálne-fyzická konštrukcia človeka je vplyvom vývojového procesu ľudskej spoločnosti. Rozumejme: produktom kolektívnej sily, nie invencie jednotlivcov, alebo dokonca nejakej strašnej, nezmeniteľnej sily prírodnej, alebo metafyzickej. Podľa tohoto individuum nemôžeme stavať proti spoločnosti, lebo je ono organickým členom kolektíva.

Shrnieme na krátko: vo vývoji ľudskej spoločnosti neexistuje žiaden nezmeniteľný prírodný ráz, ale ľudstvo ho svojím vedomým zasahovaním v daných pomeroch mení a prechádza cez určité fázy vývojové a dostupuje vzrastajúcej, vyrovnávajúcej tendencie. — Individuum vo svojom vývojovom zázraku obsahuje už predpoklady dosavadných možností a zmien, rastúc spolu s organizmom, v ktorom žije. Fakt je, že tá „nezmeniteľ-

ná“ ľudská prirodzenosť („ambícia“, „túha po individualizácii“ — „prekážky“ kolektívneho organizovania ľudstva) sa behom vývoja mení ako sama príroda, alebo formy ľudskej spoločnosti. Výnimky, kde nie je tej vyrovnávajúcej zmeny (individua abnormálne a nemocné), sú neblahým vplyvom nutností, za akých sa boľavý, oslobodzujúci proces človečstva deje.

Postaviac sa na toto stanovisko, uznáme, že fakt: — ani ľudia normálni nevykazujú rovnakú inteligenciu a tým ani výkonú potenciu — nevedie k poznatku o „privilegovanosti individua“; naopak, vedie nás k poznaniu, že individuum je len výslednicou biologicko — sociálneho procesu, že individuum hrá tu svoju úlohu akoby predom určenú a rovnako potrebnú pre zdarný beh a vývoj organizmu, zkrátka, že individuum môže byť len v kolektíve a nie nad ním.

Vedome organizovanému kolektívnemu celku na základe týchto poznatkov má ísť o účelné rozdelenie funkcií, nezbytných k prospešnému behu samého organizmu. S tým „privilegovanosť jedinca“ nemá nič spoločného.

O inteligenciu vôbec a o jej uplatnení sa povieme si len niekoľko nutných slov. Potrebujeme to k zisteniu pracovných typov, ako sa v skutočnosti uplatňujú.

Pri čiste odborných výkladoch opieram sa čiastočne o psychofyzické výklady dra Forstra.*)

V čom spočíva najvyššia mentálne-abstraktná činnosť človeka, zkrátka jeho kvalita inteligentná? V hľadanií relácií medzi vecmi, v schopnosti mentálnej komparácie a viacej prakticky: v možnosti adaptácie. Známkou vysokej inteligencie je analyzačná schopnosť najabstraktnejších vzťahov vecí a z nashromáždzeného materiálu, komplexu myšlienkového tvoriť nové mentálne koncepcie a správne závery. Dívajúc sa na mentálne schopnosti čiste prakticky: uplatnenie sa v boji životnom.

Kvalitu mentálnej výkonnosti (kvocient inteligencie) není možno tak ľahko a všeobecne zistiť, asíce z tej príčiny, že neexistuje jedna generálna inteli-

*) Dr. V. Forster: Přednášky o industrielní psychologii a Testovací metody. Prednášané na fil. fakulte Karl. univerzity v Prahe, 1922—1923.

gencia. Inteligencií je viacej druhov. Fakt tento je veľkého sociálneho významu a má pre kolektívne organizmy (kde je systematické rozdelenie funkcií) nesmerný význam.

Za najzákladnejšie psychologické rozdiely ľudských pováh môžeme určiť tri mentálne typy: explozívny (rýchla reakcia), vehementný (pomalá, ale rozhodná reakcia) a industriálny (neštála, stále sa prispôsobujúca reakcia). — Toto sú viacej teoretické (ideálne) typy a v skutočnosti sa sotva vyskytujú v takejto vyhranenosti. Uvedené typy by platily pre každú kvalitu a obor práce, slovom pre mentálnu výkonnosť vôbec. Ďalšie je potom zistenie schopnosti pre rôzne obory pôsobnosti. Po tejto stránke rozoznáva dr. Forster: „Typy pracovníka, vykonávateľa a vodcu, ktoré nie sú rovnocenné po stránke intelektuálnej, ale tvoria hierarchiu.“*)

V zásade môžeme prijať toto roztriedenie. Avšak odhliadnúc od tej „duševnej hierarchie“ (vyššie sme sa s ňou vysporiadali), nemôžeme súhlasiť s ďalšími (už nie odborne psychologickými) vývodami dra Forstra. Pri tejto samej veci autor prehliada jeden závažný sociálny moment. Totižto, že niekedy i ľudia vysokej inteligencie (ač nie rozvinutej, alebo školou privedenej k platnosti) vydržia pri remeselnej alebo mechanickej práci, lebo práve zvykom a cvikom vypestujú jednu dispozíciu na úkor inej. Preto je ovšem otázka, či „sociálne ambície“ ľudí, ktorí svedomite a neúnavne (jednotvárne síce) pracujú — sú minimálne, či títo ľudia sú bez „jasných potrieb“ a interesov, či všetci len „vegetujú svoju individualitu v anonymnej, neosobnej a všednej denej lopote?“**) Je možné, že práve títo — ako trieda najuvedomejšia — vedomísi svojich terajších a bu-

dúcich úkolov, sú bez sociálnej ambície, bez interesov? Nie je to opačne? Práve u tried meštiackych a úradníckych nevidíme žiadnej „sociálnej ambície“ (udržať seba a udržať dnešný právny systém je predsa ešte žiadna „sociálna ambícia“!), ale naopak, pozorujeme tu skutočnú, vegetatívnu činnosť a „utápanie individuality vo všednej denej lopote“.

Spoločenskú funkciu týchto praktických typov určuje dr. Forster taktó: „Pracovníka puďi k činnosti skutočne veci a udalosti, pracovníka schema provádzajúce smeruje k realizácii pomyslných účelů, vŕdce tvoří nové koncepcie z materiálu daného zkušeností a nové cíle z potrieb a tendencí doby. Vŕdce stojí intelektuálne najvyššie a určuje cestu dějinnému vývoji, za to provádzěč je hybnou silou dějin a skutečným pánem světa“.

Približne správne typy sa v spoločnosti síce vyskytujú, ale osudný omyl dra Forstra spočíva v mechanickom prenášaní týchto typov do reálneho života. Dr. Forster nevidí, že zaujatie miesta v spoločnosti nezávisí tak od mentálne-biologického, ako skôr od sociálneho (pôvod, styky, štréberstvo atď.) faktora.

Je jasné, že všetky tieto teoretické úvahy o individuu, o jeho postavení v kolektíve, o mentalite, o jej predpokladoch a možnostiach musia smerovať koniec koncov k nejakému praktickému záveru. A tu sme pri čistej praktickej stránke mentality a jej uplatnení sa v spoločnosti.

Spoločnosť ľudská je komplikovaný organizm. Jej pravidelný beh vyžaduje, aby funkcie, ktoré sú k jej udržaniu nezbytné, boly účelne obsadené. Poulárne rečeno: každý podľa svojich schopností, každý na zodpovedajúce mu miesto.

Tých, ktorých by zaujímalo vedieť podrobnejšie, aké výsledky sa dostavia pri aplikovaní týchto teoretických poznatkov v obore riadenia účelnosti práce — odkazujem na práve vyslé (v češtine) dieło F. W. Taylora.*). Je síce pravda, že pozorovania a teoretické úvahy Taylorove sa obmedzujú na úzko ohraničené pole a že presných výsledkov docielil len pri prácach, ktoré vyžadujú minimálnych mentálne výkonných kvalít — predsa vý-

*) Vid' čl.: Cinné síly národa (Národní Listy, 25. I. 1925); Vánoční traktát o pokrocích demokracie (N. L. 25. XII. 24) a Jak se dědí nadání (N. L. 17. II. 25). — Dr. Forster je jediný, ktorý obohacuje náš vedecký život poznatkami z modernej experimentálnej psychologie. Akonáhle ale svoje vedomosti aplikuje na skutočný (zvlášte náš politický) život, jeho úvahy sa hemžia naivnosťami (na pr. „Jsou to tvrdá slova, vím to, ale je povinností i práve, aby byla vyslovena v orgánů strany (rozuměj nár. dem.), jejímž programem je hájiti zájmy celonárodní...“).

**) Pozn. Dr. Forster si pod tou „beznáročnou“ triedou predstavuje proletariát!

*) Frederik W. Taylor: Základy vědeckého vedení. Knihovna „Merkur“ sv. 6. Nákl. „Sfinx“, Praha, 1925.

vody jeho dokazujú nesmierny význam psycho-technických poznatkov pre účelné riadenie práce. Podotknúť nutno ešte, že Taylor rieši organizáciu práce a výroby výlučne zo stanoviska dnešného liberálneho výrobného systému a že pri kolektivistickom riadení práce mnohé jeho podnety by odpadly.*)

Ukázali sme dostatočne, čím je podmienená ľudská mentalita a tým aj výkonosť. Príčiny jej nedostatočnosti, vadnosti sú rázu biologicko--sociálneho. Z tejto príčiny plynúce neresti (vraždy, zločinstvá, choroby, alkohol atď.) socialistický štát bude môcť zmierňovať a postupne odstraňovať. Kde je mentalita a výkonosť normálna, tam musí pôso-

biť kolektívne cítenia a vedomie zodpovednosti. V takomto prostredí, v rámci celku sa môže individualita nehatene rozvíjať. Tendencia individualizácie nebude potlačená, ale naopak, vedomá si svojej väčšej zodpovednosti na jednej, pomocí na druhej strane — bude posilnená. Prízvukujeme ovšem, že rozvítie individuality sa bude brať podstatne iným smerom, v harmonii s kolektívom. Privilegovanosť osobná zmizne síce, ale je to pochopiteľné, keď spoločnosť, vedomá si toho, že ona je príčinou i jedného i druhého, rovnako sa postará o riaditeľa práce ako o jednoduchého pracovníka a tým zharmonizuje záujmy jedinca s kolektívom.

*) Len na krátko podám niekoľko charakteristických momentov z jeho knihy:

Za hlavný úkol vedeckého riadenia práce (organizácie výroby) kladie snahu „zaistiť najväčšiu výnosnosť majiteľovi pri súčasnom zaistení najväčšej výnosnosti zamestnancovi“. Vadou doterajšieho výrobného pomeru je, že robotník pri jeho práci není kontrolovaný a že je všetko ponechané na jeho vôľu („systém iniciatívy a podnetu“). Naproti tomu účelom vedeckej organizácie výroby je, aby zodpovednosť a práca rovnakou mierou bola rozdelená medzi správou podniku a robotníkmi. Zisk nie, lebo Taylor dokazuje, že robotníkovi (i pri 100—200% zvýšení jeho výkonosti) sa má mzda len minimálne zvýšiť! Hlavný dôvod je, že vysoké zvýšenie mzdy malo by za následok sociálne-mravný úpadok robotníka (odá sa hýraniu!!, pitiu atď.!! Toto generalizovanie a opomínanie základných psychologických poznatkov je príznačné u Taylora i tam, kde hovorí, že vo väčších kolóniach výkonosť robotníctva klesá a nedosahuje ani priemeru. (Príčiny toho sú v podstate súkromného výrobného systému — a že pri individuálnej výkonosti sa docíli 50—100% väčší výsledok — toho príčinou je zase kontrola.) Preto Taylor doporučuje: „nútené stanovenie nezvratných metód, nútené zavedenie najlepších strojov i pracovných podmienok a nútená spolupráca“. Podstatou vedeckého riadenia práce je: „1. vy-

budovanie pravej vedy; 2. vedecký výber robotníka; 3. jeho vedecká výchova a rozvoj; 4. úzka a priateľská spolupráca správy s robotníctvom“. Taylor stanoví metódy pracovné i pri tých najprostších prácach (skladanie rudy železnej, nakladanie uhlia lopatou, murovanie z tehál) a za základ stanoví asi takúto matematicky presnú formulu: pracovná sila najvyššej výkonosti = najväčšia výnosnosť patričného druhu práce.

Všetky dobré vymoženosti Taylorovho systému v plnej miere sa môžu uplatniť len pri kolektivistickom riadení práce. Prevedenie účelných pracovných metód je princípom socialistickej spoločnosti. A to je zároveň aj princíp opravdovej demokracie: kolektívna práca, kolektívna zodpovednosť a kolektívna odmena.

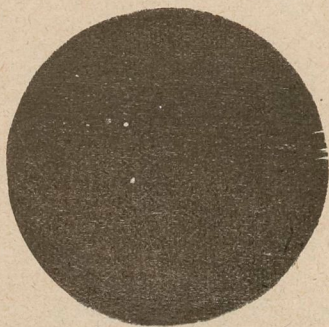
Vzorom aplikácie najmodernejších poznatkov v tomto obore je CIT („Centrálnej Institut Truda“) = Ústredný ústav práce v SSSR. Ústav pracuje modernými experimentálnymi metodami: biomechanické laboratórium (zkúma pracovné pohyby), fyziologické lab. (zkúma energetiku pracujúceho človeka), psychotechnické (výmedzenie schopností, ktoré sa prejavujú pri práci), technické (štúdium nástrojovej práce a jej standartizácia) a hlavne pedagogické a sociálne-inžinierske lab. (výcvik robotníka a vytvorenie vymezeného organizačného ústroja podniku). Vid „Nové Rusko“, č. 1.

Komunizmus je praktickým prispôbením večných právd rozumu a svedomia hospodárskym podmienkam súdobého sociálneho života.
Barbusse.

kassák lajos

nad našim srdcom spí prostota vecí vieme mŕtvi letia tryskom na ohnivých vozoch my sme tu na dlani zeme sa hráme smútnine a priviazaní sme k sebe samotným keby niekto postlal našim bl'áciacim ovciam boli by sme blažení hodiny sú naplnené krvou teraz nariekajú i ony nebudte spokojní s tým čo máte keď prechádzame jedon vedľa druhého narazíme na seba a kosti nás bolia a niet nikoho kto by nás vykúpil šedivý dom vôkol nás zriem ťa cez oblok popretkávaný jasom a niekdy prešl'ahnú pred nami zlaté rybky vlakov v tichu vôd žijú mäké kvety s mäsitými rty i ony hľadia v modré nebe a nepoznajú nás ktorí sa potul'ujeme medzi nebom azemou veru ale koho to trápi každý z nás čičíka svoj maličký nesmysel vzpomienky vypadnú z lakovaných škatúl' a rozpadnú sa nesrozumiteľ'ne zabudnime na všetko bez výnimky v očiach nám hára nesrozumiteľ'ná horúčka narodili sme sa v chatrči bez okien a neviem porozumieť prečo lne-me k studeným kovom

Z madar, rukopisu prel. — li.

Čo robí Nemecko?

(Príspevok k otázke „Nemecká revolučná poezia“).

NEDEL'A: Nemecko duší sa —
chce k povedomiu vstať.

PONDELOK: Nemecko vzpruží sa —
čo môže sa stať?

UTOROK: Nemecko súži sa —
veľkými myšlienkami.

STREDA: Nemecko túži sa —
zákonitými podmienkami.

STVRTOK: Nemecko kruší sa —
kde sobrat k činu vŕľu?

PIATOK: Nemecko búši sa —
búši v bláznivom shonu!

SOBOTA: Nemecko plúži sa —
k protokolu!

Dnes, ako pred 70 rokami, v dobe, kedy Georg Herwegh písal svoj „Kalendar“; a nemecká literatúra sa tiež ukladá k nemu. Aj revolucionári včerajška a predvčerajška (Hauptmann, Werfel, Hasenclever atď.), i temer oficiálni revolucionári dneška. Výnimky, ktoré potvrdzujú pravidlo, sú veľmi riedko rozosiata.

V rámci tohoto článku niet miesta na vysvetľovanie a pretriasanie pojmu proletárskej poezie, a preto tiež je v podtitule miesto slova „proletárska“ slovo „revolučná“, pokiaľ tu chceme podať zhustený prehľad tých nemeckých básnikov a básnických diel, ktoré majú svoje miesto v radoch bojujúcej revolučnej časti nemeckého proletariátu a je ľahostajné, či ide pritom o proletárske umenie v užšom slova smysle, alebo nie. O proletárske umenie v užšom slova smysle, keď ide o umenie, ktoré teraz odpovedá proletariátu dnes ešte bez umeleckých tradícií, t. j. keď je zrodené s pominutím starej umeleckej konvencie a tradície, zo svojho života (ktorý je dnes určený bojom o moc a vývojom k vedúcej spoločenskej triede) a preto je ešte krajne primitívne (pieseň, plakát atď.) a o proletárske umenie v širšom slova smysle, t. j. o skutočne revolučné umenie, ktoré práve ešte kráča a musí kráčať cestami starých umeleckých tradícií, až so dňom vytvorenia novej spo-

ločnosti udre hodina zrodu nového, proletárskeho umenia.

Revolučnú literatúru včerajška, predvčerajška necháme odpočívať a prezeráme len dnešnú. Ovšem ani tento prehľad súčasnej nemeckej revolučnej poezie nečiní si nároku na úplnosť.

LIKVIDATORI. Najdokonalejší ich zástupca je **Max Barthel**: Najkrajšia syntéza politického a poetického likvidatorstva. Stal sa nie len sociálnym demokratom, redaktorom Scheidemannovsko-humoristického listu „Lachen Links“, ale zlikvidoval tiež dôkladne svoju minulosť aj v poetickej produkcii. A to nie len naprostým vylúčením revolucionárskej lóty, ani nie prijatím lyricko-sentimentálnych tónov rázu celkom rozmaznanej poezie ľuhov a hájov, ktorá už aj v buržoáznom umení je dávno prekonaná. Jeho najnovšia kniha „Ueberfluss des Herzens“ ukazuje túto zmenu Barthelovu spôsobom priamo groteskným. „Dieťatko“, „belasé nebo slobody“, „kučeravé vlasy“, „raz v máji“, to je najnovší stavebný materiál Barthelovej tvorby. — **Bruno Schönlink**, ktorého „Blutjunge Welt“ bola tak slubujúcim počiatkom, zdá sa, zmlkol. Po „Grossstadtmärchen“ som od neho nevidel žiadne ďalšie dielo. Nové básne, ktoré roztrúsene človek číta, ukazujú aj Schönlinka uprostred toho belasého sveta, v ktorom kvitnú kvety najväčšími všeobecných a neurčitých túžob po voľnosti a rovnosti.

ETHICKÍ ADVOKATI A ESTHETICKÍ SPRACOVATELIA REVOLUCIE. **Ernst Toller** je ich najskvelejší predstaviteľ. Ernst Toller, revolucionár dobrej spoločnosti, ktorého rebelantstvo servirujú dobrí meštiacki kníhkupci meštiakoví, žiadajúcemu si strašidelnosti: šteklenie nervov — divý západ bez nebezpečenstva!! Revolúcia, parafrasovaná lyricky!!! Pri tom sú „Schwalbenbuch“ a „Hinkemann“ skutočným

umením, len nie revolučným. Nech je vôľa Tollerova seba lepšia. O dielach, ako „Der entfesselte Wotan“ samozrejme nehovorím. Tie sú špatné, aj keď sú posudzované so stanoviska „objektívnej“ meštiackej kritiky. Len si prečítajte, čo napísala „Vossische Zeitung“ o pražskej premiére „Wotana“. Že Toller „sedel 5 rokov v žalári nevine, dokazuje najvyššie, že je špatný revolucionár, ale nie, že je dobrým básnikom“.

DON KICHOTI Z DOBY FORDOVEJ. Pomýlení romantikovia, ktorí vysoko na koni so štítom a oštepom cválajú do naftových distriktov a priemyselných revírov z r. 1925, aby bojovali bŕky proletariátu za vrieskotu fanfár.

„Wir sind die Reiter vor dem roten Heer
Und unser Hufschlag klingt,
Wir tragen Schild, wir tragen Speer
Und unsere Waffe blinkt.....“

Poblúdení romantikovia a predseda dobrí komunisti. **Hermann Jacobs** patrí k nim a trochu tiež **Edwin Hörnle**. Dobrý komunisti a predseda nie básnici, akých dnes potrebuje revolučný proletariát.

BERLINSKY MAJAKOVSKIJ. Johannes R. Becher. Vštepovateľ revolučnej poezie, trubač, vyhlasujúci revolučné heslá — nechajme ho však samého hovoriť: „hučiaci, všetky vrtkavé, malomeštiacke duše sžierajúci motor, to nech je náš spev; stále preskakujúca zápalná iskra, naša pulzujúca krv srdca, živená dynamitom triednych zápasov. A nie len náznakové vzdialené echo toho, nie, sám pádny náraz parných kladív, celkom nesentimentálna, bezcitná, „barbarská“ rytmika strojární musí byť v našej piesni. Radšej ešte hroznú, úzkostlivú monotónosť, než ten citlivosťou pretiekajúci, pacifisticko-dobrodružný umelecký priemysel“. To je Becher — lenže niekedy je tej monotónosti priveľa a tej pulzujúcej krvi srdca primálo, ako na príklad v niektorých básniach z knihy „Am Grabe Lenins“, to sú však výnimky, ktoré len málo padajú do povahy.

STRANOU STOJACI. Sonnenschein zdá sa že sa odnaučil básniť, už nič nepíše a stojí stranou. **Kanehl** zabočil celkom ďaleko k „Aktion“ a AAU. Tyrdú ostrosť svojich veršov, ktoré často dosahovali toho, čo žiada od poezie proletariátu Becher, obracia dnes proti svojim

včerajším súdruhom. „Zabití proletári, kto sa na to spýta?“ — taký je včerajšok, „národovia, počúvajte centrálu!“ — taký je Kanehlov dnešok. Ale dnešku nechýbe len vonkajšia rezonancia proletárskych más, ale chýbe mu aj rezonancia z vnútra: verše jeho znejú mŕtvo.

DRAMA. Proletárska dramatika musí ťažko bojovať: proletariát nemá k dispozícii ani divadla, ani hercov. Ochotnícke javiská sú najmizernejšou výpomocou v núdzi. Preto majú snád **Wittfolgove** krátke monodramatá („Matka“, „Utečenec“) tak vysokú cenu. Niektoré nové dramatické pokusy poznám len z kritik. Z ostatných stojí za zmienku len nové drama **Paquetove**. Je to snád dnes to najlepšie, čo máme v dnešnej revolučnej dramatike.

ROMÁN. Sú tu predovšetkým dve mená: **Franz Jung** a **Leonhard Frank**. Keď hovoríme o románe revolučnej literatúry, musíme v prvom rade ukázať na Frankov román „Bürger“; hoci prelomom, ktorý rozkladá dielo vo dve nerovné (nerovné aj dľa hodnoty) časti, zoslabuje neuspokojujúci konečný efekt; je to však pokus o ztvárnenie jedného z najnaliehavejších súčasných problémov (najmä súčasných problémov proletariátu!). Franz Jungov román „Eroberung der Maschinen“ je najlepší zpmiedzi revolučnej románovej literatúry v Nemecku.

POVIEDKA. Zmienil som sa už o „Grossstadtmärchen“ **Bruno Schönlanka**: tie sú však bledé oproti poviedkám Hermyniovej „Zur Mühle“. V tejto žene, ktorej ďakuje nemecká literatúra za prebásnenie diel Uptona Sinclaira a nových Rusov (zásluha, ktorá se nedá dosť vydivhnúť), sú prvé zárodoky proletárskej detskej pohádky, síce dosť často ešte nevybavené zo starých foriem, ale vždy teplé, farbisté a živúce.

A **ERICH MUEHSAM!** Trebárs len toto:

„..... Lenin ist tot, — so flattert, rote Fahnen!
Schiffsglocken läutet! Eisenhämmer saust!
Gewehre knattert! Hupen bellt! Sirenen,
Haubitzen, Essen — donnert, brüllt und pfeift!
Lasst euren Lärm die Atmosphäre dehnen,
Dass das Gestirn am Firmament begreift:
Lenin ist tot! Die Menschenvölker trauern.
Der Bresche riss in düstere Zwingburgmauern —
Lenin, ist tot! — Hell leuchtet, was er schuf.“

To stačí.

k obrazom

Umelec, ktorý sa nenaháňa za samoučelnými estetickými senzáciami, ale ktorý svojím celým duševným určením stojí pevne na platforme, že jeho tvorba, už svojím vyhraneným a svetovým názorom daným počiatkom má svoju dobovú, sociálnu funkciu, nemôže byť dnes, v dobe iste prechodnej, buržoáznym bohómom. Dnes svetom hýbu ozrutné hospodárske sily, zaniškajú celé vládne systémy, alebo sú v štádiu umierania a rodia sa nové. V tomto dynamickom deji je vlastný nerv všetkého denia. „A umenie ak má mať smysel, musí sa mu *podradiť*. Hospodárske problémy dneška sú známe, sú to problémy triedneho boja, problémy budúcnosti.“ (George Grosz). Tie určujú tiež dnešné umenie. Vtedy, keď básnik, umelec stanul uprostred tohoto vlnobitia, keď si uvedomil jeho pôvod a smer, keď stanul v radoch proletariátu. Mezi týchto patria najmä výtvarníci *George Grosz*, *Frans Masereel*, ruskí karikaturisti. A *Otto Dix*? Na ňom vidno, že dnešný maliar musí sa nutne stať karikaturistom meštiackeho sveta. Stačí, keď mal'uje, ako Dix, aktuálne zjavy. „Dnešný obraz je karikatúrou meštiackeho sveta“.

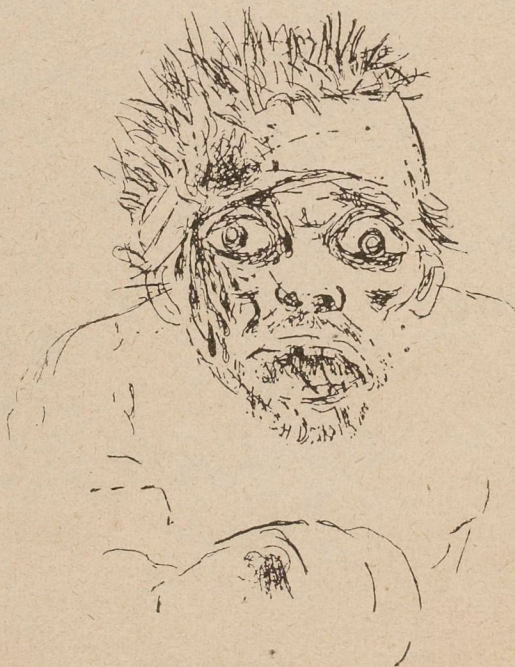
KIŠÉ DAV

George Grosz: Vianoce. (Názorné vyučovanie.)

George Grosz. Jeho tvorba má noetický základ čiste rozumový. Grosz má socialistické smýšľanie, vie, že sa mnohí s ním v tomto bode shodujú a preto rád dáva účel svojmu umeniu. Jeho tvorba to je revolučné kreslenie v akomsi negatívnom smysle. Prazážitok: zhnusenie dnešným spoločenským stavom a nenávisť k meštiackej triede. Vzhľadom k dnešku je Grosz pesimistom. Nenávidí ľudí vôbec a jedinou nádejou mu je, že tie mrzké prehnité inštitúcie a trieda ľudí, ktorí ich bránia, zahynú. To je jeho vyznanie. Grosz je umelec, predjíma osud meštiackej triedy, ale tej novej energie, ktorá tento starý svet zrúca, u neho nenajdete. Odtiaľ ten typický hnus z obrazov. Tu všetko hnije. Tak je Grosz umelcom deštruktívnym, chce len presvedčiť, že tento svet má paralyzu, že je chorý, prešíkaný a preto súci, aby zahynul. Tomu slúži jeho umenie, nového nestavia nič. Ani mu nie je možno. Verí príliš v hospodárskych činiteľov.

Frans Masereel. Kým u Grosza nachodíte proletára len a len v ubiedenom stave, pošlapaného, dokaličeného invalidu, syfilidou rozožraného, tuberkulozou zničeného, vyhladoveného do maxima, u Belgičana Masereela je proletár v činnosti tvorčej. Tým je Masereel zdravší, robotníckejší. Ten meštiak v jeho kresbách, to je len kontrast k robotníkovi, tomuto tvorčíemu elementu v ľudskej spoločnosti. Masereel tiež predjíma vývoj, predjíma osud robotníckej triedy, ktorej nastala dnes úloha stvoriť nový svet.

Otto Dix. Zdá sa, že nechce byť tendenčným tak, ako Grosz a Masereel. Nevolky sa však stáva moderným karikaturistom. Mal'uje totiž príliš verne a bez pathosu aktuálne zjavy dneška a tým ich zabíja a vystavuje opovrženiu. Docieľuje taktiež toho, čo Grosz. Lenže u toho je to uvedomené a tuná nie. Ale je to nutné a tak títo maliari vlastne svojím umením, jeho jasnou funkciou stoja vo vyhranenom boji proti meštiackej triede. Spoločne s proletariátom. Im patrí preto dnes predovšetkým naša pozornosť. E. U.

Otto Dix: Hrozy vojny.

Kliše DAV

hadie tanečnice

Jarko Elen.

Rodné mesto je malá bodka na zemeguli.

Je to jedon uzol na sieti hradských a železnic celého sveta, nad ktorou má každý človek napnutý povraz svojej cesty životom. Chodiť po povraze nie je ľahká vec.

Zkúšaš!

Keď sa ti vydarí prvý pokus na krátku vzdialenosť a nepadneš do siete, opätuješ cestu na dlhšiu vzdialenosť a niekdy prejdeš potom cez celý svet za svojho života.

Ale iste je pohodlnejšie sedieť na jednom mieste v sieti. To sa ti nič nebezpečného nestane, ani väzy nezložíš a na koniec celkom kludne tu zomreš.

Ale komediantská krv, tá sa rada roztečie celým svetom. Hrá sa so životom a dá si hrať sama so sebou.

Rodina Štepánkova mala svoju vlastnú skutočnú sieť, nad ktorou každého večera bol napnutý povraz, aby zarábal rodine niklové peniaze a pritom ju povznášal nad obyčajných smrtníkov bližšie k nebi.

Avšak sieť časom zhnije stejně ako zemiaky a keď nie sú peniaze na novú, stane sa nešťastie, že skrze ňu telo prepadne na tvrdú zem. Tak sa zabila mladá Štepánková v krásne červenom trikote, keď mala tridsať rokov a kráčala po napnutom lane s malou dcérkou Olgou, ktorá sediac na jej ramenách, rozhadzovala publiku zo vzdušných výšin malými rúčkami ružové bozky. Olga bola malým buclatým anjelíčkom a preto sa asi pri páde nezabila. Ale skoršie ju zachránila sama chorá sieť, ktorá napnula všetky ostatné sily, aby ju pri páde zadržala, čo nemohla dokázať pri ťažkom tele matkinom.

Otec Štepánek novej siete už nekupoval.

Zostaly mu dve krásne dcéry, dvojčatá a nechcel ich životy obetovať za niekoľko niklových peňazí.

Ponevác bol dobrým muzikantom, hrával v cirkuse a učil svoje pružné dcéry tančiť vo voľných chvíľach pri melancholických zvukoch svojej krýdlovky.

Boža i Olga mali rytmus vo svojej krvi.

Ich telá boli bielymi brezami na kraji zelenej lúky života. Modré nebo spadlo im do očí a zlato slnca roztopilo sa v kučery vlasov.

Vetor piesní ohýbal ich štíhle telá nad strieborným potôčkom času, ktorý s vlnami dní donášal im panenstvo a krásu.

Krása miluje obdiv a slávu.

To len lesné víly tančievajú na zelených mýtinách, ukrytých medzi fialovými stĺpmi smrkov pri žiarovkách hviezd a modrom svetle mesiaca. Ale i tie sa dávajú obdivovať od fúzatých mužikov, ktorí očami ukrajújú z ich krásy potajomky z úkrytu hustých krov.

Biele telá ľudských tanečnic však nežijú z plodov lesa, ani nepijú rosu z kalichov kvetín. Potrebujú pre svoju krásu peňazí, ktoré zameňujú za dobré jedlá a príjemné nápoje. Preto netančia v horách pred horskými mužikmi, ale v luxusných baroch pod hviezdami žiaroviek a pred žiadostivými očami bohatých mužov, ktorí sa nespokojujú iba pohľadmi.

Boža a Olga boly dlho deťmi a nechcely nijako porozumeť hovoru papierových bankoviek. Otec sám po programe odprevádzal ich domov namiesto nazehtených gavalierov.

A tak žily sestry len svojmu tanci.

Otec podpisoval smluvy sjednané židovskými agentmi s riaditeľstvami barov a tanec sestár živil slušne jeho i agentov.

Svet je síce široký, ale sestry by ho rady pretančili celý.

Jedného dňa prišiel otec na novú myšlienku. Poznal, že fantastických tancov krásnych

žien je veľké množstvo a že by čo skoro nastala konkurencia. Bolo treba najst niečo originálneho, čo by zaistilo úspech zlatovlasej dvojici a udržalo sympatie vzácnych hostov, ktorí sa už skoro horšili nad morálnosťou bielych sestár.

Kúpil dva veľké hady, elegantné krajty.

Sestry se premenily v indické hadie tanečnice s cudzími dráždivými menami.

Ich tanec bol zlatým klincom celého programu.

Zvuk gongu zabija hovor hostí jednou ranou.

Oči žiaroviek prestaly piť žhavé víno elektrického prúdu.

Ticho a tma rodí zázrak pre zvedavé oči.

Ružové telá tanečnic roztrhly šero modrastým svetlom posvätných ohňov. Štyri zlaté mesiace pŕs vychádzajú na šedomodrú oblohu pri melancholickej piesni noci.

Dve pany obetujú vášnivý tanec svojich pätnásťročných tiel hrozným bohom. Fantastické krivky zakresľujú do mystického šera ohňov i očí zmeravených údivom a túhou žíznivou ako púšť Dekkanská.

Zlatý piesok vášni zasypáva modré jazierka očí.

Zapadajúce slnce rozlialo svoju krv na breh nekonečného horizontu.

Divý cyklon roztančil k smrti dve palmy oázy. Padajú bezvládne do žltých truhlí piesku.

Svodná fata-morgana prenáša však tanečnice do tajomných pralesov himalajských. Božský nápoj somâ vleje krv života a ohňa do mŕtvych tiel. Veľký Višnu prijme vďačne obeť tanca za milosť záchranu.

Chladné telá obrovských hadov roztečú sa ako dve rieky medzi bielymi pahorkami pŕs a ovinú pevným pásom panenské boky.

Modrý oheň očí vzbĺči posvätnou hrúzou obeti.

Siva — ničiteľ je mocnejší od Višnu.

Žiada obeť smrti.

Ružové tanečnice pritančia k obetným stĺpom. Hrozné krajty omotávajú znovu ich telá veľkou špirálou a priväzujú ich ňou k stĺpom vždy pevnejšie a pevnejšie.

Biele ruky vystreté k poslednému pozdravu odrazu padajú ako dve vetve od pňa odrezané, hlava klesá s posledným výdychom a zlato vlasov rozlieva sa na hadie telo.

Obeť je dokonaná.

Dvaja sluhovia roztáčajú hadov a odnášajú ich telá.

Biele telá padajú k zemi krásnym oblukom.

Chvíľa posvätného ticha.

Elektrické svetlo zatápa strašne-krásny klam.

Tanečnice vyskočia s ružovými úsmevami a za potlesku odbehnú.

Tanec sa páčil a zajtra bude v bar veľká návšteva. Riaditeľ je uznalý pán. Podvýši o niekoľko korún honoráre sestár. Avšak páni žiadajú, aby slečny k nim prisadly. Otec odmieta. Sú to deti ešte. Páni sa domfzajú síce, ale konečne je tu viac krásnych žien, ktoré sa nerobia smiešne morálnymi.

Veď aj tu príde raz čas.

Stalo sa to za jedného prekliateho večera.

Sestry tančily zvlášť pôsobive, hoci Boža sa ponosovala pred tancom, že sa necíti dobre. Jej smiech bol zastretý divným smútkom. Otec mu snáď rozumel. Nechcel, aby sa toho dňa vystupovalo, ale Boža sama žiadala tančiť.

Je to malá nevoľnosť, ktorá prejde pri tanci, ver otecko!

Prišla chvíľa hrôzy. Krajta, ktorú Boža držala na svojom tele bola veľmi nepokojná. Snáď cítila slabosť svojej krotiteľky. Keď sa ovíjala okolo bieleho tela pri stĺpe, zdalo sa niektorým, akoby Boža otvorila ústa k výkriku a oči že zmeravely hrôzou veľmi prirodzenou. Ale to robí fantastické modré svetlo.

Had ovinul sa nielen okolo pŕs, ale i okolo hrdla stočil náramnicu svojho tela.

A vtedy, keď hadov odstránili, Olga padala známym oblukom k zemi, avšak Božino telo sklzlo bezvládne na kolená a potom dutou ranou udrelo na parketovú dlážku.

Chvíľa dešivého ticha.

Olga nerozdáva ružové úsmevy. Priskočí k sestre, ale nadvihuje mŕtve telo.

Páni shrňajú sa okolo skupiny. Otec príbehne zdesený a kľaká nad mŕtvou dcérou. Predstavenie toho dňa končí. Sluha vynáša nebohú hadiu tanečnicu.

Tragická epizoda je vítanou senzáciou pre celú spoločnosť. Bude sa až do rána vedieť čo rozprávať pri drahých vínach a náručia žien budú mať tej noci v sebe perverznú vôňu bizarnej smrti.

Zomrela pana v strašlivom objatí hada.

Olga tančí sama. Bez sestry i bez krajty.

Otec Istivé zvieratá predal.

Honorár je však teraz malý, lebo je dosť takých tanečnic ako Olga. A k tomu oveľa rozumnejších.

Ona má predsa už šestnásť rokov a nie je dieťaťom. Rozvila v krásnu ženu, žiadostivú pre mužov ako sladký hriech. Musí už raz prísť jej okamžik obeti.

Otec už ani nebráni, aby si sadla k stolu k fľašiam so zlatými hrdlami. Čo robiť?

Peniaze sú mocnejšie ako cnosť. A najviac majú ich páni s holou hlavou, malými jedovatými očami a ústami pokrivenými cynickým úšklabkom.

Jed šampaňského vína konečne zbaví myšlienok i studu.

Olga je bez vlastnej vôle. Sadá tupo do auta, ktoré ju odváža do nádhernej vily. Izba je luxusne zariadená. Svetlo intímne rudé. Ťažké koberce a kožušiny maznajú sa dotykom malých nôh.

Ale on! Aký je hnusný!

Olga cíti jeho vlhké, studené ruky, ktoré ju vyzliekajú z plášt'a a dotýkajú sa pritom teplého snehu jej hrdla. Rada by utiecť, ale je to už nemožno.

On zvoní a sluha donáša zákusky a víno.

Nie, nechce sa jej už piť! Alebo — áno! Chce piť, musí piť, aby celkom zabudla, že je to ona, Olga, ktorá sa ide predat'. Ináč by sa stala krvavým výkrikníkom, ktorý by siahal až do neba.

Možno, stala by sa vrahom toho hnusného tvora, ktorý si ju kúpil a otec by nemal zajtra, čo jest'.

Jeho žiadostivé ruky hladkajú biele ramená.

Ústa odychujú špinavou náruživosťou. Telo vydráždené čistotou panenstva nevie sa viacej opanovať. Roztrhne pavučiny hodvábnych šiat a trhá bezohľadne rudý kvet panenstva.

Olga nevníma ničoho. Vidí len v hmlách jeho zelené, smrtiace oči. A v tom ostrý obraz roztrhol tmú podvedomia: smrť sestry v bare. Olge sa zdá; ukrutný had sovrel jej biele telo svojimi smrtiacimi svalmi a mliaždi ho v kusy oceľovou špirálou.

A Olga zamdlieva v mučivej bolesti...

Druhá pana zomrela v strašlivom objatí hada.

Ráno doniesla Olga svojmu otcovi tisíc korún.

O krátky čas odišla navždy z domu, aby zomrela odovzdané v bielej nemocnici v odení pre venerické choroby.

TILKOVŠKY Béla:

Svetová kríza umenia

I.

Umenie je najmohutnejšou syntézou: uplakáný a usmiaty človek, ľudstvo, ktoré sa hryzie a objíma navzájom, večne sa vyvíjajúca, živá a cítiaca ľudská spoločnosť; vyvrhovanie obsahu nesmiernych radostí a bôľov do formy, zvuku a farby.

Obrovské prúdy pohybujúce svetmi mohli sa stať dejinami prostredníctvom umenia, ktoré hľadalo formy: preto sú tak rozdielne, tak diferencované umelecké otázky rôznych vekov.

Lebo korene umenia sú sociálne: tkvú v ľudskej spoločnosti, v jej stávajúcom

kategorickom sriadení a ako také: jej bytie-nebytie je závislé na sskupení svetového rádu v politike a hospodárstve a i dnešná jeho kríza: zobrazuje iba krízu svetového hospodárstva.

Hlavné smery posledného stoletia formovali sociálne premeny svetového sriadenia:

1. **Najempirickejšie umenie:** umenie jednotnej kresťanskej mravnosti upadlo s rozpadávaním cirkve a zemanskej aristokracie. Prestala jednotnosť posledného veľkého umenia: výhradný monopol biskupských a veľmožských salonov prevzala nove v moc nastúpivšia trieda meštiacka.

2. **Umenie naturalistické,** ktoré z neho vzniklo a jeho obecnstvo: malomeštiacku spoločnosť — ktorá veľmi ťažko môže byť chápaná ako jednotná — porazily sociálne problémy nadhodené svetovou válkou. Otázka „krve a zlata“ vykričala sa za najdôležitejšiu a rozplývavosť, narábajúca rýmom a viazaná k jašeným farbám utopila sa v pomyselnej a úpadkovej rezignácii.

3. **Samoučelné umenie revolučného expresionizmu** (nové umenie pre umenie) hned pri vzniku stalo sa nemožným z dôvodu, že vôbec netvorilo pre spoločnstvo, že maliar pracoval pre maliara, spisovateľ pre spisovateľa. A ačkoľvek obžalujúcimi, smelými liniami, v šialenom a divom tanci bariev hľadalo tvár ľudstva, ktoré ztratilo život: ten veľký individualizmus (jeho prototypom je „Divadlo bez obecnstva“) nebol schopný zakoreniť svoje umenie.

4. A dnes, na začiatku 1925, po prekonaní expresionizmu, po všetkých daromných a veľkých zápasoch a utrpeniach, po odstránení formových problémov všetkých možných „izmov“ umenie, táto vyjadrovacia rovnica ľudského vývoja dostala sa na **mŕtvy bod:** lebo niet jednotnej ľudskej spoločnosti, lebo niet ľudskej všeobecnosti.

II.

Táto veľká **kríza umenia**, to úplné zastavenie vývoja je pociťované všade, v každom umeleckom stredisku, v každom veľmeste Európy: hľadajú príčinu ťažkostí a zrkujúajú nové možnosti. Viedeňská medzinárodná divadelná výstava bola priamo zaplavená novými návrhmi a otázky

tu nadhodené (Raumbühne, Railway-theater, Stegreifspiele) poukazovali na „ohromné dialky divadelného rozvoja. Každý z nich hľadá cestu k obecnstvu. Zpätvedúcu cestu. Lebo obecnstvo divadiel je jednotkou, ktorá najživšie reaguje na popudy. A taktó je najpovolanejším, aby sa syntetizovalo prostredníctvom jeho zrakového vnímania nové umenie.

Spájací prvok nevie však najst žiadan. Lebo nestačí, aby sme uviedli na javisko novým spôsobom vytvorené divadelné kusy. Zvlášť ak herec má rozprávať tmavému a cudziemu hľadíštu, kde v odevených ložach alebo v radoch podobných arene (je to konečne nepatrný rozdiel) sedia rôznorodí ľudia, ktorých neviaže takmer nič spoločného, ako ich môže tedy spájať podstata hry!

Akú hodnotu má nové divadlo, nové usporiadania hry: keď obecnstvo zostáva tým samým, do seba zatvoreným a nesociálnym. Ktoré nemá takmer spoločnej myšlienky a ani nemôže mať: lebo jeho väčšinu tvoria neorganizovaní, na peniazoch a záujmoch odvislí priemerní inteligenti. Táto veľkomestská protisociálna skupina.

Aby bolo porozumené slovám nového divadla a týmto i novému umeniu: musí byť vytvorená nová spoločnosť. Jednotný a panujúci dav, ktorý svojou dušou nabáda svoje umenie a spolu s ním žije a trpí. Je prirodzené, že dosavadné formy, smery a možnosti sú nedostatočné k tomu, aby vytvorily umenie nového, organizovaného davu. Nové obecnstvo vyžaduje nové umenie. Dosiaľ nepoznané barvy a slová, dosiaľ neznáme empirické hry z ohromnej všeobecnosti života, o tom, čo je v tajoch zrodzenia a smrti, a čo prúdi, dychčí v novej jednote obecnstva: v dave.

Ponevác umenie má sociálne korene a tak vznik úplne nového umenia je odvislý od novej živnej pôdy, vyžaduje nové spoločenské sriadenie, je prirodzené, že k možnosti vzniku nového umenia dalo **dnešné Rusko** podmienky v prvom rade. Hlavné tým, že vytvoriac jednotný stav, vytvorilo preň nové základy umenia.

Nerozumiem týmto divadlo Tairoffa, Tatlinove veže (ovšem len návrhy), Meierholdove hry. — Tieto, ačpráve vo vývoji umenia znamenajú nové obdobie, predsa srástly s expresioniz-

mom. Ktorý pri všetkej svojej revoluč-
nosti je umením meštiackym, ba ako ta-
kéto snáď najsubjektívnejšie. Nová jed-
nota obecnstva, dav, vyžaduje ale úplne
nové, sebaovládajúce a jedinečné, zo seba
vyrastajúce a späť vracajúce umenie, lebo
samotný dav nevkorňuje nikde a nedo-
náša so sebou žiadne tradície. Účasť davu
v umení je nová, jedinečná, a od pohan-
ských pradávnych hier, od starokresťan-
skej bohoslužby neznáma. Preto požaduje
také umenie, ktoré neprevzme z poldruha
tisícročného vývoja nič, odvrhne každú
všeuropsku rafinovanosť a zjednoduší ju
vo smysle problémov práce a pohlavia.

A snáď už-už našla spôsob, priblížila
sa k podstate umenia budúcnosti, keď v
Moskve, na ohromnom priestranstve, v

pantomime (nemohre) obrovských rozme-
rov dala predvádzať zaujatie mesta. Tie
samé vojenské odiele, tí samí matrozi pre-
chádzali v uliciach pred námestím a stali
sa reprezentívnymi predstaviteľmi novej,
veľkej hry. Pred niekoľkými rokmi ich
práve takto rozkyvoval život so smrteľ-
ným potom na tvári a dal im prechádzať
práve takto a práve taketo. Dynamika
chvíle premenila ich v umelcov prostým
opakovaním absolútneho denia.

Dav kričal a volal na slávu a znovu
prežíval a pretrpel už prežité a pretrpené.
Lebo z jeho vlastného ja, z jeho krvi
bola vykrojená táto hra a vojskom her-
cov vedel sa nadchnúť jednou myslou
a dušou.

Z maď. rukopisu prel. —li.

**G
e
o
r
g
e**

KIISÉ DAV

**G
r
o
s
z**

Proletárka.

MÚDROSTĚ

Ladislav Novomeský.

Keby si nemala chlebomäké ramä,
keby si nemala dvoje mäkých prs
a keby v krajine
len leto bolo samé,
keby tak večne svieže byly sady,
majitel' bordelu
zomrel by hladu.

Rečníku,
útroby máte syté,
jak sladko vám je hovoriť
o moralite:
abych sa dôstojnejšie choval,
abych ju nemiloval.
Ach a ja veľmi rád mám dievčat údy,
ale i rád mám srdce v hrudi
nuž a to dievča Ema,
to srdce v hrudi nemá,

nemá.

Krasorečníku skvelý,
poproste vašich pánov,
aby sme pomilovať smeli
vášnivou láskou dievčat zástupy,
aby nám láskou samou
v mámore padly v náručie,
aby nás ony pälily
plamenou horúčosťou leta,
to nie len jedna,
lež všetky ženy sveta.

Poproste vašich pánov,
aby sme pomilovať smeli
i dievčat srdce v hrudi,
lebo nám v žilách mladých
ešte krev rudá prúdi
a objať — objať vrele
my nemôžeme ľady.

Povedzte potom všetkým,
že už pán bordelu
umiera
a navždy zomre hladu.

Dva železničné vozne z NIŽNEJ VEREČKY

F. C. Weiskopf.

My dva
vagony železničné
z Nižnej Verečky
zo Slovenska,
kričíme slávnostný protest!
Včera pride kys' človek,
na chrbty našich dosiek
namaže farbu a píše:
„46 mužov alebo 6 koní“.
Kamaráti,
zo všetkých tratí sveta vagony,
to týka sa vás!
Na cestu k protestu!
K demonštrácii!

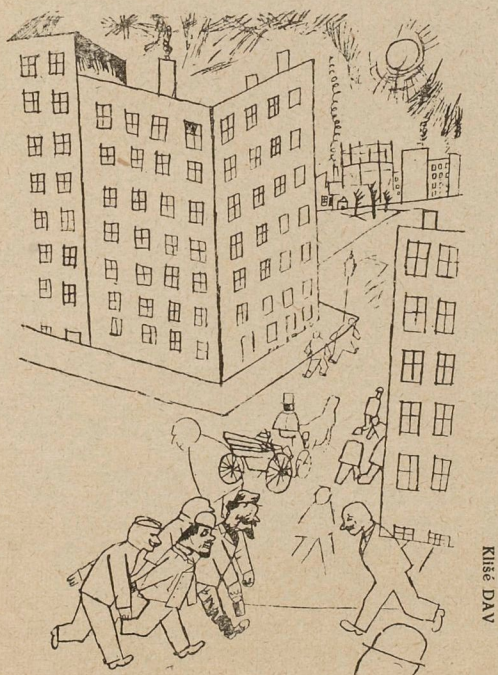
— — — — — ako?

vy mlčíte?
nik z vás neletí?
Pravda, my dva sme
iba analfabeti.
Od šiestych liet
diaľ nemohli sme speť,
ako k Čopu —
A vy, tak zkúsení:
na zemi
znáte široké diaľavy,
Londýn a Rím
ste spoznaly!
Poznáte Paríž!
Ale predsa:
bárs taká dlhočizna vaša púť,
zabudnúť
čo bolo?
Oh, neobraciame sa my, trhani,
na vás, vyfintení od Compagnie
des grands expres et des waggons-lits,
nie na vozne kde vládne mäkosť poľštáru,
čo neznajú,
čo to bolo—vojna!
Nie na prvé a druhé klasy,

ale na vás,
MASY:
nákladné vagony!
dobyčie vozy!
tendry!
dreziny!
proletárske vozne zo všetkých šín!
Demonštrujte!

Sme snáď my ako dobrý-človek.
Že budú môcť nás znovu rozstrielať?!
Na cestu!
Von!
Ukážte svoju silu! Hoj!
Nikdy viac šesťštyrid . . .
Stoj!
Predsa snáď
jedenkrát:
sťa hromobitie cez dymiace sveta hony
**„46 mužov alebo 6 koní
RUDEJ ARMÁDY!“**

Preložil z nem. rukop.: — li.

George Grosz : Raná prechádzka.

SSSR

Alojz BUČEK:

Stav a organizácia hospodárskeho života

Rusko dnes znamená jediný štát s vedomou snahou zaviesť socialistický spoločenský poriadok. Nedávno ešte reakcionársko-absolutistický prechodom k socialistickému poriadku dostal sa do popredia pokrokových snáh celého ľudstva. Výsledky tvorivej sily revolučnej jasne nám dokumentujú životaschopnosť socialistického poriadku v dnešnej dobe. Ovšem, musí prekonať ešte mnohé a mnohé ťažkosti hospodársko-politického rázu. Pri objektívnom posudzovaní spoločenskej štruktúry sov. Ruska, musíme mať stále na zreteli hospodársky, politický a kultúrny stav Ruska pred válkou a pred revolúciou. Revolúcia r. 1917 je logickým vyvrcholením tendencie vývoja.

Pozrime sa najprv na situáciu mužíka. Celkový rozsah úrodnej pôdy v Rusku počíta sa na 400 mil. desiatin, ktorá po Stolypinovej reforme takto bola rozdelená:

1. v korunom vlastníctve 160 mil. des.
2. v družstevnom 20 mil. desatin,
3. v súkromom 86, z čoho náležalo
statkárom 55 mil. desatin
meštiakom 18 mil. desatin
sedliakom 13 mil. desatin
4. v kolektívnom 134 mil. desatin (13 mil. hospodárstiev). Dôchod z hospodárstva tohoto druhu vlastníctva následkom extenzívneho hospodárenia neposkytoval ani minimálnu úroveň životnú. Berúc do úvahy ohromné daňové zaťaženia, je pochopiteľný hromadný útek od zemedelstva k práci námezdnjej a remeslu.

Veľké prírodné bohatstvo Ruska podnecovalo import kapitálu z cudziny, hlavne z Francie a Belgie. Táto invázia zahraničného kapitálu berie veľký podiel v

rozkvetu ruského priemyslu. S expanziou ruského priemyslu stúpala aj životný štandard robotníctva, takže bol v pomere lepšej situácii než mužík.

Vstup Ruska do války zpečatil pád carizmu. Technické vedenie války vyžadovalo služieb celého priemyslu, produkoval sa výlučne materiál válečný. Mobilizovaním pracovných síl produktivita v zemedelstve rapídne poklesla — vonkov odopieral zásobovať armádu a mestá, nedostávajúc výmenou priemyselných produktov. Antagonizmy medzi vonkovom a mestami nabývaly akútnejšieho rázu zavedením rekvizičného systému. Pasívny odpor zemedelcov urýchlil destrukciu Ruska.

Revolúcia.

V dobe hrozného úpadku hospodárskeho prišla revolúcia. Priemysel nachádzal sa v úbohom stave, stroje boli válkou opotrebované, zničené — v zemedelstve osevná plocha poklesla o 30% v pomere k predválečnej. Vláda sedliakov a robotníkov dostala sa do kritickej situácie. Musíme ale stále zdôrazňovať, že hospodárska organizácia v dobe t. zv. válečného komunizmu bola naprosto podrobená záujmom politickým.

Heslo „nacionalizácie“ bolo prevádzané bez centrálneho riadenia a zdola do dôsledkov. Z celkového počtu podnikov 6775 bolo nacionalizovaných 4141 — ďalej bezpodmienečne boli nacionalizované banky, cukrovarnícky priemysel, obchodné loďstvo... atď. V znacionalizovanom priemyslu vliv vojenského komunizmu viedol k absolútnej centralizácii podnikov. Mal za účel plánomernú výrobu a distribúciu. V zemedelstve politika vojen-

ského komunizmu privodila odstranenie daní a naturálnych dávok. Jeho výhoda tkvie v získaní dôvery sedliaka k novému režimu. Tento dobre oceňoval kladnú hodnotu socialistického poriadku, porovnávajúc svoj stav s predošlým. Lenin sám hovorí: „predným naším úkolom je uspokojiť sedliaka a dať mu na javo, že komunizmus mu v jeho ťažkom postavení skutočne pomáha“.

Kapitalistické štáty od zrodu sovj. Ruska intervenčnou politikou usilovali povlažiť vládu robotníkov a sedliakov. Čím viac sa Rusko hospodársky vyčerpávalo, tým izolovanejšieho rázu pridávaly hospodárskemu bojkotu Ruska. Rusko prežívalo v tej dobe krízu života a smrti, ktorá len-len že si nevyžiadala za obeť úspechov revolúcie a nebola ďaleká toho, aby zavinila jeho pád. Kapacita priemyselnej produkcie poklesla v nevídanom rozsahu. R. 1920 celková výroba priemyslu vykazuje katastrofálne minimum, v hodnote 1.3 miliard zl. R oproti 6.8 miliardovej hodnote r. 1913 (6.8 = 100%, 1.3 = 19%). Ani zemeľské hospodárenie neposkytuje nám priaznivejších čísiel. Osevná plocha sa zmenšila o 46% k predválečnému rozsahu.

S väčším zdarom boli korunované snahy v organizácii administratívnej a právnej. Právo má dnes už svoje kódexy. Pre hospodársky život sú najmä dôležité: zákoník občanský (právo vlastnícke a dedické), zákoník práce s dekrétmi o hospodárstve lesnom, zemeľskom, koncepciách atd.

Nep. Krajný hospodársky úpadok vyžadoval rýchlej nápravy systému racionálneho hospodárenia. Rusko, zničené válkou, revolúciou, vnútornými bojami, politikou válečného komunizmu, izolované od zdrojov potrebných polotovarov, strojov, muselo sa prispôbiť blokáde. Nutnosť zmeny v hospodárskej politike vyvolala v druhej rade izolovanosť sociálnej revolúcie ruskej. Hospodárska i revolučná izolovanosť privodila potrebu akomodácie Ruska, k stykom s kapitalistickým svetom. Toto prispôsobovanie uskutočnila sa prechodom od politiky vojenského komunizmu k systému štátneho kapitalizmu.

Štátny kapitalizmus je aplikovaním minimálnych požiadavkov socialistickej výstavby; kladie silný dôraz na hospodársku stránku, uvádzajúc do života princíp súkromoeconomickéj rozvahy. Nep zname-

ná decentralizáciu (čiasočnú), podnikom sa dostáva značnej samostatnosti, ovšem sú podrobené kontrolnej právomoci Sovietskeho ľudového hospodárstva.

Úspechy štát. kapitalizmu. Odklonom od vojenského komunizmu k forme štátneho kapitalizmu tendencia povznesenia produkcie stretá sa s úspechom; už r. 1922 stúpla hodnota priemyselnej výroby na 1.9 miliard zl. R (r. 1921 činila len 1.3), ešte intenzívnejšie vzrastá produkcia r. 1923, kedy jej hodnota činí 2.5, a r. 1924 dosahuje dokonca 3.2 miliard zl. R, teda celkove 48% výroby predválečnej (r. 1913 = 6.8 miliard).

Uvolnenie trhu vzpružilo hospodárenie v zemeľstve. K názornejšiemu rozhladu o rozsahu osevnej plochy uvádzame dáta z jednotlivých rokov k normálnemu roku 1913 = 100%.

R. 1915 = 92%, 1916 = 79%, 1917 = 68%, 1918 = 61.5%, 1919 = 56%, 1920 = 49%, 1921 = 45%, 1922 = 72%, 1923 = 83%.

R. 1922 počína náhly vzostup, a r. 1923 pri 83% nozsahu osevnej plochy obilná zásoba vykazuje 170 mil. pudov prebytku. Naproti tomu r. 1924 zásoba obilia nedostačuje ani k ukonjeniu domácich potrieb, následkom poklesu úrodnosti. Podpora štátu zemeľstvu r. 1924 dosiahla 85 mil. zlat. rublov (Rykov v Tiflisi).

Obchod zahraničný a vnútorný. Zahraničný obchod je monopolom štátnym. Po dobu hospodárskej blokády absolútne nemôžeme hovoriť o nejakom vonkajšom obchode, Rusko až do r. 1920 nemalo žiadnych hospodárskych stykov s vonkajším svetom. Až r. 1921—22, keď boli uzavreté obchodné smluvy s Angliou, Nemeckom, Rakúskom atd. uvoľňuje sa zahraničný obchod.

Hodnota v mil. zl. R:

	1913 %	1921 %	1922 %	1923 %
vývozu	1.520	100	12 0.7	90 5.9 340 20
dovozu	1.374	100	55 4	120 9 132 9.8
	+146	-43	-30	+208

Obchodná bilancia z r. 1923 je aktívnejšia než r. 1913, ale dovoz a vývoz v percentoch vyjadrený vykazuje pokles k stavu predválečnému. Bude treba krajného napnutia energie, aby zahraničný obchod nadobudnul predošlého rozpiatia.

Politikou vojenského komunizmu vnútorný obchod úplne zanikol. Až systém

štát. kapitalizmu dal podnet k jeho zrodu. Operácie podnikov zakladajú sa na úverových a bankovních manipuláciách, asi tak, ako v štátoch kapitalistických, s rozdielom, že súkromné firmy podliehajú väčšiemu zdaneniu, než štátne, za účelom, aby bol zdržovaný náhly ich rozvoj na úkor štátnych. I táto hospodárska složka dnes je vlastne v počiatkoch svojho zrodu.

Podniky koncesiované. Vláda sedliakov a robotníkov môže zaručiť len hospodársky rozkvet. Z dôvodov hospodárskeho znovuvybudovania udeľujú sa podniky cudzozemskému kapitálu na základe smluvy. Na tento moment radó se ukazuje ako na kapituláciu sovjetského režimu a likvidovanie socializmu v praktickom živote. Udeľovanie koncesíí má za hlavný účel vybudovať priemysel na modernom podklade a zintenzívniť spôsob zemedel'ského hospodárenia. De fakto koncesíí bolo udelené len málo a dokonalá kontrola nad nimi znemožňuje akékoľvek ohrozenie proletárskeho štátu z tejto strany. —

Finančná otázka a mena. Politika vojenského komunizmu odstránením daňového systému privodila úplný zánik finančného hospodárstva v Rusku. Štát kryl svoje výdaje stálou emisiou peňazí, čo malo za následok znehodnotenie menovej jednotky. Štátny rozpočet v štyroch rokoch revolúcie vykazuje ohromné deficity. Stálym a nepravidelným znehodnotením meny trpel priemysel a zemedel'stvo. Zavedené boli železničné tarify, obnovený systém daňový. Tým sa dosiahlo akej—takej rovnováhy v štátnom rozpočte. Už r. 1922 činil deficit len 724 mil. orientačných zl. R., kdežto r. 1921 j14,750 mil. R. Tento deficit opäť bol krytý infláciou. Finančná situácia veľmi sa zmenila zavedením novej peňažnej jednotky, zvanej červonec. R. 1923 štátna banka dostáva emisné právo bankoviek. Červoncová mena je menou fakticky zlatou (1. červonec: 150 Kč), ona je už štabilným merítkom hodnôt. Priemysel, obchod a zemedel'stvo sa viac a viac rozvíja. Po desaťročnom deficite vykazuje štátny rozpočet r. 1924 1.2 mil. červoncov aktíva. Nep značnou mierou prispel k rekonstrukcii hospodárstva v Rusku.

Kríza „nožnic“. Revolúciou koruné a statkárske vlastníctvo pôdy prešlo do rúk

sedliakov, dl'a hesla „každému tol'ko pôdy, kol'ko je schopný sám vzdelávať“. Sedliak revolúciou hmotne mnoho získal. Odstránením daňového systému pomohlo sa opäť len sedliakovi. Obrat nastáva novou hospodárskou politikou. Až do septembra r. 1922 cena priemyselných produktov bola nižšia zemedel'ských. Od tejto doby ceny priemyslových výrobkov rapídne stúpajú a cenová hladina potravín zemedel'ských klesá. Tento rozpor stal sa kritickým na podzim 1923, kedy hodnota priemyslových výrobkov bola trikrát vyššia, než zemedel'ských. Je známy tento stav pod menom „krízy nožnic“. Príčinou toho krikl'áveho rozporu cien bol prebytok obilnej zásoby. Vláda sovjetská prekonala krízu zvýšením produkcie v priemyslu a exportom obilia. Cenový rozdiel produktov priemyslu a zemedel'stva skoro zmiznul r. 1924 následkom špatnej úrody. Celkom paralelne s cenovým rozporom vyvíjal sa i antagonizmus sedliaka s robotníkom, tak i zanikal.

Výhl'ady. Hospodársky rozmach sovj. Ruska v prítomnosti je brzdený nedostatkom kapitálu. Snaha hospodárskeho vybudovania bazíruje na dokonalom vybudovaní komunikačnej siete a elektrizácii celého Ruska. Vláda sovjetrov vykonala v každom ohľade značnú prácu. Dopravnú sieť obnovila, ba r. 1924 jej dial'ka presahuje predválečnú.

R. 1913: 63.749 verst,
r. 1924: 64.056 verst.

Obnovila vnútornými boji poškodené prístavy, umožnila dopravu po vodných cestách, a na mori, zdokonalila dopravné prostriedky, ako telegraf, telefon, pošty atď., slovom povzniesla komunikáciu na úroveň predválečnú, ba v niektorých oboch ju už predstihla.

Druhým bodom programu je všeobecná elektrizácia Ruska. Využitím vodnej energie má byť dosiahnuté 1.5 mil. kilowatov. Plán elektrizačný má byť prevedený za 15 rokov. Hlavným účelom elektrizácie je zvýšiť konkurenčnú schopnosť ruského priemyslu a zmodernizovať zemedel'ské hospodárenie.

Na vybudovaní komunikačnej siete a na prevedení plánu elektrizácie závisí nielen kapacita produkcie a expanzívnosť hospodárska vôbec, ale tiež zároveň politický rozvoj sovj. Ruska a trvalý vliv sociálnej revolúcie na vonkov.

A. BLOK:

dvanásť

Výňatky.

I.

Čierny večer.
Biely sneh.
Vetry vyjú v uliciach!
Div neprevalia človeka.
Po celom Božom svete
vetor narieka, vetor narieka!
Vetry vejú
sňažik biely.
Pod ním - ľad.
Kľzko tak, ťažko tak -
kto tu ide,
skľzne sa - úbožiak!
Od domu k domu máš
ulicu sopiatu
vel'kými písmený plakátu:
„VŠETKA MOC KONSTITUANTE!“

Starenka beduje malinká:
čo toto značí?
Škoda je krásneho plátenka!
To k plaču stačí!
Kol'ko by bolo z plakátu
onuciek pre deti,
behajú bosé - bez šatu!
Starenka, dušička,
cez závej lez!
— Och, Božia rodička!
— Och, bolševikov pochytil bes!
Vetor hned' treští,
hned' hvízda sťa kos!
I buržuj na rozcestí

do límca stúlil nos.

Kto tu? Má dlhé vlasy
a tíško povráva si.

— Zradci!

— Zhynula Rossia!

To asi literát
preklína . . .

He, druhý: aký skrčený
cez závej sa plúži . . .
Prečo dnes nevýskaš šialený?
Pope, jak zdravie slúži?
Vieš - jak's nosievával
pred sebou brucha tiaž,
a jak sa s brucha smiaval
na národ kríž - pamätáš?

V astrachánu milošpani
druhú chytá, v uško šušká:

- Oči sme si vyplakaly -

Skl'zla - bác!

rozcapla sa
všecka krása.

Ej, aj, aj!

Rýchle pomáhaj!

Veselý vetor, vetor zlý
s nikým sa nekmotrí.
Výsnajúc kmáše šosy
chodcov kosí
rve, trhá, nosí
veliký plakát:

„VŠETKA MOC KONSTITUANTE!“

II.

Hýri si vetor, hýri mráz,
dvanásť vpred chlapcov . . raz . . dva . . raz . .

Vintoviek čierne remene,
kol - plameň, plameň, plamene . . .

Fajka im v zuboch, v ucho čapica,
z očí im ziera káznica!

Sloboda, sloboda,
ach, ach bez kríža!
Tra - ta - ta . . .

Chladno je súdruzi, ulica zaviata!

- A Vaňka s Kačkou v putyke . . .
- Má Kačka groše v punčoche!
- I Vaňuška dnes bohatý -
- Bol náš - vojakom sa stal - prekliaty -
- Psí synu - Vaňko, ty's buržuj,
mé dievča ale neprobuj!

Sloboda, sloboda,
ach, ach bez kríža!
Kačka s Vaňkou zahriata -
Čím, čím zahriata?
Tra - ta - ta!

Kol plameň, plameň, plamene -
Na pleciah pušiek remene - -

Revolučný držte krok!
Bdí váš sok, bdí váš sok!
Súdruhu, neboj, pušku zkus!
Udreme si tiež na svatú Rus.

rozložitú
z dreva sbitú
sádelnatú!

Ech, ech bez kríža!

III.

Už naši chlapci odišli
v armádu rudú,
v armádu rudú,
krvavé košielenky
prať budú.

Roztrhaný kabátik -
slnce cezoň ziera!

Rakúsky na pleci štyk -
to je život zvera!

My na žalosť buržujom, buržujom zeme,
svetový požiar rozdujeme,
krvavý požiar, požiar náš -
a Ty nám, Pane požehnáš!

Podľa B. Mathesia poslovenčil —li.

V. CLEMENTIS:

Akultúrny bolševizmus

Nejedná sa mi o štatistiku odstraňovania analfabetizmu. Nechcem ani argumentovať radou novosriadených a doplnených múzeí, obrazových galérií, knižníc, priamo ohromným rozmachom divadla na vonkove, činnosťou konzervátorskou atď.

Konečne — odkladať do špiritusu a rozredovať neznamená ešte kultúrne tvoriť. Ač i takáto činnosť — kulturizmus — by sa nesnášala s „akultúrnosťou“, teda vlastne naprostým prechádzaním ponad problémy duchovného života (vynímajúc oblasť politicko-hospodársku). Najmä, keď uvážime, že sa tu nejedná o nahodilé hračkárnenie kadejakých osvetových sborov, ale o plánovitú, organizovanú činnosť, vyhovujúcu k duševnému životu sa prebúdajúcim ohromným masám.

S protidôvodmi sa stretne hneď na začiatku. Tak zvaná kultúrna činnosť bolševikov nemá so skutočnou kultúrou nič spoločného. Je to činnosť agitačne-politická v tom najužšom slova smysle, ktorá ľudu bere jej samorostlú kultúru, bez toho, že by dávala za ňu náhradu.

Nepolemizujme zatiaľ s týmito argumenty, do oblastí ktorých sa utieka tá kasta intelektuálov, ktorej sú príliš otrepané navičné, poťažne až sprosté rozprávky o Rusku, ktorými tak kvitne naša tlač; alebo, ktorá žijúc si „svoju umeniu“, „svojej vede“, je neprístupná argumentom z iného sveta.

Výtka „akultúrnosti“, ovšem, mieri ďalej a hlbšie, než by sa na prvý pohľad zdalo. Znamená asi toto: bolševizmus zmocnením sa vlády v Rusku vytvoril si možnosť aplikácie princípov socialistických v každom obore života sociálneho a teda i v kultúre. Proletariát je triedou vládnuťou a teda v smysle marxistických náuk by sa tam mala tvoriť proletárska kultúra.

Čo ale vidíme?

O nejakom bolševickom umení nemôže byť ani reči. Na jednej strane v ňom zavládol akademizmus, na druhej zase sa využívajú iba staré expresionistické, teda typicky meštiacke smery. Majakovskij tiež písal lepšie básne, pokiaľ neveršoval téze socializmu. Nakoľko revolúcia vskutku obohatila ruské umenie, tak sa to nestalo vlivom ideologie marxistickej, ale bola to dynamičnosť a strhujúca revolučná sila vojáka, mužíka a robotníka, ktorá nadchla jedincov (Blokových: Dvanásť, niektoré básne Majakovského, Jesenin atď.).

No a vo vede by bola bilancia ešte smutnejšia.

A tak teda vidíme — pokračujú sebavedome naši „čistí“ intelektuáli — že marxizmus, ktorého prejavom je bolševizmus, je naprosto sterilný na poli kultúry a teda nemá práva do nej zasahovať. Zkrátka je „akultúrny“.

Podobné reči sú ovšem prednášané v

rôznych variáciach, postojach a stupniach tónových. — Od shovievavého potľapkania po pleciach — až po rozdráždený hlas nezistného ochrancu duševných statkov ľudstva.

Nehl'adiac na jeho nesprávnosť v uváďaní a posuďovaní fakt, celý tento myšlienkový postup zakladá sa na naprostom nepochopení úkolu prechodnej doby diktatúry proletariátu a jeho dejiného poslania vôbec.

Prípad je snáď komplikovaný ešte i tým, že celý tento proces sa odohráva práve v Rusku. V žiadnom prípade ale nemožno v ňom vidieť barbarský vpád Blokových Skytov do Európy. Gorkému, naopak, bolševizmus znamená civilizovanie aziatského Ruska. A keby sme na každý pád chceli najst' nejakú „syntézu“ týchto rôznych hľadísk, tak by sme asi shodli na devíze: bolševizmus je „barbarským“ vpádom civilizácie do Ruska.

Lenže on má význam ďaleko hlbší a širší a svoj vzťah k celej svetovej kultúre vôbec, zvlášť ale k západoeurópskej. Máme právo tento pomer a dôsledky z neho plynúce pomenovať „akultúrnou sťou“?

Kultúra dozaista nie je jednoduchým pojmom. Znamená súhrn veškerého vedenia a snaženia tej ktorej epochy. Jestvuje ale nejaká všeobecná kultúra, ktorú by sme proste mohli nazvať ľudskou? Alebo aspoň všeobecný smer, ktorým sa snaží ubierať a sú to len niektoré doby, ktoré ju deformujú, využijú na svoje triedne účely?

Ten základný smer tohoto snaženia snáď tu je; je to večná snaha ľudstva, stvoriť si prostriedok, v ktorom by bolo možné to najmaximálnejšie duševné rozptiatie jedincov, prirodzene pri úplnom uspokojení požiadavkov hmotných. Teda každý obor kultúry, ktorý má zapadať do tejto línie, musí mať predovšetkým úkol sociálne funkčný. Ponevác' ale ku jej vzniku vyžadujú sa určité prebytky, určité uvoľnenie hospodárskej sily, je prirodzené, že na jej vytváranie bude mať vplyv práve ten, ktorý týmito prebytkami disponuje. A to je trieda vládnuca. Táto, nielen že výhradne pre seba uzurpuje jej plody, lež, ponevác' ani vzrastajúca výrobnosť nevie uspokojiť jej „kultúrne“ požiadavky, uspokojuje sa práve na úkor ovládaných.

A tak nebolo a neší posial' jednotnej kultúry ľudskej, lež len jednotlivých kultúr, ktoré nesú na sebe materský znak tej ktorej doby, ale hlavne triedy, ktorá májúc vládu v rukách, mohla si zabezpečiť jej výdobytky pre seba.

Keďže teda kultúra je triednou, stvorí i bolševizmus svoju proletársku dočasne aspoň v Rusku? Tu musíme ukázať na podstatné rozdiely dejiných úloh proletariátu a meštiactva ako aj pomerov, za ktorých sa obe vyvíjaly a dobily politickej moci.

Politická moc meštiactva sa datuje od francúzskej revolúcie. V mnohých zemiach od doby ešte pozdesejšej. Nie ale jeho moc hospodárska a kultúrna. Na tento prípad môžeme doslova aplikovať Marxove slová, že nemôže byť nahradená stará spoločenská forma novou, dokial' v lone tejto starej nedozrajú prvky budúcej. V lone feudálnej spoločnosti nielenže dozraly „prvky“ meštiackej, lež čo viac, ona celá, v plnej svojej štruktúre so značnou tradíciou kultúrnou. Už dávno bolo po dobách, kedy umenie a veda sa spokojily prostými celami mníchov, alebo úzkymi komnatami osamotených hradov. Hospodársky a s ním nezadržateľne i umelecký a vedecký život sa sústreďoval v mestách. K svojmu vrcholu dospel tento vývoj až v dobe najnovšej. To, čo dnes nazývame kultúrou meštiackou, je plodom staletého vývoja, behom ktorého prevzaté prvky kultúr predchádzajúcich boly preformované a prispôbené novým tendenciám, vyhovujúcim požiadavkom vládnucej triedy. Diferencovanosť života súčasnej doby vyžiadala si k obstarávaniu kultúrnych účelov celej zvláštnej kasty medzitriednej — intelektuálov. Nemôžeme ale potom očakávať od týchto, že vrátia kultúru jej všel'udskému poslaniu a zbavia ju triednosti?

Ani zďaleka!

Tak pozrime sa na vedy prírodné. Tie predsa nemôžu byť nazývané triednymi. Ano, na kol'ko sú v skutku vedecké, tak nie. Lež nie v tom je háčik. Povedali sme si, že žiadame na každom obo-re kultúry sociálny funkcionalizmus. A v čí prospech a ako sú využívané prírodné vedy? Zisk je merítkom všetkých hodnôt. A tak spoločnosť, ktorej dôstojní predchodcovia kedysi zarábali na

„krvi Kristovej“ a iných relikviách a dnes dajme tomu na Kreutzerovej sonáte, ktorú vydávajú ako pornografiu, sú hotoví nielen nevyužiť, ale i potlačiť každý technický objav, ktorý by neznamenal zisk, ale trebárs len uľahčenie práce.

Čo pomôže obetavosť jednotlivých vodcov a teoretické pokroky, jestliže sú napred odsúdené ku knižnému životu, lebo už ani trieda meštiacka vo svojom celku dávno nie je schopná ich konzumovať?

Ba čo viac, systém, ktorý nezbytné vedie k imperializmu a tým ku válečným konfliktom, neohrozuje tým vlastne trvale spoločnosť a kultúru?

Tuná iste nebudeme hovoriť o akultúrnosti, ale priamo o protikultúrnosti, pretože kapitalistický systém dnes nielenže hatí skutočný vývoj, ale ho hrozí zraziť a vrhnúť späť otrášením základov spoločnosti vôbec.

A čo kultúrne vedy a filozofia! Tu je ponechávať voľnosť vedcom — túlať sa po pašienkach metafyziky. Pre nich sa môžu trebárs ľudia vydrhnúť, len nech nikto neporuší ich kruhy!

A to sú predavači tých „najvyšších“ hodnôt ľudského ducha!

Keby chceli ale vskutku hrať úlohu sociálne-funkčnú, tak majú na výber; buď úplne slúžiť vládnucim, alebo v najlepšom prípade hlásať revolúciu — srdc a duší!

O umení je reč na prvom mieste tohoto čísla. Nechcem generalizovať, lež rozdiely v používaní vedy v jednotlivých kapitalistických štátoch sú len formálne. Tak v „demokratickej“ Amerike, kde sú univerzity väčšinou vydržované „mecenášmi“ môžeme pozorovať pri denom svetle to, čo inde sa deje vo tme.

Z kultúry sa stal luxusný článok, ktorý sa uzaviera po univerzitách (nakol'ko o všem tam je) miesto toho aby bol konzumovaný a prechádzal v skutočný sociálny život. Doteraz ho užívala trieda vládnuca a jestli dnes nie je ani toho schopná, nie je to dokladom, najmenej jej — akultúrnosti?

Upozornili sme na rozdiel medzi vývojom triedy meštiackej a proletárskej. Táto nemôže v lone predošlej dozrieť, nemôže stáť kultúrne vyššie než ona, pretože neovláda a neriadi zdroje hospodárskych hodnôt.

50

Preto i jej kultúra je viac menej asimilovaná kultúra meštiacka. Nie ale politika! Myslím tu ovšem na politiku revolučného proletariátu, ktorá vyvierá priamo z triedneho boja. V parlamentarizme sa muselo kopirovať.

Bolo by ale chybné tento úsek považovať čo len za základ budúcej socialistickej kultúry. Ani revolučná nauka marxizmu ňou nemôže byť. Je podmienená prostredím, meštiackym prostredím. Je negáciou a predpokladá negované. Ovšem je tu historický materializmus ako metóda vedeckého bádania!

Ale v celku je marxizmus tou „duchovnou revolúciou“ (v tom lepšom slova zmysle!), ktorou preniknutý proletariát môže nastúpiť pochod za dosažením triednej diktatúry — odstrániť triedy samé.

To sa stalo v Rusku.

Kapitola sa nám rozpadá na dva diely. Kultúrny význam revolúcie pre Rusko samé a jej význam pre kultúru vôbec.

Že pre Rusko ona znamená príchod kultúry vôbec, je faktom. Asiže kultúry nie kastovníckej, lež takej, ktorá skutočne slúži svojmu účelu. Ač vláda robotníkov a sedliakov dnes ešte zápasí s tisícerými prekážkami a svoj kultúrny program musí nechávať z väčšej časti na papieri, predsa nemožno uprieť, že vnesenie kultúrneho varu do širokých mas bolo jej zásluhou.

Že preberá kultúru „meštiacku?“ Kriky o „tabula rasa“ sú nesmyslom. Meštiactvo sa na príklad posiaľ nevedelo striasť základného rysu feudálne-kresťanskej kultúry — teologizmu. A i keď v jednej svojej časti naň pozabudne — akonáhle sa jej otvorí pôda pod nohami — uteká v celých masách ku mysticismu, dnes špiritizmu a boh vie ešte čomu.

Žiadne kultúrne hodnoty nezaničujú, kiaľ je v nich len trocha života schopnosti. Ovšem prispôbujú sa. A kultúrne výdobytky kapitalistického systému neboli využité. Videli sme, že prečo. Je úkolom marxizmu, aby previedol triediacu a oprošťujúcu prácu, ktorá na tomto poli na neho čaká. Tým, že sa sotre monopolistický charakter vied, budú tieto vrátené svojmu pôvodnému úkolu a vyproštené zo zajatia akademizmu.

Tiež v umení. Zbolševizované Svitanie alebo Carmen nie sú monštrá, ale prejavy životaschopnosti.

Je to činnosť reintegračná a asimilačná. Sú tu ale i kultúrne zjavy, ktoré sú priamo podmienené revolúciou. Jej definitívne kultúrne plody ovšem dozrajú až v ďalekej budúcnosti. Možno, že ani nie v Rusku samom.

Bolo by ale nesprávne považovať túto činnosť za základy tvorenia sa t. zv. kultúry proletárskej. Tá sa nemôže tvoriť prosté z tých dôvodov, že stav proletárskej diktatúry je prechodný a má viesť k beztriednej spoločnosti a tiež takej kultúre. A neustále boje, ktoré sú spojené s touto

etapou vývoja, sú zaiste málo vhodné k tomu, aby počas nich sa tvorili nové hodnoty kultúrne. A tak v celku môžeme sa vyjadriť s Trockým, že v tomto ohľade (t. j. pri tvorení socialistickej kultúry) boli urobené ešte len prípravy k prípravám.

A význam bolševickej revolúcie pre kultúru vôbec spočíva v tom, že priblížila deň, kedy vznikne spoločnosť, v ktorej kultúra zaujme svoje miesto: t. j. dá možnosť maximálneho duševného rozpiatia každému jedincovi a nielen príslušníkom jednotlivých tried a i to ešte na úkor iných, ako je tomu dnes.

Klišé DAV

M. Galanda: Láska vo veľmeste.

noc milostná

Jozeľ Tomášik.

Buď tíško, milenko.

Postav sa sťa hospodyňa nad krbom rudého plameňa

Nech nevie nikto, svet náš akého je mena.

Len tíško buď.

Naša chvejná od lásky hrud'

Ztíši svoj nedočkavý beh po svete.

Zas slová ako rudých továrni komíny zahoria.

A plamene pohovoria k nám z nášeho ohňa.

A krb a ohnisko zhasne v očiach našich.

Bude tichá tma.

Na krásnom svetle príde láska.

Malá a potul'avá.

Na hlave so srpom ako mesiac sa zjaví u nás.

Neviem, koho z našich bojazlivých hláv

utíši a srdcom pobaví.

A chvíle budú rásť ako topole

do vysokej oblohy z radosti každodenej.

My, milenka moja z továrne . . .

vzkríkneme!

A krb i ohnisko v mesiaci plávať budú

a my na ňom,

láskou vzňatí v plameňoch

milostného rána.

„Poriadok“ je predovšetkým finančný; svetová mapa je schema finančné; pravé usporiadanie dejín je výsledkom obchodných smlúv, skutočný zemepis je vlastne súhrn colných tarifov.

H. Barbusse.

Vymedzenie proletárskeho umenia

„Otázka kultúry, po dobytí moci proletariátom... stáva sa hlavnou otázkou celej revolúcie.“ N. Bucharin.

Posledné dva-tri roky v SSSR. živejne priamo sa debatuje o otázkach kultúry. Dá sa to vysvetliť tým, že proletárska revolúcia je v tom vývojovom období, keď vyhranenie kultúrneho plánu zdá sa byť natoľko dôležitým, že mnohí z marxistov-leninistov považujú ho za hlavnú otázku revolúcie, za „tretí“ front, ktorého riešenie prichádza na rad.

Ponevác nie je možné, pre nedostatok času a miesta osvetliť všetky debaty, všetky mienenia a všetky nauky (o tom inakedy), ktoré boli prenesené za tie roky, pokúsím sa ich aspoň zreteľne načrtať.

Väčšina prudkých sporov o umení je založená na nedorozumení a na nedostatku všeobecných a základných termínov pojmového výrazoslovia. Spor o umení vždy nakoniec dochádza k otázke určenia podstaty umenia, ktoré sa javí ako ohnisko, centrálny bod určitého sveto-názoru. Mimochodom rečeno, väčšina teoretikov, básnikov, umelcov vo svojich úsudkoch o umení vychádza z naúk minula a z tých smerov, ku ktorým náležia, a podávajú iba vyčerpávajúci názor na ich smer. Tak na pr. marxisti vychádzajú z tradície sociálnych naúk, formalisti (škola nauky o poezii) vychádzajú z naúk, ktoré zdôrazňujú zovňajšiu, tvárnu stránku básnictva, iní umelci opäť určujú umenie v smysle tradície niektorého výtvarného umenia atď. Ako na zvláštnosť v tomto ohľade, poukážem na nasledujúci príklad: v knihe I. Erenburga: „a predsa sa točí“ je takéto heslo: „nové umenie prestane byť umením“, atď. Pražskí konstruktivisti chytili sa tohoto hesla, opakujú ho všade a považujú ho za vyvrcholenie nauky v umení. A uniká im, že v tomto hesle, umenie má dvoji význam! Preto očividne môže sa hovoriť o rôznych skutočne jestvujúcich umeniach:

Na príklad: o 1. staviteľskom umení, 2. umení vo výrobe, ktoré jestvovalo i pred konstruktivistmi.

3. umení sdelovať svoje city druhým atď.

Vo všetkých týchto prípadoch pojem umenia má rôzny obsah, ktorým možno narábať ku vzťahom k inému jednotlivcovi. Poňatie umenia zahrňuje v sebe nasledujúce význačné znaky:

1. Ono, ktoré deň rozlišuje v odvetviach nár. hospodárstva:

a) vzťah práce k rytmu, ktorý spôsobuje rytmické pohyby pri práci (zručnosť a hbitosť). Vidz. F. Gilbert: Stúdium pohybu. 1924.

b) vzruchová stránka práce. Práca ako estetika.

2. Ono, ktoré je zbraňou boja a sdružuje prvky umenia, umenie ako sa má viesť borba (tiež ako sa má tvoriť):

a) agitačné umenie,

b) reči Leninove vôbec a hlavne ich reprodukcia gramofonom. (Keď sú zaradené ako koncertné číslo.)

c) revolučné piesne,

d) pouličná stratégia.

3. Ono, ako forma umenia:

a) sdelovanie svojich citov druhým.

b) organizácia materiálneho všeobšiahleho sveta,

c) vybíjanie energie a túha po vzruchu (hra a šport).

Tiež takto pri užití názvu „proletárske umenie“. Jediný Trocký pod týmto názvom rozumie ďaleké, budúce a mimo-triedne umenie a výslovne odmieta možnosť tvorby takéhoto umenia za súčasných podmienok; druhí (Bucharin, Keržencev, „Kuznica“) stavajú umenie proletárske ako protiklad meštiackeho, a konečne tretí hovoria o tom, že umenie proletárske je celok vytvorený proletárskymi umelcami, ktorí zhmotňujú v určitých formách vzruchovú silu robotníckej triedy.

Za takýchto okolností vzniká predovšetkým nutnosť podrobiť rozboru pojem umenia a to preto, aby som sa v nasledujúcich článkoch nemusel s tým viac zaoberať.

Jestvujú dva spôsoby vymedzenia: jeden, ktorý používa L. Tolstoj vo svojom spise: Co je umenie. On, ako do čiapky shrnul tu na sto „mysliteľov“, smiešal ich a vytvoril svoju definíciu, a druhý, ktorý vychádza bezprostredne z poznania veci samej.

Proletárska epocha, do ktorej vstupujeme už svojou povahou musí zaväsiť vôbec kultúru tried, vytvoriac svoju už všeludskú kultúru. Preto ako celok technických vymožeností predchádzajúcich kultúru, tak i zákon pochodu vývoja v súčasných sociálnych a hospodárskych podmienkach stavia vývoj proletárskej kultúry do podmienok budúcej etapy, dokonalejšej i v technickom i sociálnom ohľade.

Základné princípy (princípmi nazývame tie základné pojmy, ktoré v hlavných rysoch charakterizujú akýkoľvek systém alebo rád) charakterizujúce našu epochu a tým zároveň odelujúce ju od predchádzajúcich (hlavne buržoáznej) sú tieto:

1. Vedeckosť.

2. Kolektivism.

Vedecká organizácia ľudstva (komunizmus) kolektivism položený proti princípom buržoáznej kultúry — individualizmu a t. zv. „osobnej slobode“, dľa nášho protichaosu organizovaná ľudská energia. V stredoveku osobná energia obracala sa k nebesiam, v kapitalistickom období pohybuje sa v kruhu alebo v osobe. (Taká je teória, ale vo skutočnosti je osoba vykorisťovaná buržoáziou.) Táto individualizovaná štruktúra spoločnosti pre nás je symbolom plýtvania s energiou. Sila jedného človeka naráža na energiu druhého (chúťka a ľubovôľa) ona nemá spoločný smer (buržoázia nezaujíma sa o umenie) jej prejavom je len zmätok v ideológii, vo výrobe hmotnej i vo výrobe umeleckého materiálu.

Nám komunistom vyčítajú kasáreňskú ideológiu, že my, všetci jedon ako druhý, mali by sme sa stať vojakmi. Ano, pre tých, ktorí sa prizerajú na náš dav cudzím zrakom javí sa to tak, a musí sa tak javiť; individualita u nás má význam len vo vnútri nás a vo vnútri našej orga-

nizácie vzniká jej, dľa nás dôležitý vzrast. Každá individualita dobrovoľne sa stavia v naše rady a dobrovoľne skytá svoje sily tej armáde, v ktorú my neveríme, ale na základe vedy o nej tvrdíme, že je súdená zmeniť svet.

Komunizmus sa zrodil, organizoval, formoval a obdržal bojovný krst v oblasti vedeckých poznatkov. On považuje vedu ako takú za jediný prameň poznania (u buržoázie je to chaotické a len dotiaľ, pokiaľ je možno z toho niečo vyzískať) a hlavne užíva ju pri organizácii davov, rozdeľuje a určuje ňou ich energiu.

Konstruuje všetok sociálny život na vedeckých zásadách komunizmu. Komunizmus vytvára ten jasný, veľkolepý a čistý, zároveň i neodvratný plán vývoja ľudstva, ktorým tento ide a vytrvale pôjde. Hľa, prečo ani jeden tak zv. umelec, básnik, spisovateľ — trebárs nenáleží k buržoázii — nemôže prejsť bez povšimnutia si tohoto svetového javu, hľa, prečo je pre nás umenie prítomnosti i budúcnosti emocionálnou energiou ztvárnenou v určitých formách a vychádzajúcou z prís pracujúcej triedy. Hľa, prečo my tvrdíme, že len ten umelec nie je cudzí proletariátu, ktorý ide s ním krok za krokom (kto nie je s nami, je proti nám! N. Lenin).

Ako nasledujúci princíp my považujeme **materializmus**, ako organickú a realitickú predstavu. Odtiaľto názor na umenie, ako na proces materiálne-formálny.

Sem pridružuje sa ako činiteľ, majúci vliv na obsah a formu umenia — **industrializmus**. To znamená, technika vytvára a v budúcu vytvorí, rukudielnu, manufaktúrnú výrobu umenia (trebárs i literatúru), ktorá neodvratne musí byť vytvorená strojom. Hľa, títo činitelia a príčiny, ktoré stavia rozvoj proletárskeho umenia v ohľade technickom na složitejšiu a dokonalejšiu postać; z týchto vyteká metóda ďalšej stavby proletárskej kultúry. Ale z faktu dedičtva minulej kultúry (ako správne potvrdzuje L. Trocký vo svojej knihe: Literatúra a umenie) vyvierajú spôsoby ich liečenia.

V otázke o dedičtvo starého umenia jestvuje niekoľko názorov, ktoré môžu byť sústredené vo dva: v náhľad Lunáčarského, ktorý sa domnieva, že proletariát v oblasti umeleckej musí sa učiť hlavne na vzoroch antického umenia a

klasikov, a v názor predstaviteľov ľavého umenia (Lefa), ktorí tvrdia, že prolet. umenie musí vychádzať z posledných, dosiahnutých umeleckých smerov (Lef č. 3.).

Nám zdá sa nesprávnym i jeden i druhý, lebo nezáleží na rozdeľovaní umenia na staré a nové, ale na spôsobe osvojovania a zhmotňovania. (Apercepcia a formovanie). Umelecký materiál vraha zskúmame názorom vraha: nekocháme sa v ňom, ale ho študujeme. Význam tohoto materiálu pre nás závisí od jeho formovej dokonalosti a „materiálnej nasýtenosti“. Podobne zachádzame i s vedou: užité, konkrétne vedy prejímame bezo

zmeny, právo meníme, z filozofie berieme časť, z mravovedy časť, z teologie nič atď.

V shode s touto závislosťou na materiále a dľa výšuvdených zásad a faktorov predkladám nasledujúcu definíciu proletárskeho umenia:

Umenie je len ideálnou metódou práce (zručnosť a dovednosť pri tvorčej, vynaliezavej práci). V práci umenie začína tam, kde počína tvorčí pochod — vynález. V postupu vývoja kultúry umenie zdá sa ako mohutná energia, organizujúca v prvom rade chaotickosť materiálu, alebo materiál nedostatočne organizovaný.

Písané pre DAV.

POSUDKY

SOCIÁLNE DRAMA.

F. C. Weiskopf: Z e m ě n a d r u h ě m b ě h u. (Vydalo Kom. nakladateľství, Praha I., Perštýn čis. 6. Cena 7 Kč.)

Dramatický príbeh vytrhnutý z proletárskeho dneška. Kus z tela a kus z duše tých, ktorým práca nie je požehnaním dňa, ale kliatbou. Jej olejom zapáchajúce paže, jej železné útroby rinčiacie transmisiami a hukotom strojov staly sa nemými vykonávateľi vôle direktorov fabrík a iných „dobrodincov“ ľudstva. Práca dnes je sociálnou krivdou! Z činnosti rúk a myslí ľudských stala sa ocelová zámienka k vykorisťovaniu! Paragrafy a zákony dneška sú ich zovňajšou formou, za ktorou mlčí hora bajonetov a černajú sa diery väzení. A keď v dobe tučných ziskov a dividend podarí sa „reformistom“ a zapredancom vymôcť neaký „sociálny zákon“, odrobinku splňvanú a pohodennú, je to, ani keby bola popustila remeň ploštica, ktorá sa bojí, že sa utopí vo vlastnej masti. Celý ten sociálny zápas o spravdnejšiu budúcnosť, o ľudské právo podložený myšlienkami a pravdami, ktoré musia byť opakované až stanú sa životnou súčasťou našej krvi, tvorí látkovú surovinu tohto dramatu.

*

Dramatom však v obvyklom ponímaní nie je. Nie žeby chýbaly v ňom nárazy a zápas dvoch protichodných živlov. Medzi zákonom posvätného násillia a najsvätejším právom človeka na život, ktorý sa rve o ten zemiak a skvyu chleba. Medzi otupelým a vnúteným poriadkom a vôľou novej triedy, ktorá vyschýňa podrubaná sekerou dňov a zmiera tuberkulózou a vysilením z hladu. Nie.

Ale tieto konflikty akoby boli len širokým

riečištom, v ktorom sa odohráva tragedia mladého robotníka a mladej robotníčky, ktorí majú byť sociálnym typom, postavou, v ktorej sa sústreďuje osudovosť proletariátu. Drama (činohra) má skôr sklon k epike, k zachyteniu síl a dejov, ktoré prežíva v tomto období trieda robotníkov.

Táto povaha dramatu však vonkocom neuberá na jeho scénickej účinnosti. Veď tá mnohovzdušnosť deja, ktorá narába práve tak dovedne tragikou ako satyrou a humorom, nahrádza úplne farbistý romantizm, ktorý si vypožičiava obyčajne svoje lesklé handry z maškarných plesov.

*

Je to skutočnosť. Zhustená a preteplená mäkým pohľadom. Veľký optimizm, viera v udalosti budúca vtŕha vám v srdce ani vlny ohromného oceánu i v chvíli, keď dieťa mladej robotníčky s veľkou hlavou a žltou tváričkou odchádza zo života. Naplňa vás i vtedy, keď dôstojník kričí: „hra je skončená!“ a kladie svoju čizmu na zakrvavené čelá mrtvých stávkujúcich.

Lebo: „Utopia (sen) je na druhom brehu — — mosty sú z pušiek a bodákov — — Utopia, to sú rudé víťazné voje, lesklé stroje, ktoré patria nám, a dlhé biele múry pre buržujo!“

Táto bezprostrednosť k samému životu, je tou kladnou hodnotou, ktorá z Weiskopf-ovho diela činí priamo úlomok náboženského vyznania. Vyznanie komunizmu, ako uspôsobiteľ'a večných, sociálnych právd v tom najvšednejšom živote. Ano, tie zaprášené javy pracovných dní; ženy premenené v rodiace mašiny, krik zomierajúceho decka, šialenstvo okradnutého vynálezcu, pochyby, vyrastajúce v duši mladého robotníka ani trnie, v krvi zahlušené stávky atď. sú iba časťou ohromného zápasu triedneho, ktorý má

svoje opodstatnenie myšlienkové. Objasňovať túto duševnú podstatu, privádzať ju v súzvuk a o-zrejmovať ňou tú biedu materiálnu, v tom spočíva dnešný úkol básnika utlačených.

*

Rys výchovný a v dôsledkoch organizačný, propagátorský tedy len zvyšuje ideovú hodnotu diela. Človek vysilovaný prácou vedľa tých najnutnejších poznatkov vedeckých chce si riešiť i svoj pomer k tomu tajomnému životnému denu, ktoré zavlieklo ľudstvo v brlohy cirkevných spoločností. Otázka podstaty živočíšneho bytia, záhady duševných vzruchov a bólu, ktoré sa človeku zahryznú v hrdlo, žiadajú svoje právo. Svoje objasnenie. Básnik, ako tlumočník medzi citmi a davom koná svoju úlohu, ktorá nesmie sa odiať v sentimentalitu vysušených panien, v pancier spoločenských predsudkov, ale musí vyslovovať pravdu i keď by to spôsobovalo bôľ. V tomto momente kvie jeho práva a priamo apoštolská, sociálna funkcia. A Weiskopfovo drama tomuto požiadavku snaží sa vyhovieť v prvom rade. Dramatická agresivita a pôsobivosť podobných sociálnych činohier bola otupovaná a zmenšovaná tým, že kolektívny charakter dramatu usilovali ztvárňovať i formálnym spôsobom. Chceli, aby davy účinkovali skutočne na scéne, podobne ako grécke chóry a zabúdali, že divadlo dneška a požiadavky dnešného dramatu nie sú vôbec vstave umiest podobnú formálnu aktivitu davov, ktorá obyčajne vyznievala v paródii a grotesku (Fischer: Otroci).

Weiskopf dáva sa rozdiel ideám súdržnosti. Nie tým, viac menej teoretickým. On ich vtaňuje v každodenné. Prenikajú duševným životom jeho sociálnych postáv, sú ich skutočnou súčasťou. Ich citový a rozumový svet, konanie dýcha takrečeno nimi. Toto transponovanie a prenesenie myšlienok svetonázoru cestou tak presvedčivou a prirodzenou vyniká tým viac, že na triednych typoch direktorov, tajomníkov, na plačlivom a zasnenom básnikovi, nablblých profesoroch atď., láme sa jeho komika. Získava tým účinného kontrastu, ktorý je k zachyteniu realistického životného prúdeňa nezbytný. Táto mnohozvучnosť nedáva mu možnosti, aby upadol do tej schematickosti a zpodobnenia, ktorého sme pri podobných pokusoch svedkami. A keď pričítame k týmto kladným hodnotám i vyhovujúce formové zvládnutie (živý a rušný dej, intenzívne napätie, elektrický dialog atď.) deja, môžeme tvrdiť, že pokusy o nové, sociálne drama sú výkrikmi, ktoré neodznievajú na prázdno.

■
Ťažko by bolo analyzovať a hodnotiť s použitím podobných kritérií Robovo drama *Dva svety*.

Snáď zapadá ono do organického rámca duševných a umeleckých nárokov slovenského proletariátu až príliš. Vysvetlenie sa tisne na rty takmer samo sebou. Každá trieda musí, — aspoň zbežne a úryvkovite — prejsť cez tie vývojové obdobia umeleckých názorov, musí si osvojiť aspoň tie najzákladnejšie výdobytky doterajších umeleckých snáh. Slovenská robotnícka trieda by tedy v súhlase s povedaným mala počať romantizmom a utopiou. A ak toto je umelecká potreba prítomnosti slovenského proletariátu, Robove *Dva svety*, svojou myšlienkovou a formovou koncepciou zodpovedajú tomuto po-

žiadavku. Isté je, že tieto iba načrtané slová, majú svoje vážne a dôvodné opodstatnenie a zkušenosť v Rusku dávajú tomuto faktu ráz všeobecnej oprávnenosti.

Vytknúť chcem Robovi iba jeho individualistické poňmanie dramatickej aktivity. U neho reprezentatívne postavy: topič a básnik John (ten „topič“ je skôr nadávkou) a slečna Ellis nie sú naprosto sociálnymi typmi, nekorenia vôbec v drsnej realite triedneho zápasu, ktorý rinčí skoro neustále na ich rtoch, ani hromobíte, vyvolávané tlčením bľachu. Ani zďaleka nepredstavujú tie „Dva svety“, lebo myšlienková náplň, ktorá má dodávať dramatu tendenčný a filozofický, ideový atď. tón a náter je „iba“ dodatkom. Nie je akčnou silou, ktorá ovláda naprosto a výlučne konanie samotné a i citový svet jednajúcich postáv, lebo tieto práve naopak, nie sú vytrhnuté z určitého sociálneho prostredia, neznamenajú zhustenie a zkoncentrovanie jeho spoločenskej charakteristiky, ale sú výnimkami, ktoré žijú svojím odlišným spôsobom. Sú výnimkami, akpráve nedosahujú samozrejme ani vyššieho typu duševného alebo sexuálneho.

Je to poňatie romantizmu, hodne naivného, sociálne zabarveného, ktorý nachádzal náležitých porozumenia u George Sandovej a jej príbuzných spisovateľov. (Námet a katastrofa strašne známa; snáď iba utopický záver je novum.) atď.

Ale prez to, *Dva svety* majú význam. Ich predvedenie v Nitre malo búrlivý úspech. Konajú svoje poslanie výchovné, nakoľko Rob vkladá v drama hodne myšlienkových princípov socializmu, organizuje tedy i ono svojím spôsobom a sjednocuje novým, životným poňmaním. A keď uvážime, že slovenská dramatická tvorba dneška (meštiacka a t. zv. všenárodná) je v štádiu historických obrazov, ktoré majú vzbudzovať a stupňovať národné uvedomenie (Tajovský: Durko Langsfeld), alebo tápe v pochybnom realizme dediny (Urbanovič: Poklešky) pričádzame k názoru, že Robovo drama práve čo sa týče dramatického poňatia a štruktúry je takrečeno na svojom mieste. Musí však byť nahradené činom dobovejším. Lebo intenzita dobového prúdeňa chce pohyb; šialený a podobný radiovým vlnám. Chce dynamiku! Zachytenie dneška v jeho rozbesnenej mnohotvárnosti! Dramatizovanie sociálnej reality v jej celku! Vieme, že Rob nezostane dlžen hodnotnou odpoveďou. — Daniel Okáli.

■
— Na vlnách T. S. F., poezia Jaroslava Seiferta. Nákladom V. Petra v Bubenči. Cena Kč 14. — O organickom vývoji básnickom sa u Seiferta hovoriť nedá. Ako mohol dospieť od „Města v slzách“ ku poezii „Na vlnách T. S. F.“? Je to vývoj neobyčajne rušný, plný zvrátov. Menily sa tu pri každej etape obsahy i formy tak kontrastne, ako je to možné nazaj len u básnika nezodpovednej psychy, nekorigovaného dôvdmí a korelátom ideovým. Jedno je len charakteristické: Seifertove zážitky boly dosiaľ z dynamickyjšej oblasti života, stupňovaného, zintenzívneného: revolúcia, exota, more, bary. So všetkými ich fenomény a prívlastkami. Tam, „kde to kypí, víří a unáší“, tam bol Seifert doma. To by bol spojovací element jeho vývojových etáp, daný výspelosťou vnímavých myslov a vkusom. „Na

vlňách T. S. F.“, druhý dokument poetistickej poezie u nás. Zázitky básnika sú z vypiatej sféry smyslovej, je to len a len lyrika, bo svet je chapaný smyslami a básň, to je rukopis tohoto sveta. — Domnievam sa, že knihou Nezvalovou a Seifertovou v Cechách nie len po prvý raz bol traktovaný poetizm, ale že nimi aj vyvrcholil. Lebo viacej by sotva niekto sniesol čítať túto jednotvárnu, limonádove nudnú poeziu. Raz hej, ale viacej nie. Sladké sa chytré preje. A potom: nie je tu nič, čo by Ti ponechalo v duši trvalý dojem, lebo tu niet myšlienkového obsahu, ktorý by tieto fyziologické senzácie smeovali v konštruktívny celok. — Poesie legere — tak sa dá označiť Seifertova monéna poezia. Tu to nekypi, ani nevíri, veci sa pokorne skladajú k sebe vo farbitú harmóniu a súlad. Niečo, à la nudná, neparfumovaná manekynka v Tutankamon robe. Nemôžem si pomôcť, ale čítajúc tieto bl'abotavé rýmy a vidiac, že autora zabáva to, čo väčšine ľudstva dnes je na míle vzdialené, alebo po čom pluje — nuž tieto verše mi pripomínajú silne rokokovú poeziu z 18. storočia. Tu i tam: zatúženie myslí po absurdnostiach; arkaický kl'ud a idylizm — vriesková pohoda barov, exoty. Pôžitkárska filozofia, epikureizm. Snáď čiastočne básnici Devätsiľu túto poeziu žijú, ale životný okruh tejto poezie je tak úzky, že nemajú ani trocha nádeje, aby sa stali majetkom ľudových más. To nie je vyspievanie „všetkých krás sveta“, (K. Teige), ale len malého ich zlomku.

Poezia Seifertova je ovšem časová, módna. Zapadá dobre pomedzi dnešné dekadentné módy. Výkladné škrine Lyonského domu hodvádom korešpondujú znamenite s krásami, vyrábanými S. K. Devätsiľom a chvalne známa pani Lavecká (Institut de Beauté de Paris) iste plní len kus programu svojou blahodárnu činnosťou na okrášlenie sveta. Tak nakoniec najdu v Seifertovi svojho básnika zrušené meštiacke slečinky, návštevnice panej Laveckej. Aká tragikal (Inej tragiky v poetizmu niet.) S vlastným, hybným nervom doby súvisí poezia Seifertova málo. Doba má starosti celkom iné, než on. — Poezia Seifertova obstoí pred kritikou impresionistickou (viď J. Vodák v Čes. Slove), ale nikdy nie pred ideovou, sociologickou a syntetickou! Je to produkt čiste meštiacky. Poetizm chce vraj intervenovať k záchrane radosti, fantázie. Boj proletariátu je radostný, ale radosť táto nie je cieľom pre dnešok. Je samozrejma u tých, ktorí sú si svojou vecou istí. Ak je dnes treba niekomu zachraňovať radosť, nuž len meštiakom. Poetisti takto nežijú svoj svetový moderný názor až do posledných konzekvencií, nie sú to celí ľudia, sú romantické a chorobné individua.

Poetisti získavajú formove, ale chýba tomu zdravá, životná náplň. Tej sa musíme dnes predovšetkým dovolávať, lebo ide dnes o vážne veci v prelome dejín a k víťaznému ich vyriešeniu musíme napať nerv, celé svoje srdce. Nestačí povedať: nehľadme na svet čierne, čítajme Seiferta a Nezvala a „Pásmo“ a podmie k pani Laveckej. To by bol trestuhodný iluzionizm a to tiež je len pravda bláznov, ale nie zdravých, moderných ľudí.

—rx.

Host (č. 5) vedľa príspevkov cudzích autorov (Majakovskij, Pirandello, T. Derème, Crémieux

a i.) prináša radu pôvodných prác, článkov, priemerných básní a podpriemernú, nemožnú štúdiu Fraenklovu (Básnický projev Konstantina Biebla). Je to komplex nesmyslov, kontradikcií a pojmový anarchizm. Fraenkl myslí, že keď si osvojil niekoľko obvyklých (hodne vedecky znejúcich) frá a termínov, že môže s nimi bezúčelne a bohorúhave balansovať ako šakál v púšti. Najsmutnejšie je v tom, že nepochopil ani Biebla, ani Wolkra — ba ani umenie vôbec. Kde je ten „nový pohľad na realitu“ (u Biebla), keď pozdejšie hovorí: „zapomína na vnější skutečnost, je zcela přemožen pod tňou a intenzitou své fantazie“. A toto opravdu hraničí už s drzostou, keď Fraenkl so svojim božským volaním po novej realite („nové zformování sociální látky“) sa natoľko zapomína, že považuje sociálnu skutočnosť („kontrast dvojňho, sobě nepřátelského světa, bohatých a chudých“) za romantikul, za „filantropický soucit!“ Dojímavé. „Nový pohľad na realitu“ končí takto opravdu v metafyzickej prázdnote mozgu.

NOVÉ NEMECKÉ KNIHY.

Malik-Verlag: Je tu predovšetkým nové vydanie dvoch Sinclairových románov vo veľmi peknej úprave (Fotomontáž): „Uholný kráľ“ a „Po potope“. Druhé dielo je slabšie než známe romány „100% vlastenec“ a „Jimmy Higgins“; zato prvé má vysokú cenu; najmä sa stalo neobyčajne aktuálnym poslednými veľkými bančickými katastrofami v Dortmundu a Sullivan (USA.). — V „Malikbücherei“ (sväzok za 7 Kč! Vzorná ukážka nemeckej a revolučnej práce nakladateľskej!) vyšiel rad nových sväzkov: Ameringer: „Unter dem Sternbanner“, krátka historia Ameriky, pojatá ostro satiricky s celkom revolučného stanoviska, potom zbierka satirických anekdot, epigramov a vtipov na šosiakov a meštiakov: „Der Bürgerspiegel“, s nádherným titulným obrazom od Honoré Daumiera a konečne Etienne de la Boétie: „Freiwillige Knechtschaft“ s titulným obrazom Georga Grosza a s niečo rozvláčnym úvodom Boehnheimovým. 400-ročný rebelantský pamflet by bol dobre sniesol skrátenie: ale aj tak nepôsobí špatne a neinteresuje socialistického čitateľa len historicky. Konečne tu vyšiel ešte „Rekrut“ od Uptona Sinclaira, kým „Parademarsch“, druhý diel diela o americkej výchove bol vydaný už pred niekoľkými mesiacmi. V „Rekrutovi“ je dokončené to, čo napovedal „Parademarsch“ pri líčení americkej školy len čiastočne: obečná a stredná škola. Kniha je neobyčajne zaujímavá a ukazuje ako žiadna iná skutočnú tvár americkej, t. j. každej kapitalistickej školy. —

Vorhut-Verlag: Utopisticko-fantastický román: „Wie William Cookendy, bürgerlicher Reporter die Erde, auf der er lebt, entdeckte“. Autorom je Madar Alexander Barta. Myšlienka nie je síce práve nová (Bogdanov, Čapek a iní písali podobné veci), ale je napínavo usposobená a pojatá v revolučnom smysle. Pri čítaní tohoto priebehu vystávajú niekedy nebohí duchovia Nic Cartera a Old Shatterhand — čo poznamenávam nie ako výtku, ale ako pochvalu. —

Taufun-Verlag: „An der Spitze der Bauern“, román od Gyetvai-a. Vývoj revolucionára.

Lapidárna, originálna forma: roľnícky syn, potajomky sa vracia do svojho rodiška zodpovedá sa otcovi na jeho hrobe zo svojho života. —

Dietz - Berlin: „Der Sozialismus in der Karrikatur“ od Friedricha Wendela, krásne, bohate ilustrované dielo, ktoré bohužiaľ igno-

ruje popredné ruské karikatury posledných rokov (menujeme len mená Deni, Jefimov, Moor), kým prináša kontrarevolučné ruské kresby „Golos Rossije“ a iných emigrantských mákčov.

F. C. W.

PROVOKÁCIE

Kritika „kritikov“. Chcem o nej písať hodne, hodne populárne. Kým slovenská literárna tvorba snaží sa aspoň pokulhávať a svoje pokusy adaptovať vo smysle myšlienkových a umeleckých prúdov dneška, slovenská „kritika“ podobá sa vychudlej kobyly Don Quichota (ak sa nemýlim, volala sa Amália, alebo Rozína; v zoológii bol som vždy náramne slabý), ktorá miesto sena žere na ráno i večer hutné „Poetiky“ a „Stylistiky“. Nie div, že na otázku či: „Poprevratová slovenská literatúra poskytuje dačo potešiteľného“ vyráza svoje ohromujúce „Hm“, prejav opravdu kritický, ktorý však našu analógiu oprávňuje k životu. Ohromné!

Pre tých chlapov ako by dosiaľ vôbec neexistoval žiadosť kritik. Ani Sainte Beuve, Guyau, Hamon, Shelley, Carlyle, Dilthey, Stefan Zweig, A. Kerr, Salda, Götz, Bogdanov, Troczkij atď. atď. Akoby umelecké hodnotenie hlavne po stránke psychologické a sociologické v posledných desať ročiach nebolo preformované do takej miery, že tie ich tvrdenia o princípoch tvorčieho pochodu sú dnes prinajmenej nehoráznosťou a drzým ignorantstvom „božieho sveta“. Omedzujú sa čiste na popisnú a explikatívnu stránku literárneho diela a to vždy z hľadiska spomínaných učebníc, ktorých obsahom sú vypchávajúce kotrby gymnazistov. (Bfřf!) Po stránke psychologické väzia samozrejme v tej prvotnej etape, ktorá opäť najviac ak popisuje, alebo snaží sa o to, a ktorej dve hlavné kategórie tvoria: „erotika živelnejšia“ a smyslovnosť, senzitivnosť vysušená v garbiarni asketických farárikov (hehe), „kteří u nás dělají do literatury“. Zdá sa, že „nádejní“ atď. literáti klonia sa po tej „duchovnej renaissanci prevratu“ a novom „millieau“ (bary, putiky, nočný život, štipendia atď.) k tej prvej. Sociologicky nie je to iné, než akceptovanie životného a dravého meštiackeho individualizmu a tedy popretie patriarchálneho, autoritárskeho uctievania pána boha (hosudarizm!), ktorým až do toho „duchovného obrodovania“ dýchala naša poezia. Vytváranie a vyhranenie novej vznikajúcej meštiackej triedy slovenskej je tedy podstatnou príčinou, že nastáva táto nová orientácia a stádo „zlatoustých pevcov Národa“ načiera a načre hlbšie a hlbšie do studníc erotiky. Hja, doba! Szél ellen... atď.

A ideové, estetické náhľady na umenie chráň nás... Ešte vždy máta „absolútna kráska“, „literatúra pre večnosť, ľudstvo“ atď. Necítia, že ich zachríply hlások topí sa v hnojnici u sedového plota. Pre nich požiadavky doby a železobetónového štýlu sú ničím. Snahy o vytvo-

renie novej literatúry, ktorá bude triedne tendencovaná, dynamická, syntetická atď. ich nezaujímajú. V dôsledku týchto statických a skostnatelých ideových zásad o umení ich kritická terminológia musí byť a je aspoň storočná. Už prof. Pražák upozornil („Naší Věda“) na podobné „perly“, ktorými sa blýska a čachre pred očami dôverčivých ľudí. Ovšem, rázne zakríknutie zo strany českej, by považovali a vytúbili za „národnú urážku“ a preto nie div, že ich nik nezakríkne a dovoli im šarapatit nemilo bohu. Akýmiisi dokladmi pre toto kusé a iste hodne populárne tvrdenie sú niž uvedené poznámky.

*

Sborník mladej slovenskej literatúry. (Vydal Svaz Slov. Štud. 35 Kč.) Pre práce, ktoré tam boli uverejnené stačí citovať: „Mnoho povoláních, ale málo vyvolených“, alebo z úvodnej od Krčmery Pístu (Poeti): sviece sme a vatry sme, dajedna len živori, dajedna sa dusí“, nie dajedna, ale tak 99%.

Chcem pripojiť niekoľko konkrétnych poznámok.

Sborník, ktorý má byť súhrnom a vrcholným bodom doterajšej literárnej činnosti „mladých“ mal ako kolektívny výtvor byť zostavený súčinnosťou zúčastnených. To by vyžadovala logika. Nie — básnik Smrek v posledných 24 hodinách behá po muzeách a známych, sháňa staré čísla časopisov, v tejto objavovateľskej činnosti pácha skutočné činy, lezie pod kufre a sám parom vie kde a takto sa zrodí „veľký sborník“, nedochádza odporúčané tromi ministrami a je položený pilier „pre tradíciu budúcich pokolení“. Ako môže podávať aspoň približný obraz básnického profilu báseňka, ktorú vyberie Smrek svojim „kritickým mrkom“? Vytkol mu to i Zvěřina a vytýkame mu to my dvojnásobne.

Pripojená je tu i úvaha „Hviezdoslav“ od B. Lukáča. Tvrdí: „Zdrojom Hviezdoslavovho umenia, tým, „centrom, živlom, jednotnou krásou (Sládkovič) bol jeho Boh“. Jak to? — Ano, myšlienkovou základňou, na ktorej Hviezdoslav tvoril, bol svertonázor roľníckeho kolektíva, uprostred ktorého žil. Táto určovala jeho názorový vzťah k životným prejavom dediny, a k prírodným zjavom. Ale Boh? Je isté, že opakoval toto slovo nesčísľene krát, ale Hviezdoslav, ako básnik, ktorý bol idylickým realistom — i keď pokúša sa niekedy o zmaterializovanie tragiky (jeho dramatické pokusy) — bol ďaleký toho, aby uvedená veta bola stežnou charakte-

rístikovou jeho diela. Ako môže byť zdrojom umenia púhe metafyzické a naprosto hmlisté slovíčko boh, popravené dávno Kantovou „Kritikou čistého rozumu“, Schopenhauerom atď. Svetonázor, alebo boh ako objekt umenia, to by sme ešte chápali, ale podobné niečo. Hm. — Alebo Gottsücher, najmodernejší básnik dneška“. Kde? Už sú tie časy dávno preč, keď sme v detských nohaviciach hľadáli boha. Dnes sa bude spravdivejší spoločenský rád! Na vzdychy starých panien a sviečkových báb nie časul!

Smrek — kritik — toho tohuvabohu, ktorým je Sborník — používa podobných „odborných kritických skvostov“: „fúz, ktorý nám ešte šibe“, „päť rokov, to bol čas, potrebný k tomu, aby sa čistil vzduch“ („duchovní renaissansami“ sa to neučíní, na to bude treba metla), „ťažko prísť na chuť“, „má slušnú techniku“, „luxusný štýl“ „je právnik“ a tď. A aby sa žiadan z tých úbožiačkov-literátov nerozblácal, dostane každý posilujúci a obodrujúci stisk pravice asi takto: „každým smerom prenikne“, „individualita, ktorú hodno si všímať“, „má príčinu zakladat si na tomto“, „pozoruhodné veci“ atď. Pozoruhodné? Snáď iba z hľadiska Zlmanej Poruby. Divná „kritická“ kuchyňa i jej milieu, ktorej nemôžem prísť na chuť“. Snáď preto, že som nezrabo. Možno. —da.—

P. Bujnák v „Prúdoch“ IX. 1. sa rozpísal o tom, či „nám poskytuje naša poprevratová literatúra niečo potešujúceho“. Reagujem len na niektoré jeho súdy a jeho metódu kritickú; nechcem vykládať pritom náš názor na spomenutú otázku. Lebo o tom, či nám poprevratová literatúra poskytuje niečo potešujúceho, nehovorí ovsém ani „Sborník mladej literatúry slovenskej“, ani p. Bujnák svojou chabou argumentáciou nenajde tých skutočných nositeľov umeleckého pokroku; ukáže sa to v najbližšom čase. Práca a výsledky básnické činy budú najjasnejšie hovoriť. — Nuž p. Bujnák s hrôzou badá, že vraj naša nová slovenská spisba prestáva byť slovenskou, že je v svojej časti násilne vklínený element do zdravého tela slovenskej spisby. Demonštruje to u Poničana, Okáliho a Vámoša. Poničan vraj „ne-cíti s chudobou“, ale chce ju uvrhnúť ešte do väčšej biedy, aby sa tak lepšie mohol inšpirovať a loviť v mútnom. Vámoš prenáša k nám ducha peštianskych ulíc. „Chýbi tu svojský duch a originalita pravá, lebo ich originalita je len zdánlivá u nás preto, že duch ich tvorby je tak cudzí nášmu duchu.“ — Stúdia p. Bujnáka je plná ozrutných omylov. Je to papierové písanie, ktoré bazruje nie na skutočnom a horúcom pochopení ducha dnešnej tvorby básnickej u nás a v cudzine, ale hovorí tu tradícia a z toho vyplývajúca snaha byť vždy o niekoľko generácií oneskorený a taktat sa epigonsky v šatoch, ktoré cudzí veľkí duchovia dávno odložili. Nemôže preto pochopiť a prijať tvorbu Poničanovu, Okáliho a iste tiež ich súdruhov a Vámošovu. Je od neho nemiestne, keď im vytýka neslovenskosť. Ako málo ich pozná! Ale je to vysvetliteľné. Okáli, Poničan a ich súdruhovia neprichádzajú z cudziny, ale naopak. Ich tvorba je na Slovensku celkom doma, sú iste čítanejši a obľúbenejší medzi ľuďom, než básnici à la Lukáč, Smrek a inf. („Slovenskosť z „Rue

Saint-Sulpice“.) Ich tvorba má markantné rysy a charakter tohoto ľudu, proletariatu na Slovensku. Nie je čudné, ak ich p. Bujnák vyde-đuje ako cudzorodé elementy, lebo on, meštiak, vyraduje z národa celú proletársku triedu. Ich poezia mu musí byť eo ipso cudzou. Názorové vyhnanie je aj u nás dnes tak ostré, že nemôže ostať bez vplyvu na ich poeziu. Že či je spomínaná grupa cudzia slovenskému prostrediu, o tom by sa p. Bujnák mohol presvedčiť medzi robotníctvom, na robot, večierkach. A robotníctvo spája sa dnes s malorolníkmi v jednu frontu a tvorí takto podstatnú časť slovenského národa. — A Vámoš? Jeho tvorba je čiste špekulatívna koncepcia, jeho zážitky sú z abstraktných filozofických, alebo vedeckých sfér, sú knižné a svojím pomerom k dnešnému životu a jeho hybným silám, už anachronistické. — Ale i keď p. Bujnák usudzuje o básnikoch katolíckych a o skupine Smrekovej, klame sa stále. Keby bol kritikom a nie profesorským literárnym historikom, musel by súdiť inakšie. Takto podáva len kopu vnútorne neodôvodnených súdov. Videl by, že katolícki básnici z „Vatry“ sú anemickí pre svoj dnes absurdný vzťah k životu a že veľkých činov sa od skupiny Lukáč-Smrekovej nedočaká preto, že sú to talenty prostredné, epigoni, zatažení nánosom tradície, bez akejkoľvek modernej invencie. Okrem toho nebadá u nich ani vôľu voporiadať sa s dnešným myšlienkovými prúdmi, čo by znamenalo, mať k nim horúci a prežitý vzťah. Avšak p. Bujnák práve v nich vidí zárodok rozkvetu našej literatúry. Prečo? Lebo nevybočujú z medzi, daných otcami, sú poslušní synovia, nie sú bolševici a revolucionári, sú konvenční, hovejú prostodušnému vkusu našich domácich meštiakov. Vieme, že za týchto okolností moderné a veľké umenie nevzniká. To predpokladá nielen revolučných oblastí životných, ale aj odbojných a smelých duchov. Ach, tá „naša“ kritika!... —rx.

Vatra, orgán neokatolíckych literátov. Má jemný papier.

P. Štefan Krčmery sa zase rozpísal (Nový Rod IV. 6.) o „Literárnych snahách slovenských“. Rozdeľuje ich na minulosť (i v minulosti boli to len snahy?) a prítomnosť. Hodnotenie jeho vyznieva v neprospech prítomnosti. Hlavný rozdiel medzi nimi vidí v tom: slov. literatúra v minulosti bola svojrázna (úkol: „umelecky poznať a umelecky zobrazit slovenský život“, poznať prírodu, život „dedín i kopaníc, hólí i salašov“ atď.) Táto poezia vyrastala organicky so slovenskej zeme. Bola kvetom domácej pôdy. Naproti tomu najcharakteristickejšim rysom dnešnej literatúry je epigonstvo. P. Krčmery tvrdí, že slov. literatúra v minulosti nebola epigonstvom. Že na ňu nenarážaly staršie (súčasně-tehdajšie nehovorím) duševné a umelecké prúdy. Opovažujem sa tvrdiť opačne: že „umelecky sa poznával a zobrazoval život zeme a ľudí, už v XII. a XIII. stoleťi (poezia trubadúrov, minnesangrov, romantika stredoveku); že Hollý vyšiel zo staroklasikov a jeho diela dýchajú ovzduším antiky a veľmi mdlú vôňu vydáva jeho slov. zem; že Sládkovičova romantická poezia je podložená a ovlivnená nemeckou idealistickou filozofiou a „kvitla“ v dobe, keď v

Europe vialy už nové prúdy; že Hviezdoslavov realizm dominoval v čase, keď západné kultúry prechádzaly cez ďalšie umelecké vývojové fázy (naturalizmus, symbolizmus, impresionizmus, futurizmus, expresionizmus). Na týchto „vrcholiacich mätach“ víťajne jak sa vytvorovala a vyvíjala slovenská poezia vo „svojráznosti“. Fakt je, že táto vývojová fáza („klasicizmus — romantizmus — realizmus“) je podmienená celkovou evolučnou líniou umenia — ale že u nás nachádza ozvenu vždy o 20—40 rokov neskoršie. — V prítomnosti p. Krčméry to isté hľadá. Svojráznosť. Lebo prevzal obvyklé tradičné nazieranie. Lebo nečuje tlkot dneška a vracia sa späť do dedín. Myslí, že „svojráz“ sa skrýva v zaostalosti. Ze vymoženosti technickej kultúry stačí prijať bezmyšlienkovite, bez vnútorného vzťahu (vozíť sa na železničiaroch, pri radiokonzertoch piť pivo). Keď takýmito „brčľami“ sa díva na svet: musí príviniť k sebe tých, u ktorých vidí prvky „domácej tradície“, ktorí „sa vracajú do lona prírody“ (Hronský, Alexy, Urbanovič). Hlavná vec, že ich bakanče sa špinia v domácej hline. Ze v studených kútoch slov. chatčíc sa skrýva ešte kúsok romantiky. Ze je na stole biblia, niekoľko suchých kôr chleba a vonku reve hladná krava. Podivné. Akoby Slovensko nepretínaly siete železníc. Akoby elektrické vlny nerozochvievaly ovzdušie mŕtvych tradící. Akoby dnešný život nekukal do tmavých izieb slov. chatčíc! Akoby sa túľali ešte vždy po stráňoch hôrni chlapci! Dnešná doba je nesmiernym rozpútaním energií technických a duševných. Úzke dimenzie priestorové a časové praskajú. Martinské kopce a lokálne interesy patria do haraburdia. — P. Krčméry píše: „Epigonská je viac-menej celá naša dnešná literatúra.“ Epigonom je do určitej miery každý. Ustálené myšlienkové a umelecké formy prechádzajú s generácií na generácie. Ide len o to, nakoľko ich „epigoni“ vedia dobovo pochopiť. Zachytiť podstatný tón, ktorý vyvíja z hĺbiny sociálneho života. Shakespeare stvoril diela vysokej a trvalej hodnoty. Bol epigonom natoľko, že látku, sujet, celé deje prejímal od starších autorov. Podobne Anatole France. A predsa vytvoril diela ďaleko hodnotnejšie ako ich predchodcovia. K látke a forme pristupuje ešte invencia a pevná ideová platforma. Pri každom umelecky hodnotnom diele ide o nové poňatie života, o nový svetový názor (obsah), ktorý hľadá zodpovedajúci mu výraz (formu). Zmenou ideovou (obsahovou) sa musí zmeniť aj forma. A dnešná doba sa práve plní novým sociálnym obsahom. Prírodné hľadá i najvhodnejší výraz a prejav. Tento celkový dobový tón neprekričí škrek dedín a polí. Svaly nemôžu zápasit s kolesami strojových kolosov. Slabý je k tomu i p. Štefan Krčméry.

—ky.

Dav a jeho kritik. Nemáme sa doma s kým biť! Študentstvo je ideovo až zúfale impotentné, ľudácke i „pokrokové“ (!) a arzenál starších je naplnený zbraňami tak staramódnyimi, že radšej neidu s nimi na svetlo božie. Z českej kritiky kde tu vyznieva starý a známy spodný tón: inu, na Slováky. V celku vystihli lepšie seba samých než nás. Preto aspoň niekoľko ukážok.

Pánovi pg zo Slovenského Denníka

60

sme „obsahove i formove kópiou podobných časopisov českých“ (10. I. 1925). Nehľadiac na to, že o obsahovej kópii nemôže byť ani reči (diferencovanejšie prostredie české!), práve tak ako o českej typografickej úprave, znie to trochu paradoxne, keď túto výtku robí práve Sl. Den. A najmä jeho tak rydzoslovenský redaktor, ako je p. Hanka! — Ináčej nepopierame, že by sa nám (a snád trochu aj tej „verejnosti“) bol p. redaktor veľmi zavdával, keby bol „diskuziou“, „ľahko zvrátil“, „kde-tu viac či menej podarené štylistické pokusy mladstvej dialektiky komunistickej“. Tak keby nám bol on, alebo niekto z agrárneho študentstva, (ktoré preukázalo svoju životaschopnosť tým, že si dalo založiť agrár. menzu v čele s komitétom slovenských dám a p. dr. Štefánkom!), povedal niečo o tej agrárnej ideológii. Na miesto toho nepodpísaný p. redaktor uverejňuje (v úvodníku „Davisti“, 13. I. 1925) zlomok rozhovoru s akýmsi záhadným „pohľavárom slovenského davizmu“. Ináčej tento fingovaný pohľavár je od hlavy do päty (ďľa predstáv p. red.) „davistom“: národnosť — hekuba a malomeštiackeho ducha len tak cez koleno láme. — Je sa však čomu potom diviť, keď vás niekto (ako si na to v spomínanom úvodníku nariekate), po takejto „diskuzii“ — odloží do archeológie? — Ako prémie za článok „Davisti“ (Národný Denník, 1. II. 25) rozhodla sa redakcia DAVU udeliť p. Fr. Bockovi slovenský šlabikár pre I. tr. ľud. škôl. Menovaný si ho môže vydvihnúť v administrácii. — Viac menej výstižné, ale všetko sympatické kritiky priniesli ešte Mladé Prúdy, súdruzska Pravda Chudoby, Spartakus a Proletárka.

Za Moravou. Jediný český profesionálny teáter-kritik (podľa p. Klepetáča) si vyšiel až hýn na petínsku Eifelku, no a ztade sme vyvezali ako pražskí poetisti „z pařížského Montparnassu“ (Tribuna 1. I. 25). Nehľadiac na to, že nám ani nenapadlo vydávať sa za dáku literárne-umeleckú grupu, pôsobili sme na neho takým mohutným dojmom, že si vzdychol: „Jako staří oslové připadáme si uprostřed tohoto uměleckého pokroku“. Po druhý raz sa na nás pozrel „...s hlediska slovenské chalupy“. „Zatím co my (p. Kodíček a Tribuna!?) jsme naplneni úzkostmi z malé práce, kterou nutno vykonati mezi slovenským lidem („mezi nímž je tolik analfabetů“) po stránce osvětové atd.“... Medvedí, vlci a pálenka bohužiaľ ešte chýbajú, aby bol obraz Slovenska úplný. P. Kodíček sa nemusí báť. I na tomto poli sme konali a konáme svoju povinnosť, ač v inom duchu, než by si to snád na predstavoval zatím, ano, zatím co p. Kodíček spokojí se býti naplněn úzkostmi. — Pásmo č. 9. Umelecké príspevky vraj vŕži v bludu „proletkulní“ poezie. Mimo to výbér je úzasně nekritický. Hromadění revoluční naivity. Manifest, jehož nadsázky hraničí s komikou. Dobře míněno, ale špatně uděláno...“ Ach, milí súdruhovia, mnoho vecí je komických na svete. Tak na pr. považovať niekoľko slov na obálke čitateľovi ad informandum za manifest!! (Z tej nehoráznosti vás predsa nechceme viniť, že ste zaň považovali — bože odpusť — Siráckeho „Vlajku na Himalájii“) To temer hraničí s niečim iným, než s komikou. Ale vskutku je komické, keď sa hovorí s vážnou tvárou o „blude“ (vážení!), alebo fackuje ve-

decká psychologická terminológia. Nuž hej, stavajú sa rôzne komické veci aj v „lepších rodičkách“. Ináčej je kritika mysléná dobre, len zle dopadla. — Hoci to znie paradoksne, z posudku „Rozmachu“ (I. II. 25, A. S.: „Pozdravujeme jaro“), časopisu katolíckej skupiny Durychovej, nemohli by sme, bohužiaľ, okrem pochvál iného citovať. Kto pozná Rozmach vie, že to nie je naša vina. Dalšie kritiky, v celku pochvalné, priniesly nakoľko je nám známe: Rudé Právo, Moravsko-Slezský Deník, Nová Svoboda, Národný Osvobození, Studentská Revue a Prager Presse.

*

Národný Osvobození (úvodník 19. II. 25 a výťah z prednášky prof. Pražáka 12. III. 25), Studentská Revue (IV. roč. I., K. Víšek) a Nová Svoboda (II. roč. 2., prof. Rádl) zaoberajú sa hlavne naším stanoviskom k národnostnej otázke. (Tvrdenie N. O. 19. II. 25, že sme sa v tomto ohľade „otvorene pridali k programu Hlinkovcov“, je prirodzene nesmyslom, s ktorým netreba polemizovať.) Poneváž na tomto poli bolo najviacej nedorozumení, musíme prehlásiť, že názor prof. Pražáka, akoby sme sa boli „rozhodli pre čechoslovakizmus“, je naprosto nesprávny a vôbec nevyplýva z toho, že sme sa postavili proti propagácii slov. národa, slov. nacionalizmu atď. Čechoslovakizmus je určitý program, nacionalistický program, reprezentovaný u nás liberalisticko-agrárnym konglomerátom dnešných „Prúdcov“, na strane českej je to český nacionalistický program, spojený medzi iným so snahou „dáti Slovákom dejiny“, prenesením tá českých. Myslíme, že nám nehrozí vážne nebezpečenstvo zaraďovania k tomuto „čechoslovakizmu“. — Kol. Víšek v Stud. Revue príliš deformuje taktiku dielčeho boja a naivizuje národnostné téze Kominterny. Zabúda, že leninizmus nechce využívať každého nacionálneho hnutia, ale len takého, ktoré má, (alebo môže mať) revolučný charakter. Dajme tomu, že sme v predfašistickej ére. Každá taká „štvanica“ (ako uvádza Víšek) a naučenie sa „čichania prachu“ ide k dobru fašistom, alebo tomu ktorému reakčnému hnutiu, o ktoré sa jedná. I dielčí boj musí mať svoje predpoklady a musí tu byť možnosť jeho vyústenia v revoluč. akcii. Tým je daná odpoveď i na výtky z našich, alebo nám blízkych radov, že sme v národnostnej otázke zaujali stanovisko protimarxistické, ba priamo oportunistické. Bohužiaľ nevieme, v čom by sa to konkrétne javilo. Snáď v tom, že sme vytkli logické chyby koncepcii Jul. Verčička? Každá nelogičnosť je protimarxistická. Je pravda, že sme sa taktickými otázkami nezaoberali dôkladne, ale Jul. Verčič tiež prechádzal ponad ne a tak teda „oportunistický“ základ, z ktorého sme vychádzali, by sa musel vlastne prirátáť na jeho účet. Ale i tak rôznosti neboly v nazieraní, z ktorého sme vychádzali, lež v dôsledkoch, ku ktorým sme dospeli. Teda v aplikácii všeobecných zásad na konkrétny prípad. Ostatne doporučujeme srovnáť naše stanovisko so staťou „Národnostná otázka“ v nedávno vyšlom preklade Stalínovej knihy „Lenin a leninizmus“ (str. 93—103, najmä 96 a 97 hore!).

Kultúrny dokument. Prehlásenie Sväzu Slovenského Studentstva. „Upozorňujeme kolegov, ktorí provokatívne maďarsky vystupujú a tým rušia

ráz univerzity, že budú vytvorení zo všetkých inštitúcií študentských a sociálnych vymožeností Sväzu Slovenského Studentstva. SSS. pokladá si za povinnosť hájiť rovnoprávnosť na univerzite, ale na druhej strane postaví sa rázne zato, aby vyučovacia reč bola zachovávaná v úradných miestnostiach a v prednáškových sieňach. Upozorňujeme kolegov, že budeme držať prísnu evidenciu zachovávanja tohoto prehlásenia a v prípade nútnosti nebudeme váhať siahnúť aj k tým najkrajnejším prostriedkom. JUC. Miloš Rumann, predseda SSS., JUC. J. Kováčik, II. taj. SSS.“ Úbohý šovinizmus! Najpádnejší argument: odňatie sociálnych vymožeností!

Pánovia! Podajte si ruku s viedeňskými burškami a budapeštskými bajtársmi. Čiapky už k tomu máte — a zmáklé modzgy tiež!

*

Neošťurizmus a česká buržoázia. U nás sa vždy mnoho minulostkárilo a dalo na tradíciu. Ale prečo práve dnes, po svetovej vojne a vo svojom štáte sa obracia dorosť tvoriacej sa slovenskej buržoázii k Herderovi v krpoch? Nezáleží na tom, že sa ho nesnaží zmodernizovať, lebo ho nezná. Znamená to u neho symbol. Navázovanie. Ale prečo práve na túto nít? A prečo zároveň tá negácia českého kultúrneho života? Starí páni od Prúdcov bezradne trasú hlavami a predsa má to svoje naprosto jasné a logické príčiny. Českoslov. štát našiel buržoáziu českú, kultúrne už dokonale vyvinutú. Značný rozmach industrializmu zabezpečoval jej skoro paralelný vývoj s meštiactvom ostatných zemí Európy. V tomto ohľade prevrat nemohol znamenať pre ňu novú epochu. Buržoázia, ktorá v cudzom štáte mala aké — také „ideové“ požitky, tvorila aký taký „celok“, vo svojom štáte nastúpila cestu diferenciacie. Najskvelejšie previedla svoj „národný“ úkol buržoázia finančná a industrialná (Živnobanka). Nielen že do značnej miery „znacionalizovala“ banky a podniky čiastočným odbúraním priemyslu na Slovensku postarala sa o vytvorenie „jednotného štátne hospodárskeho celku“, lež stačila i na to, aby vnikla do susedných, menej vyspelých zemí. Malej buržoázii pripadol analogický úkol na poli kultúry. Tá však ukázala dokonale svoju impotenciu a jej podnik končí žalostným krachom. Prečo? Hore sme si povedali, že ČSR. vznikla po dobe „duchovnej revolúcie čes. meštiactva“. Dnes ono nenachádza sa na línii vzostupnej, nie je viac schopné tvorby nových hodnôt, radostného optimizmu a nekompromisnosti, ktoré vlastnosti byly neodpuštitel'nou podmienkou k zdarilému prevedeniu úkolu. České meštiactvo prežíva obdobie kultúrnej dekadencie, ktorou je presiaknutý jej celý verejný život. Že nakoľko je podmanivé toto prostredie, toho dokladom je na pr. že i kedysi tak revolučná skupina básnikov „Deväťsilu“ mu podľahla a z bývalých zdravých kriklúňov stali sa dnes literárni snobisti a salóne gigrlatá poetizmu. (Možno, že sa z toho ešte vyškľabajú. Nádej je aspoň zatiaľ, kým sa držia čo len jednou rukou za šos konstruktivismu.) Taký poetizm je výrazom aristokracie meštiactva, „plebs“ mal českoslov. cirkev a má dnes „divotvorcov“, České Slovo, Praž. Ill. Zpravodaj atď. Že podávame karikatúru? Kultúra sa nedá merať na jednotlivcov, ale na svetovom názore nás. Čo zdra-

vejšieho tu ešte je, nachádza sa v defenzíve a neisto stojí na trasúcej sa pôde. Boží bojovníci na štíte s vyvetralým voľnomyšlienkarstvom a s požehnaním pátera Srámka sú pramizernými kulturtrégrami. — Možno sa však potom diviť tomu, že takto ideove v rozkladu sa nachádzajúce a kultúrne nevýbojné meštiactvo nemohlo slovenskému nič dať?

A slovenské meštiactvo?! Toto mŕtve narodené decko! Vzniklo vlastne až prevratom. V dobe, kedy slnko meštiactva vôbec chýli sa k západu. Bratislavské vysokoškolské študentstvo je jeho najcharakteristickejšou rezonančnou doskou. Začína svoju púť celkom tradične. V historickom kostýme. Nie modernom, pravda, ale praktickom. Za Stúra, Boha, Národ a za miestá, ktoré sú dnes obsadené prebytkami českého meštiactva. Je to heslo politické. Kultúrne tento neoštúrizmus nič neznamená — a nemohol by znamenať, ani keby ho jeho vyznavači znali. Fakt, že slovenské meštiactvo vôbec neprechádzalo cez vývojové etapy sociálneho a ideového boja oprávňuje nás k mienke, že ono nikdy nebude schopné kultúrne niečo vytvoriť. A verme, že k tomu ani času nebude mať. Zkrátka: české meštiactvo není schopné dať svoju kultúru slovenskému a toto si ju nebude vedieť vytvoriť. A tak nezbyva preň, než obliekať sa do historických kostýmov.

V neoštúrizme vidíme doklad kultúrnej impotencie buržoázie českej, naivizmu a temer instinktívneho chytráctva mladej generácie meštiactva slovenského.

V. C.

„malé“ Slovensko č. 1—2. „Nejedná sa tu o osoby, ale o myšlienkové ploché svety, ktoré tieto „reprezentujú“.

„Hosudar kázal, chyť pero škrekotajúci sa rabe v prsty trasúce a slabé“ — a ja chytám kyjak! (miesto rabe, k voľi účinnosti mohlo by sa užiť svrabe.)

Zlatoústý pevec, ináč oficiálny básnik B. E. Lukáč ďalej peje:

„Milovník bahna, brudu úžerník, čo Boha zdiera: Smrek, Poničan, Vámoš, Novomeský, Horvát etcetera“.

A ja som dosiaľ myslel, že zdreť možno iba zvera!

O! pefče, zapchaj slinou, kde zeje akákol'vek diera.

Etcetera a ďalej:

„Tým, ktorí päť Jeho hrýzť by chceli rozbesneným vlčím vztekcom

Rozbije hlavy prútom železným, že krv z nich bude striekať strašným strekom!“

Užasné! Kresťanská morálka v malom! Na trtáč husiny sa vrhnem s divým šmakom, vztekcom a päť Hosudara zanechám farárskym ja mechom atď. Kričím: Policájt! Tohoto chlapíka lapá fantas! Pomóóc! Paralyza religioza! Requiescat in pace! Pokoj prachu jeho! A citujem: „a je nádherné zrovna sa prizeraf, ako učene a odborně oni o Absolútnu-Bohu rozprávajú, vážne sa pri tom tvária, ako keby skutočne niečo o tom vedeli: pripomína to vážnosť, s ktorou sa hrajú sopľavé deti.“ Schopenhauer (Ueber die Universitäts-Philosophie.) Áno, sme zvyklí zvlášť u nás „na rôzne „literárne výplody“ kramárov Aronského požehnaní, posledného pomazania, okadenia atď., ktorí do nedávnej doby tvorily našu spisbu, ale podobné křčovitě záchvaty nás predsa len prekvapily. Je zrejme, že vezdejší chlebiček a výnosné remeslo sa musí hájiť, ale toto páchne až príšerne. Volám:

O! Pefče utri si šnuptichlom čelo odvážne a siné

a dúfaj, že od trasúcich sa prstov ľudstvo zhyne

Bo Hosudar stvoril i mamelukov, lupiča i svine!

A keťasov!

A prepadá nás anekdota o Luterovi, ktorý hádzal kalamáre po čertovi. Myslím, že od nášho pefca, ktorému sa trasú ruky a prsty, dožijeme sa tiež podobného a siláckeho výkonu. Uff! A aby sa mu netriasly prsty odporúčame mu, aby ráno pred kávičkou robil íbunky a navštívil pána Kočího. (Po dvojročnom pobyte v Paríži podobný fyziologický zjav nebyva zvláštnosťou. Hehe.)

A ponevác by človek musel mať zrovna volský žalúdok „aby ten surový a nedovarený guláš špatného literárčenia — ktorý počína vytřčať dračiu hlavu v bratislavskej Redoute, kde sa rodia tie skvosty a perly „malého“ — zkorigoval na slušnú mieru; „oddělám“ ešte jedno historické monstrum. Potreboval by som rozsah naučného lexikonov! Zjavilo sa pod názvom:

Jurko Palkovič: Sociologický a psychologický základ sebazoznania a sebakritiky mládeže. — Mikrokozmos v národe a jeho hranice. Poznaj seba sám a ženy. Sókrates.

Senzačný objav: „Revolúcia je mikrokozmos“. Čo s tým povedal? Snáď blcha

nie je ním? A odpadok z heringa? Čo?

A autor tohoto vedeckého pojednania kladie na papier zrovna „odbornický“ podobné poznatky (vybrané ináč všetko z kníh *Filosofische Reihe*, ovšem s náležitou „úpravou“): „vek zralosti u nemeckých dievčat nastáva od 13—19, u chlapcov od 14—20 rokov“. Ohromný dosah tohoto „bádania“ pre slovenské študentstvo, vie pochopiť iba ten, koho duch pláva nad vodami. Jo, až budú o mesiac dávať novinárske štipendia, autor nech si vyžiada do zeme zulukafrov, aby „preštudoval“ vek zralosti. Úspech zaručený! Stručný obsah by bol asi tento: „Krystalizačný bod študentských snáh, oplývajúcich charakteristikou diferenciacie, tento katechizm mnohých životných, závažných faktorov, kritika verejných pomerov starších, kde pojednáva monografické dielo o pohlavnej zralosti indiánov s tendenciou transcendentálnou u nábožensky založených, tendenciou náhrady u pokrokových, smiešaný s vedeckým mysticismom ani vajcia na mäko s marmeládou, podoprený intuíciou ako smyslom poznávania života, vedecká disciplína ako doplnok filozofie, špenát a šalát atď. (Ak dospejete k jasnejšiemu náhľadu, sdelte to laskave redakcii Davu!) Statistický obraz tejto prenikavej analýzy smerom k syntéze = Blbosť. Slovom, zrovna špiritusová ukážka psychologického študentského typu, lepšie rečeno, ak chcete psychopatologického atď. Ó Freude zjav sa!

Tu podávame ukážku z reči, s našim drahým Palkovičom Jurkom, duševne spriazneného rečníka: Jediný rozdiel je ten, že tento muž nezožral XXVIII sväzkov *Filosofische Reihe*, nemá „vzdelanie“ klasického gymnázia, neštudoval práva a nemá tej drzosti, aby to uverejnil v *Mladom*. Hľa: „Pánovia, musím konstantovať, z nášeho stanoviska, jako si ja to myslím, a nie len ja, tež aj iní, že praj toto a oné, lebo aj iné, jako to už niekedy býva, jako si to človek vykladá, alebo keď aj nevykladá, je to už taká vec v tejto záležitosti, lebo to iní ináč chápu, my zasa ináč, nechcem priam povedať jako, nech si myslí kto čo chce, nenie to síce jedno, lebo chceme aby to bolo všetko v riadnej kol'aji, keď aj nie v kol'aji tedy aspoň na ceste, my to musíme urobiť, jako to ešte nevieme, ale uvidíme“ atď.

„Rozumný človek sa vyjadruje jasne!“ Schopenhauer.

Mňa zavrú, alebo si to odleží. Je to konečne jedno. Ináč miesto holubičiek sú v *Mladom* geometrické, „modérne“ (Pane! Hele!) tvary na konci članočkov, nemožné a urážajúce drevoryty, so zvädnutými časťmi tela, dvojité papier (pretrumfli Pásmo) a v budúcnosti zmena redaktora. Štástlivú cestu!
Dav.

Na nakladateľov si nariekajú stále naši mladí literáti. Rukopisy po vreckách eoderú, čo ich tol'ko nosia od jednoho ku druhému. Škoda plakať! Dl'a našej skromnej mienky vydať slušný preklad z modernej literatúry znamená ďaleko väčší kultúrny čin, než vydať „súborné dielo“ niektorého „literáta“ zo „Sborníku“. A to tak pre čitateľov, ako i pre „literátov“ samých. Chyba je v tom, že sa ani to nerobí. Činost polit. strán, ktoré majú ináčej plné ústa kultúry, v tomto ohľade sa rovná nule. Ba, pardon — soc. dem. strana chystá vraj preklad „Tarzana medzi opicami“ (!!). Aby sme boli úprimní, konštatujeme, že Bernstein s jeho učedníkmi vychoval ďaleko zvrátenejšie typy v robotníckom hnutí (Scheidemann, Noske atď. aj u nás), než by mohol Tarzan s jeho opicami. — Cestnú výnimku robí komunistická strana. Priali by sme si však i tu väčšej účelovosti a viacej pečlivosti. Je iste záslužné vydať „Abecedu komunizmu“, alebo „Lenin a leninizmus“ (vyšla skôr, než v češtine a skoro súčasne s franc. a nemeč. prekladom!), knihy, ktoré sa majú a môžu rozšíriť do najširších mäs. Menej vhodné je na pr. poslovenčovať „Štát a revolúciu“, ktorá vyžaduje k pochopeniu značných znalostí a teda čeština pri nej nemôže byť prekážkou. Chyby slohové! Platí to najmä o sloven. amerických publikáciách, ako na pr. „Džungle“, skvelý román Sinclaira, ktorý by mohol vykonať dobrý úkol u nás (viazaný za 15 Kč!), je skoro naprosto nestraviteľný pre kópu gramatických a slohových chýb. Strana predsa má dnes k dispozícii mladých literátov a tí by ochotne prevzali dozor nad publikáciami po tejto stránke. Sme tiež proti vydávaniu čiste teoretických diel v slovenčine, ak už vyšly v češtine. Zato poslovenčiť Sinclaira, Londona atď. a vydať ich, čo i vo forme sošitovej a na lacnom papieri a v úprave, akú má naša jarmaročná literatúra a týmto spôsobom pre-

niknúť do najširších vrstiev — je myšlienka, ktorej realizovanie čakáme od komun. strany. Sme ochotní aj tu spolupôsobiť.

Čo sa chystá: Tlač. výbor KŠC. na Vrútkach vydá knihu revolučných básní J. R. Poničana „Útok“. Tamtiež vydá knihu poviedok Peter Jilemnický pod názvom „Červená 7“. — Subskribujte na 10 orig. litografií od Mikuláša Galandu „Láska v meste“. Cena v subskripcii do konca apríla t. r. len Kč 160.—. Od 1. mája 1925, Kč 200.—. Prihlášky do admin. DAVu.

Uverejnené obrazy Georga Grosza sú vybrané z jeho diel „Das Gesicht der

herrschenden Klasse“, „Abrechnung folgt!“ a „Ecce homo“, ktoré vydal Malik-Verlag Wien-Berlin.

SSSR. — v tejto rubrike uverejňujeme informatívny článok A. Bučka o stave hospodárskeho života v sovietskom Rusku. Článok chce byť len informatívny: stručne a vecne soznámiť slovenskú verejnosť s dnešným Ruskom, lebo v slovenských revuách do dneška nebolo ešte ani jedného článku, ani jednej štúdie o SSSR. Ani čo by neexistoval veľký socialistický štát pre naše revue, kým v Čechách vychodí o ňom celá literatúra a najnovšie aj samostatná revue, venovaná len a len sovietskému Rusku: „Nové Rusko“ (cena Kč 2.50, nákl. Adolfa Novotného, Žižkov, Břetislavova 31).

DAV: ČÍTAJTE!

A

OBSAH:

ČLÁNKY: Clementis, Okáli, Poničan, Obtulovič, Kojnok, Biss.

V

BÁSNE: Okáli, Poničan, Novomeský, Tomášik, Weiskopf, Kassák, Elen, Hora.

PRÓZY: Okáli, DAV.

PROVOKÁCIE.

K národnostnej otázke. — Pamflet. Zápas o davy na Slovensku. — Moderná próza Vystahovalec a i.

1

64 strán. Cena 8 kč.

Redakcia a administrácia: Eduard Urx, Praha-Bubeneč, čp. 465. Odpovedný redaktor: L'udo Obtulovič. Tlačou Ad. Novotného, Praha-Žižkov, Břetislavova 31.

POZOR!

PREMIA PRE ODBERATEĽOV JARNÉHO ČÍSLA DAVU

Administrácia DAVu poskytne každému, kto odoberie spolu s 2. č. DAVu aj prvé číslo DAVu, prémii: knihu revoluč. básní J. Rob Poničana „Som“, miesto Kč 15.—, len za Kč 7.— — Pošlite nám Kč 20.— a dostanete:

DAV č. 1.	za Kč 8.—
DAV č. 2.	„ 5.—
J. R. Poničan: „Som“	„ 7.—

Administrácia DAVu: E. Urx, Praha-Bubeneč, čp. 465, VII-25.

Knihy Slovenského tlačového výboru KSČ.

Komunistický manifest	Kč 3:50	Wolkerov večer (hra „Najvyššia obeť“ a básne)	„ 3:50
Bucharin-Preobraženský: ABC komunizmu	„ 10.—	London: Generálna stávk, román „	2:50
Engels: Zásady komunizmu	„ 3:50	Sauer: Cena krvi, román	„ 3:50
Lenin: Štát a revolúcia	„ 10.—	Chlumecký: Prof. Šiltao, román	„ 4.—
Stalin: Lenin a leninizmus	„ 8.—	Sinclair: Džungle, román	„ 15.—
W M Brown: Komunizmus a kresťanstvo	„ 15.—	Sborník prolet. básní	v tlači.
J. R. Poničan: Som, básne	„ 15.—	Sigma: Učenie marxizmu	„
J. R. Poničan: Dva svety, hra	„ 3:50	Peter Jilemnický: Červená 7, poviedky „	

Expeduje: Administrácia „Pravdy Chudoby“
Vrútky, Hlavná ul. 540. Slovensko.

Čítajte!

Rozširujte!

NOVÉ RUSKO

Časopis spoločnosti pre hospodárske a kultúrne sblíženie s Novým Ruskom.
Informuje o SSSR! Naväzuje styky!
Predplatné na rok Kč 25.—; jednotlivé číslo za Kč 2.50.
Expeduje: Administrácia „Nového Ruska“, Žižkov,
Břetislavova 31.

Literárne novinky poslednej doby:

- Bartoš Jan: Vzbuorenie na jevišti Kč 15.—
Biebl K.: Zlom, básne Kč 10.—
Kalista Zd.: Vlajky, básne Kč 10.—
Nezval V.: J. Wolker, monografie Kč 8.—
Wolker J.: Bratrská poesie, prekl. Kč 16.—
Sviček J. B.: O tanci Kč 8.—
Fischer O.: Království světa, básne Kč 16.50
Andrejev L.: Červený smích Kč 15.—

Objednajte

v Ústred. študent. knižkupectve
Praha II., Spálená 20.

Telefon 8054—VI.

Telefon 8054—VI.

NOVINKY

Nakladateľ'stva VÁCLAVA PETRA
v Prahe-Bubenči. Sochařská 334.

Jaroslav Seifert

Na vlnách T. S. F. Poesie.

Kč 14.—

Čtení z Jiřího Wolкера

váz. Kč 18.—

Jiří Wolker,

Balady

váz. v Kůži Kč 180.— v kart. Kč 80.—

Publius Ovidius Naso

Lásky

Kč 15.—

G. K. Chesterton,

Moudrost otce Browna, román.

Kč 24.—

Na sklade vo všetkých knižkupectvách!

MALIK-BÜCHEREI

Sbierka kníh, ktoré sú výrazom sociálneho protestu všetkých dôb a všetkých národov. Každý sväzok je viazaný, tlačeny na peknom papieri s farbistými umeleckými obálkami. Vzorná výprava.

Cena za sväzok Kč 6.50!

- Sv. W. Mehring: Französische Revolutionslieder.
Sv. 2. Der Bürgerspiegel, satiric. anekdoty, epigramy a glossy.
Sv. 3. George Grosz: Die kunst ist in Gefahr, články, polemiky a skizzy.
Sv. 4. Alex. Guidony: Cizzy, satir. rozprávka.
Sv. 5. Wladimír Majakovsky: 150 Millionen, revolučná básne.
Sv. 6. André Marty: In den Gefängnissen der französischen Republik.
Sv. 7. Eugen Leviné: Stimmen der Völker zum Krieg, prednášky proti vojne.
Sv. 8. Albert Ebreinstein: China klagt, čínska revoluč. lyrika.

- Sv. 9. Viktor Hugo: Der letzte Tag eines Verurteilten, deník na smrť odsúdeného.
Sv. 10. Wera Figner: Dass Attentat auf den Zaren.
Sv. 11. Georg Herwegh: Wasmacht Deutschland? vybrané básne.
Sv. 12. Upton Sinclair: Die Hölle, drama.
Sv. 13. Etienne de la Boetie: Über freiwillige Knechtschaft, revoluč. dokument z XVI. stol.
Sv. 14. Georg Forster: Revolutionsbriefe, z doby franc. revolúcie.
Sv. 15. Oskar Ameringer: Unterm Sternbanner, krátka poviedka pre veľké deti.
Sv. 16. Fridericus Rex, dokumenty „sociálneho kráľovstva“!

Malik-Verlag, Wien, Bauernmarkt 1.

Knižtlačiareň Ad. Novotného, Žižkov, Břetislavova 31.